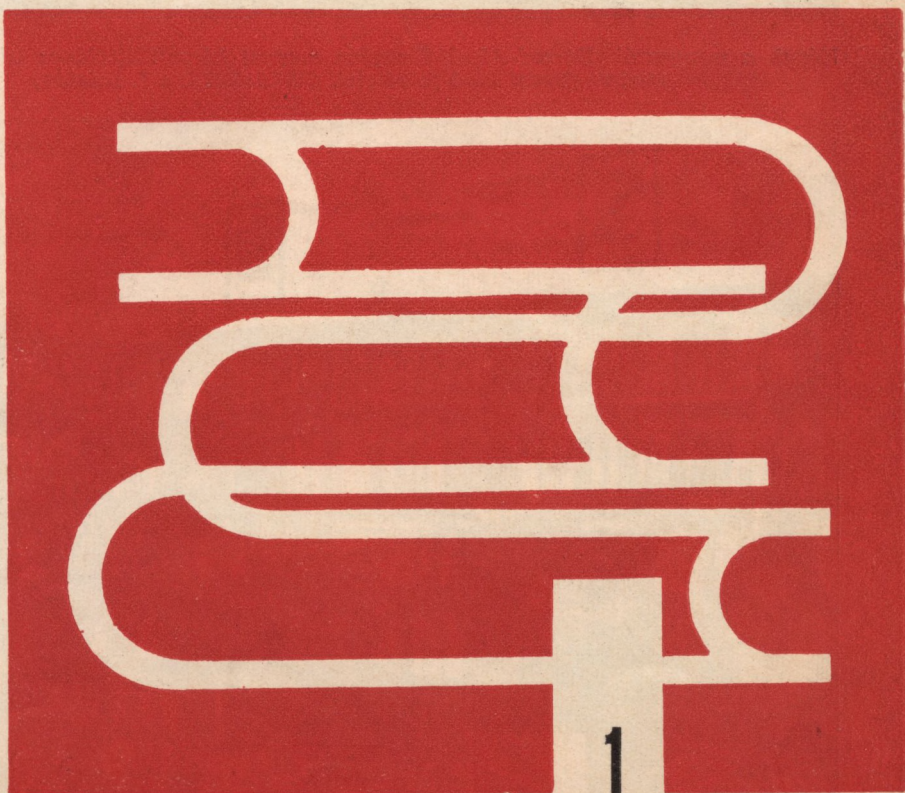

P 400(2) dpl

KÖNYVTÁROS

1973 JAN. 29

1
JANUÁR

1973

Kölcsönözhető

Képek a megyeszói (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) körzeti általános iskola könyvtáráról (Bucsi Jenő felvételei. Cikkünket l. a 7. oldalon)

TARTALOM

ZIRCZ PÉTER: Könyvtáraink és társadalmi környezetük	3
Iskola és könyvtár	
KATSÁNYI SÁNDOR: Borsodi barangolások	7
HUBAY LÁSZLÓ: Az iskolai és a közművelődési könyvtár kapcsolata	11
DOBOS PIROSKA: A dolgozók általános iskolái és a fővárosi kerületi könyvtárak	16
SZABÓ SÁNDORNÉ: A szakmunkástanuló intézetek könyvtárainak erőteljes fejlesztése	19
Az olvasó gyermek a korszerű oktatási törekvésekben (B. É.)	21
CSIKÓS MAGDOLNA: Hátrányos helyzetű gyermekek között	22
KUCSERA GYULA: A főiskolai könyvtár az oktatás és a kutatás fontos segítője	24
MEZEI GYÖRGY: A győri Magyar Vagon és Gépgyár műszaki könyvtára	26
Emléktábla a könyvtár falán (G. Gy.)	29
A lapokban olvastuk (Kisalföld)	31
A könyvtárak életéből (Varga Sándor, Nagy Lajos)	32
VÉRTESY MIKLÓS: 1852-es kezdeményezés egy kórház-könyvtár alapítására (A könyvtárak történetéből)	35
Kitüntetések	10
Hírek	36

TÁJÉKOZTATÓ

KATONA JENŐ: Az ember tragédiájának fogadtatása és a Madách-irodalom gyarapodása	37
GALAMBOS FERENC: A literátus főkapitány	39
PELEJTEI TIBOR: A „Kell a jó könyv” olvasómozgalomban csaknem félmillió értékes könyv talált olvasóra	42
Műemlékek az ex libriseken és kisgrafikákon (Arató Antal)	43
Jugoszláv tankönyvkiállítás Budapesten	44

KÖNYVEKRŐL

Társadalomtudományi könyvtár (Fogarassy Miklós)	45
Új állattani ismeretterjesztő könyvek (Jenőfi M. Imre)	48

KÉZIKÖNYVTÁR

HALÁSZ ELŐD: A német irodalom története (Bozóky Éva)	49
---	----

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

SZALAY SÁNDOR: A szétszaggató szakirodalmi tájékoztatás helyzete a közgazdaságtudomány területén (*Simay Norbert*) 50

BIBLIOGRÁFIÁK

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955—1960. (*Pálvölgyi Endre*) 51
A Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának katalógusa (*Tóth András*) 52
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK 53
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 56
Tartalomjegyzék az 1972. évre I—VIII.

A borító hátlapján Imets László ex librise

Из содержания

Петер Зирц: Библиотеки и общественная окружающая среда (3);

Шандор Качани: Заметки о школьных библиотеках комитета Боршод (7);

Ласло Хубай: Связь школьных библиотек с массовыми библиотеками подведомственными советам (11);

Пирошка Добос: Поддержка столичными районными библиотеками учащихся без отрыва от производства в общеобразовательных школах (16);

Шандорне Сабо: Развитие библиотек училищ по образованию квалифицированных рабочих (19);

Дердь 'Мезей: Техническая библиотека на Венгерском вагонном и машинном заводе в городе Дьер (26).

Aus dem Inhalt

Péter Zircz: Die Bibliotheken und ihre gesellschaftliche Umwelt (3);

Sándor Katsányi: Notizen über Schulbibliotheken vom Komitat Borsod (7);

László Hubay: Die Beziehungen zwischen den Schulbibliotheken und den allgemeinerbildenden Rätebibliotheken (11);

Piroska Dobos: Wie werden die Arbeiter in den Grundschulen für Werkstätigen unterstützt von den hauptstädtischen Bezirksbibliotheken? (16);

Frau S. Szabó: Die Entwicklung der Bibliotheken in den Anstalten für Facharbeiterausbildung (19);

György Mezei: Die technische Fachbibliothek in der Waggon- und Maschinenfabrik von Győr (26).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járásí Könyvtár igazgatója; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Csikós Magdolna*, a Makóútvárosi könyvtár tiszteletdíjas könyvtárosa; *Dobos Piroska*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetője; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Hubay László*, a Miskolci Megyei Könyvtár igazgatója; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. fő-szerkesztője; *Katsányi Sándor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Mezei György*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Pálvölgyi Endre*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Pelejtei Tibor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőhelyettese; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Szabó Sándorné*, a Munkaügyi Minisztérium munkatársa; *Tóth András*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Zircz Péter*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa.

From the contents

Péter Zircz: Libraries and their social milieu (3);

Sándor Katsányi: Notes on school libraries in Borsod County (7);

László Hubay: Connections between school libraries and public libraries (11);

Piroska Dobos: How branches of the Municipal Library help students of workers' primary schools? (16);

Mrs. Sándor Szabó: Development of libraries in skilled workers' training schools (19);

György Mezei: The technical library of the Waggons and Machine Factory in Győr (26).

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő Bizottság: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. **Szerkesztő:** Páldy Róbert. **Szerkesztőség:** Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805. Postal cím: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint.

72.8730 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Könyvtáraink és társadalmi környezetük

Nincs olyan intézmény, amely nélkülözhetné társadalmi környezetének támogatását, hiszen az intézménynek és környezetének kapcsolata olyan erő, amely befolyásolja a működési feltételeket és eredményeket.

Az imént felidézett aranyigazságokat mindannyian betéve fűjjük, gyakorlatba való ültetésük terén azonban még nincs rendben minden. Ha nem így lenne, nem bukkanna minduntalan fel a követelés: társadalmunk becsülje meg jobban könyvtárait, az állam (sic!) támogassa erőteljesebben a könyvtárakat stb.

Félreértés ne essék: nem a nagyobb támogatást sajnálom a könyvtáraktól. Bizony, sokukra ráférne a nagyobb gyarapítási keret, a korszerűbb berendezés és épület. Vitatom azonban, hogy a mégoly jogos igények teljesítésének legjobb eszköze a *panaszkodás* lenne. Jelenleg ugyanis jobbára ezt tesszük, s ha kívánságaink nem (vagy nem százjzünknek megfelelően) teljesülnek, a könyvtárak fontosságának, társadalmi értékének lebecsülését emlegetjük.

Ha ez valóban így van, akkor erről leginkább mi könyvtárosok tehetünk. Nem élünk ugyanis azzal a lehetőséggel, amit a közvetlen társadalmi környezet alakítása — vagy ne szégyelljük kimondani: céljainknak megfelelő befolyásolása — kínál. A „társadalom” és az „állam” megnyerése kétségtelenül fontos feladat, egy-egy könyvtár ablakából azonban mindkettő túlságosan távoli és túlságosan elvont jelenség. Mégis úgy tűnik, hogy a működési feltételeket sürgető könyvtárosok energiája erre koncentráldódik, ahelyett, hogy jutna belőle a *közvetlen emberi milió* — ideértve a fenntartókat, a valóságos és a lehetséges használókat — *magatartásának az alakítására* is. Az okok: szemléleti konzervativizmus, a *modern közvéleményformáló módszerek* nem ismerése vagy lebecsülése és könyvtárpropagandánk sajnálatos elmaradottsága.

Működés és szemlélet

Ha egy könyvtáros arról panaszkodik, hogy fenntartója nem becsüli, nem támogatja a könyvtárát, felemás érzés fog el: együttérzek vele, de óhatatlanul gyanakszom is. Nyilvánvalóan előfordul — remélhetőleg mind ritkábban —, hogy a fenntartói jogokat gyakorló személy vagy csoport valóban ellensége a könyvnek és a könyvtárnak. Kis könyvtár esetében olyan balszerencse ez, mint a sorscsapás, elkerülni nem lehet, következményei ellen küzdeni emberi és szakmai kötelesség. Nagy könyvtárnál már gyanúsabb a dolog, az esetek többségében ugyanis arról van szó, hogy a könyvtár a fenntartó kiszolgálása helyett inkább a maga útján szeretne haladni. Ez pedig több mint baj; súlyos hiba, amit a fenntartó jó esetben a könyvtár iránt tanúsított közönnnyel viszonz, rosszabb esetben a működési feltételek „megnyirbálásával” torol meg.

Talán könyvtárügyünk történeti gyökerei okozzák, hogy a könyvtár legalapvetőbb funkciója — a *szolgálat* — *nem él elevenen* a könyvtárosi köztudatban. Túlságosan soká volt társadalmunk zárt — egyházi és főúri — könyvtárakra utalva, a polgáriásodás korszaka könyvtárügyünk számára is rövidnek bizonyult, munkásmozgalmunk valóban demokratikus könyvtári hagyományainak pedig még a teljes feltárásával is adósak vagyunk.

A könyvtár demokratizmusa a *szolgáltatások demokratizmusában* nyilvánul meg. Ennek mennyiségi oldalát (beiratkozott olvasók, forgalom) már régtől számon tartjuk, minőségi oldalára — hogy tudniillik mennyire tudjuk a használók jogos igényeit kielégíteni — az utóbbi években terelődött figyelelmünk. A teljesség, úgy hiszem, egy harmadik szempont beiktatását is megkövetelné, s ez: a *könyvtár szolgáltatási készsége*. A dolog természetesen nem könnyű, hiszen az állomány elemezhető, a forgalom vizsgálható, nincs azonban mérőszám arra, hogy egy könyvtáros mennyire tekinti „közönségszolgálatnak”, vagyis hivatásnak munkáját.

A könyvtárosok egy része még ma is inkább hivatalnoknak, semmint egy *szolgáltató üzem* alkalmazottjának tartja önmagát. A közlekedéstől, a kereskedelemtől, a kommunális üzemektől és alkalmazottaiktól joggal várható el, hogy a közönség igényeihez alkalmazkodjanak és azokat nemcsak a legnagyobb udvariassággal, hanem a legnagyobb készséggel is igyekezzenek kielégíteni. Pedig, habár kissé sántít a ha-

sonlat, mégsem egészen rossz: a könyvtár is áruház, a benne felhalmozott dokumentum és ismeretek áruháza. Persze, a könyvtár nem kereskedés (egyes külföldi könyvtáros-szervezők pedig nyomatékosan ajánlják, hogy a könyvtárosok lessék el a könyvkereskedelemtől a könyvajánlás és könyvpropaganda bevált módszereit), azt azonban semmiképpen nem ártana a jó kereskedőktől eltanulnunk, hogy a *vevő igényeinek messzemenő kielégítésével* kell megtartani.

A gondolat tetszetős, gyakorlati megvalósítása azonban olyan következtetésekre vezet, amelyekről már nem egy magyar könyvtárban bebizonyosodott, hogy nem számíthat népszerűsége. Ilyen mindenekelőtt *könyvtáraink nyitvatartási ideje, amelynek elégtelensége könyvtárügyünk időlt betegsége.*

Ami — a főként egy vagy kétszemélyes — kiskönyvtárnál elfogadható, nagyobbaknál már kevésbé, a nagykönyvtáraknál pedig (amelyekben a nyitvatartás meghosszabbítása egyszerű munkaszervezési kérdés) egyáltalában nem érhető: könyvtáraink java részénél ma is ismeretlen a késő estig működő olvasószolgálat, az egészszeles és az egész évi, folyamatos nyitvatartás. Tudományos könyvtáraink zöme a saját évenként ismétlődő *jogos pergőtűze* ellenére akkor is szünetelteti nyaranta nyilvános szolgáltatásait, ha erre objektív okok (például építkezés) nem kényszerítik.

Egy másik példa: könyvtárügyünk egészségét nem jelszónak, hanem élő struktúrának szeretnénk tartani. A helyben ki nem elégíthető igényeknek a megfelelő könyvtárhoz való továbbítása egyelőre azonban csak — jól-rosszul — a könyvtárközi kölcsönzés síkján valósul meg. Kevésbé mondható el ez a referenszkérések és a témabibliográfiákra, amelyekkel kapcsolatban az *igények továbbítását*, szemmel tartását és kielégítését sem az igényt felvevő, sem az igényt átvevő könyvtárak nem tartják szívügyüknek. És nemcsak a berendezések beszerzési nehézségei (kisebb reprográfiai berendezések ma már viszonylag olcsón megvásárolhatók) gátolják a használok reprográfiai igényeinek gyors kielégítését, hanem az a fajta *szemléleti konzervativizmus* is, amely a könyvtárhasználatot elsősorban és mindenekelőtt a saját állomány forgalmazásában véli megtalálni.

A korszerű nagykönyvtár pedig — ha tetszik, ha nem — egyben információs központ is: ha a szakkönyvtári funkciók vannak túlsúlyban, akkor a szakmai tájékoztatás, ha pedig a közművelődési-kulturálisak, akkor a kulturális és közismereti információ tartozik a könyvtár alapfunkciójához. Nem azért, mert az információ napjaink divatja, hanem, mert a gyors, azonnali ismeretközlés, felvilágosítás és eligazítás ourunk társadalmi szükséglete. Legyünk őszinték: e követelménynek kevés könyvtárunk felel meg, közművelődési éppoly kevés, mint tudományos vagy szak-könyvtár. S tegyük azt is hozzá: sokhelyütt ez ma már annyira az állományon, sokkal inkább a könyvtár dolgozóinak — elsősorban *vezetőinek* — *szemléletén* múlik. Természetesen: a bibliográfiai munka is része az információnak, és a kiadványkészítésben is vannak tagadhatatlan eredményeink. Közismerten rossz azonban az általános helyzet a *gyors referenszkérések* (a közművelődési könyvtárakban a lakossági, elsősorban telefontudakozódások) kielégítése terén. Holott — kell-e bizonygatnom? — a használói bizalom megnyerésének kipróbált útja ez.

A példák továbbbsorolása messze vezetne, a lényeg azonban mindenképpen az, hogy könyvtárainknak bőségesen akad még tennivalójuk a használok — valóságosak vagy lehetségesek — jóindulatának megnyeréséért. Ehhez ugyanis szolgáltatásaikat a használok csoportérdekeihez, szokásaihoz kell igazítaniuk.

„Goodwill” és „imago”

A működés, a jó működés természetesen csak egyik, de nem kizárólagos lehetősége a *közönségbizalom*, marketing-műszóval: a „goodwill” megszerzésének, megszilárdításának. Megtöbbbszöröződik a bizalom, ha a közönség széles köre a *valóság-nak megfelelő képet* kap a könyvtár funkciójáról és szolgáltatásairól. (A rosszabb kép ugyanis elriasztja, a lakkozott pedig bizalmában rendíti meg a használót.)

Könyvtáraink helyzete e tekintetben nem könnyű, mert társadalmi előítéleteket kell eloszlatni. A nagyközönség túlnyomó része közművelődési könyvtáraink különböző változatait *kölcsönkönyvtárnak* tartja, amelyek közül a megyei könyvtárat legfeljebb az különbözteti meg a községi, hogy nagyobb a könyvválasztéka. Egy másik, sajnos nem kevésbé elterjedt közhit szerint a tudományos könyvtár valamiféle poros szentély, ahol szakállas aggok görnyednek ódon fóliánsok fölé. Talán mondanom is fölösleges, hogy a két szélsőségesre tipizált kép mindegyike mennyire veszélyes: gátolják a közművelődési könyvtárak már meglévő lehetőségeinek jobb kihasználását, veszélyeztetik továbbfejlődésüket, a tudományos könyvtárak esetében pedig azt az egyébként is elterjedt álláspontot erősítik, hogy a könyvtár elavult, pusztá könyvmegőrzésre ftélt intézmény.

A helyes — a jelen és a jövő valóságának megfelelő — *könyvtár-imagókat*, képmásokat nekünk kell kialakítanunk. Nem panaszkodással és nem üres deklará-

ciókkal, hanem a közvélemény „megdolgozásával”. Manipuláció? Ennek is nevezhetjük, szóljon azonban mentségünkre, hogy nem kozmetikai cikkeket és cigarettaszípkát, hanem igaz műveltséget szeretnénk jobban „eladni”. S ennek érdekében bárhol, még a marketingmódszerekből is meríthetünk, amelyek külön ága foglalozik azzal, hogy miként biztosítható a közvélemény helyes informáltsága.

Kapcsolatszervezés

Mióta egyszer emlegettem (Könyvtáros, 1971/5. szám), azóta kitűnő magyar szót is találtak a public relations-re. A „kapcsolatszervezés” (vagy közvéleményalakítás) a nyilvános bizalom megnyerésére irányuló tervszerű tevékenység. Első, bevezető fázisához az adott könyvtárhoz kapcsolódó képzetek, pozitív és negatív pszichikai magatartások, esetleg gátlások felderítése tartozik, ami a véleménykutatás könyvtárainkban már meghonosodott módszereivel éppúgy elvégzendő, mint a könyvtárról és működéséről megjelent sajtóközlemények, a könyvtár munkáját bíráló dokumentumok értékelésével. Ha a könyvtár ilyen módon felderített imágóját összevetjük azzal a képpel, amelynek kialakítását kívánatosnak tartanánk, kialakul a tennivalók köre. A kapcsolatszervezés legfőbb jellegzetessége, hogy nem a könyvtár egyik vagy másik részlegének, csoportjának, osztályának elszigetelt akcióját jelenti, hanem a *könyvtár egészé vállalkozik ezúttal a közönségbizalom megszilárdítására*. Hiszen az intézmény valamennyi megmozdulása, a szolgáltatások körének bővítése vagy csökkentése, minőségük megváltoztatása kedvező vagy kedvezőtlen hatást vált ki a használók és a nagyközönség körében. A különböző akciókat tehát nemcsak egymással, hanem a könyvtár egész működésével is össze kell hangolni. S minthogy a könyvtár élő szervezet, ebből az is következik, hogy a kapcsolatszervezést nemcsak a könyvtár állandó tevékenységévé kell fejleszteni, hanem *folyamatosan figyelemmel kell kísérni eredményességét* is.

A közvéleményalakítás ma már bevált, vállalatok és intézmények ezreinek eredményei által igazolt gyakorlattal dicsekedhet. Marketing célokra való felhasználása ma már hazánkban is erősen terjedőben van, módszereit az ipar és a kereskedelem egyre szélesebb körben használja. Tudományterületé kezd válni, amelyet egyetemen oktatnak és amelynek saját folyóirat- és könyvirodalma van. Nem lévén kapcsolatszervező szakember (egynéhányat nem ártana a könyvtárügy számára megnyernünk), a lehetőségek részletesebb taglásába nincs jogom belebocsátkozni. Csak utalok némelyikükre, ilyen: a könyvtár vezető beosztású dolgozóinak *társadalmi és kulturális tekintélye*, a könyvtári dolgozók személyes részvétele a közvéleményformálásban, a kiszolgálás udvariassága és figyelmessége, a reklám és propaganda stb.

• KIVÁNUNK •
KAZINCBARCIKAI
• BOLDG ÜJESZTENDŐT •

	JANUÁR	FEBRUÁR	MÁRCIUS
V	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25
H	1 8 15 22 29	5 12 19 26	7 12 19 27
K	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27
Sz	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28
Cs	4 11 18 25	8 15 22 29	8 15 22 29
P	5 12 19 26	2 9 16 23 30	2 9 16 23 30
Sz	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31

	APRILIS	MÁJUS	JUNIUS
V	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
H	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
K	3 10 17 24 31	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Sz	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Cs	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
P	6 13 20 27	4 11 18 25	8 15 22 29
Sz	7 14 21 28	5 12 19 26	9 16 23 30

	JULIUS	AUGUSZTUS	SEPTEMBER
V	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
H	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
K	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Sz	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Cs	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
P	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Sz	7 14 21 28	4 11 18 25	8 15 22 29

	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
V	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
H	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
K	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
Sz	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Cs	4 11 18 25	8 15 22 29	6 13 20 27
P	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
Sz	6 13 20 27	3 10 17 24	8 15 22 29

• VÁROSI KÖNYVTÁR •
• GAZDAG •
• 1 9 7 3 •

Városunkban...

KÜLÖNLEGES Tudaková.

VÁROSI KÖNYVTÁRBAN

A Kazincbarcikai Városi Könyvtár kártyanaptárának két oldala

Propaganda és reklám

A könyvtári munka részterületeinek megbecsülése változó: hol az egyik, hol a másik kerül a szakmai érdeklődés homlokterébe. Van azonban a könyvtári tevékenységnek egy — szerintem rendkívül fontos — elméletileg mindenkor lényegesnek tartott, gyakorlatilag azonban lenézett területe: a propaganda. Az ötvenes évek óta — amikor még „illett” a propagandát is számonkérni a könyvtáraktól — a *könyvtári propaganda szakmai presztízse lehanyaglott*, messze valódi értéke alá. Hozzá kell ehhez fűznöm, hogy a könyvtári propaganda mai gyakorlatából kiindulva ez az értékelés indokolt. Az a fajta tevékenység ugyanis, amelyet könyvtáraink (és művelődési otthonaink) „propaganda” névvel illetnek, nem is érdemel nagyobb megbecsülést. Nem érdemelhet, mert kezdetleges eszközökkel, rendkívül gyenge hatásfokkal folyik. Különös, hogy míg egyre több könyvtárban kerülnek előtérbe a korszerű működési módszerek, propaganda tevékenységük lényegében 19. századbeli módszerekkel folyik. Még ezt is csak fenntartásokkal állíthatom, hiszen az elmúlt század is tömegével termelt ki ötletes, gazdag fantáziára valló propaganda-megoldásokat. Sajnos, nem állítható ugyanez a könyvtári propagandánk „termékeiről”: a különböző, házilag eszkábált plakátokról, a silány tipográfiájú, sablonos kiadványokról, szürke rölapokról. Nem jobb a tömegközli eszközök propaganda célú kihasználása sem: a könyvtárakkal „foglalkozó” cikkek, az obligát könyvtári enteriőr-felvételek nem vonzzák túlságosan könyvtárainkba a közönséget.

A reklám-propaganda — amelynek korszerű és hatékony módszereire könyvtárainknak égetően szükségük lenne — alapvető feladatai:

- fel kell keltenie az érdeklődést,
- maradandó hatást kell gyakorolnia,
- szavahihetőnek kell lennie.

Mint hogy a reklám hatékonysága a reklámhordozó jó megválasztásától függ, ez pedig elválaszthatatlanul összefügg a befolyásolni kívánt társadalmi csoport összetételével, jellegével, ma már a reklám-propaganda is szakma, mégpedig olyan, amelynek művelésével pszichológusok ezrei foglalkoznak.

Hazánkban az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése óta az ipari-kereskedelmi reklám és propaganda hatalmas mértékben fellendült és megkezdődött a *reklámpszichológia* tudományos alapjainak a lerakása is.

Könyvtári propagandánk korszerűsítésének elengedhetetlen feltétele, hogy a kibontakozó hazai reklámpszichológiai kutatás eredményeire támaszkodva, központilag létrehozzuk a sajátos könyvtári céloknak megfelelő, modern és jó hatásfokú reklám-és propagandamódszereket és eszközöket.

Zircz Péter

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI ÉS DOKUMENTÁCIÓS TANÁCS novemberi ülésén megtárgyalta a könyvtárosképzés felülvizsgálatára felkért bizottság jelentését. Az ülés elején az elnöklő *dr. Jóború Magda* emlékeztetett arra, hogy ez az első ülése a tanácsnak, amely *dr. Kovács Máté* közreműködése nélkül folyik le. A tanács tagjai egyperces néma felállással adóztak elhunyt elnökük emlékének.

A bizottság jelentése, amelyet *Futala Tibor* terjesztett elő, tulajdonképpen a könyvtárosképzés fejlesztésének koncepcióját tartalmazta. A tanácsülés igen élénk és tartalmas vitában foglalkozott a tervvel, majd úgy határozott, hogy az elhangzott javaslatok alapján átdolgozást tart szükségesnek, amelynek megtörténte után újból megvitatja a fontos előterjesztést.

MÁR OKTÓBERBEN ELÉRTE, illetve túlteljesítette 1972. évi olvasószervezési tervét az *óbudai Textilfestőgyár könyvtára*, amely egyben a III. kerületi *textilés könyvtárak hálózati központja is. Az elért eredmény annál inkább figyelemre méltó, mivel már 1971-ben is a dolgozók 53,5 százaléka volt a könyvtár rendszeres olvasója, s ezt az igen magas olvasói arányt sikerült 1972. tizedik hónapjának végéig tovább, 54,2 százalékra emelni. A hálózati eredményekről szintén bizonyosan lehet tudni az éves összehasonlítás előtt is, hogy ezek elérik, sőt meghaladják az 1971-es, az országos átlagot ugyancsak felülmúló 36 százalékos olvasói arányt. A könyvtár benevezett a „kiváló könyvtár” címért másodízben meghirdetett pályázatra, s évek óta egyenletesen növekvő olvasótáborának nagyságán kívül elsősorban a szakszervezeti és a helyi fenntartók példamutató gondosságát és áldozatkészségét dicséret tárgyú ellátottságával kíván „pontokat szerezni” a versenyben, mint az ország egyik legszebben berendezett és gazdag választékot kínáló könyvállománnyal rendelkező szakszervezeti könyvtára.*

Borsodi barangolások

Meghívót kaptam az őszszel Miskolcra, a „Borsodi ifjú olvasók hónapjára”. Rendhagyó meghívó volt: a kinyitott borítólappból 20 különféle meghívólap hullott ki, s mindegyik 4–5 rendezvényre invitált. Az áradatból a könyvtárávatá-

sok keltették fel figyelmemet: *10 új iskolai könyvtár megnyitását ígérték egy hónap alatt.* Vonzó program, egyszerre kelti fel érdeklődésünket az új intézmények iránt s a háttérben munkáló, szemléletet formáló erők iránt is.

Borsodi utazásaim naplójegyzetei nem tartanak igényt a hivatalos beszámolóok teljességére, tárgyilagosságára. Lehet, hogy elfogultak. Mentse gyengéiket, hogy csak afféle úti-jegyzetek.

Földrajzóra a tolcsvai könyvtárban

Sok olyan általános iskolában jártam már, amelyek hajdanvolt kastélyban, kúriában kapott helyet. Ilyen a tolcsvai is. Van azonban valami, amiben alighanem egyedül áll országunk toldott-foldott kastély-iskolái között: könyvtára a hajdani főúri könyvtár épen maradt, elegáns faburkoiatú termében talált otthonra.

Ebben az ódon környezetben egy nagyon is korszerű kezdeményezésnek lehettem tanúja: a könyvtárban tartott, *önálló könyv- és irodalomhasználatra alapozott földrajzórának.* Az V. osztály tanulói kis munkacsoportokra osztva keresték meg és dolgozták fel a Tiszáról szóló irodalmat.

A könyvtárakban gyak-

ran látunk tanulócsoportokat, tanítási órát már jóval ritkábban, olyant pedig, amelyhez a könyvtár nemcsak a helyiséget adja, hanem a tanítás módszertani alapjait is meghatározza, s amelyen a tanulók önálló ismeretszerzése valósul meg egy új, korszerű oktatási módszer modelljét szolgáltatva, illyent épenséggel ritkán láthatunk.

Ezt az órát egy rátermett pedagógus, Kovács Dezső tartotta, a megye földrajzszakos vezető tanárai s kollégái előtt. „Te most bebizonyítottad nekem, hogy a gyermek önálló munkával is fel tud dolgozni egy új anyagot” — mondta egy kolléga az óra vezetőjének. — Ez az óra valóban bizonyított. Nem kevesebbet, mint hogy a *könyvtár kiváló eszköze lehet az oktatásügy korszerűsítésének.*

Tolcsvát példaként említettem. Borsod dicséretére szól, hogy más példákat is idézhettem volna. *Megyaszón* a nevelőotthon igazgatója tantestületének minden tagjától elvárja, hogy tanmenetükben néhány órát a könyvtárban tartott, önálló ismeretszerzésre épülő óraként tervezzenek. *Sátoraljaújhelyen* a könyvtár az anyanyelvi és irodalmi oktatás szaktantermének szerepét is betölti. *Leninvárosban* a 2. sz. általános iskola napközijének prog-

A tolcsvai általános iskola könyvtára

ramjában szerepel a rendszeres könyvtári foglalkozás, az iskolai és a városi könyvtárban egyaránt.

Aligha tudnánk ezeknek a kezdeményezéseknek a fontosságát túlbecsülni.

Közoktatásunk olyan új vé teszi. Ezek a kezdeményezések a könyvtárügy részéről még több figyelmet s még több segítséget érdemelnének, hiszen *valami új kezdődik velük*, Borsodban is, máshol is.

Abaújszántótól Leninvárosig — új iskolai könyvtárakban

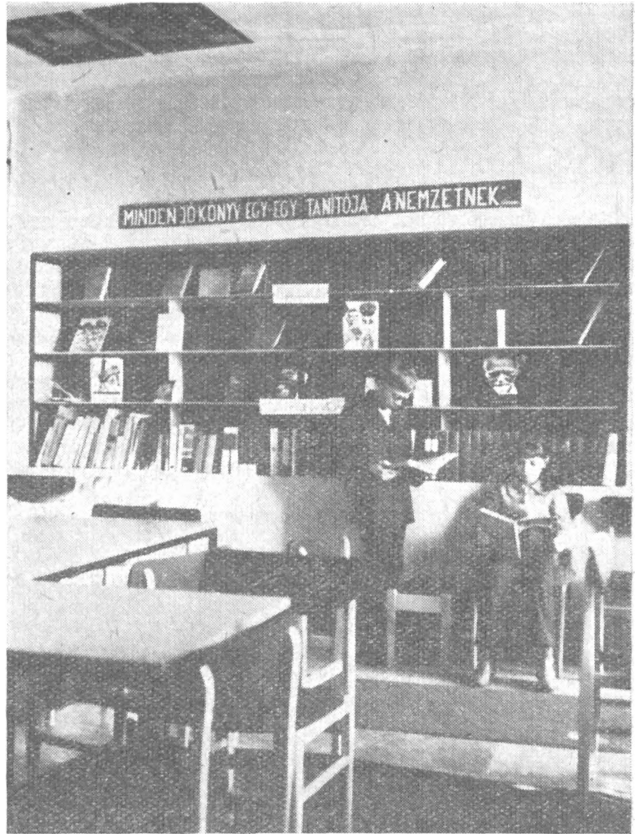
Ugyancsak cikáznia kellett Borsod megyében annak, aki az *Iffjú olvasók hónapja* alatt minden könyvtáratávon részt akart venni: egy hónap alatt tíz új iskolai könyvtárat nyitottak meg. Van közöttük gimnáziumi — *Leninvárosban* —, van középiskolai kollégiumi — *Ózdon* —, legtöbbjük az általános iskolai oktatást fogja szolgálni. S ezek között még nem szerepelnek a szakmunkástanuló intézetek könyvtárai, pl. Miskolcon a 101. és a 114. sz. intézeté, amelyekben egy országos akció keretében főfoglalkozású könyvtárosok álltak munkába, s amelyekben könyvtáranként 50 000 Ft-os állománygyarapítási hozzájárulással alapozták meg a gyűjteményt.

Milyenek az új könyvtárak?

A népszerűsítő kiadványok *mintakönyvtárak*nak nevezik őket. Én úgy gondolom, hogy a megyei iskolai könyvtárügyének nagyobb megtisztelése az az álláspont, amit *Godó Ferencné*, az iskolai könyvtárak szakfelügyelője fejtett ki: Borsodban csak azt az intézményt tekintik valójában könyvtárnak, ahol

helybenolvasásra is alkalmas szabadpolcos térben, válogatott és állandóan fejlesztett állománnyal, legalább részfoglalkozású (órakedvezményes) könyvtáros foglalkozik.

Szembetűnő volt, hogy mennyi egyéni leleménnyel alakították ki a *könyvtár-*

A leninvárosi 2. sz. általános iskola könyvtára

termetet, kevésbé fontosnak ítélt helyiségek átalakításával, példát mutatván arra, hogy az iskolai könyvtár az általános mostoha viszonyok között is megteremthető. Több helyen, pl. *Mezőcsáton* is, izléseles berendezés készült a tanárok és a diákok társadalmi munkájával.

Az *állomány* gazdagításában Borsodnak bőven tennivalója, hiszen az egy tanulóra jutó kötet-szám még messze elmarad

az országos átlagtól. (Egy általános iskolásra a mekkéban 2,1 kötet, országosan 2,7 kötet jut, s az Irányelvek szerint legalább 5 kötet szükséges; a középiskolákban a megyében 12,2, országosan 16,4 kötet jut egy tanulóra.) Az új könyvtárak egyelőre nem állományuk gazdagságával vagy teljességével tűnnek ki, hanem azzal, hogy szigorúan megrostáltak, rendezettek, példásan fel vannak tárva. További *rend-*

szeres fejlesztésük jövőjük kulcskérdése.

A *könyvtárosokkal* beszélgetve általában az új utat törők jellegzetes ma-

gatartása sugárzik róluk. Sajnos, néha ott is úttörők, ahol jól kiépített közlekedési útvonalon kellene járniuk. Panaszkodnak, hogy

nincs olyan kézikönyv, mely az iskolai könyvtárosok legegyszerűbb ismereteit összefoglalná. Valóban, miért nincs?

Miskolc, Fazekas utca — avagy szükségből erény

A Fazekas utcai általános iskolában kettős funkciójú könyvtár: iskolai és gyermekkönyvtár működik, a városi könyvtár és az iskola közös fenntartásában. 1968-ban a *Könyvtáros* adott hírt indulásáról, azóta, fél évtized távlatából már határozottan megítélhetjük e rendhagyó intézmény életrealitását.

A rend és otthonosság jóleső harmóniáját nyújtó könyvtárban először is az adatok készítenek elismerésre. Állománya 6000 kötet, egy iskolásra 6,3 kötet jut (emlékeztetőül: a megyei átlag 2,1) és az iskola 950 tanulója közül 763 beirat-

kozott olvasó — szinte minden gyermek, aki már tud olvasni. *Szabó Edit*, a könyvtáros — korábban az iskola igazgatóhelyettese — arról beszél, milyen eredményesen illeszkedik bele a könyvtári tevékenység az iskola oktató-nevelő munkájának egészébe. *Kisgyörgy István*, az iskola igazgatója szintén az iskolai munka egyik legfontosabb tényezőjeként tartja számon ezt a közös fenntartású intézményt, bizonyos területeken pedig — pl. a fizikai dolgozók gyermekeinek segítségével — egyenesen a legnagyobb hatású intézménynek mondja.

Az iskolai és a közművelődési funkciót egyszerre betöltő könyvtárak létét tulajdonképpen az *Irányelvek* „legalizálták”, kimondván, hogy „szükség szerint az iskola és a közművelődési könyvtár közösen biztosíthatja egy-egy városrész, lakóterület gyermek-lakóinak könyvtári szolgáltatását”. A „szükség szerint” kifejezés sokakban holmi sanyarú szükségmegoldás képzetét kelti. A Fazekas utcai, a megye egyik legkiválóbb iskolai könyvtára elgondolkoztató példa arra, hogy a „szükség szerinti” megoldás egyben a *legjobb megoldás* is lehet.

Az autóban — Leninváros és Miskolc között

Három útitársam a hazafelé haladó autóban (véletlenül? hadd tekintsem jelképesnek!) a megyei tanács művelődésügyi osztályának munkatársa, *Sajó László*, a megyei könyvtár igazgatója, *Hubay László* és az iskolai könyvtárak szakfelügyelője, *Godó Ferencné* volt. A frontátörésnek is beillő siker okát kutattuk, szervezeti kérdésekről beszélgettünk.

Az eredmények legfőbb feltétele, hogy a *megyei tanács őszintén magáénak érezze az iskolai könyvtárügyet*, ez volt a kiinduló-

pont. És természetesen a pedagógusok, az iskolaigazgatók szemléletmódja is döntő tényező. De mindjárt hozzátették, hogy a valóban korszerű iskolai könyvtár létrehozása szakértelmet, tapasztalatot és munkaerőt kíván, s mindez feltételezi a tapasztaltabb közművelődési könyvtárhálózat segítségét. *Hubay László* egyik gondja éppen annak a határvonalnak a meghúzása, ahol ez a segítség még nem válik a saját munka hátráltatójává.

Borsod megyében az iskolai könyvtárak szakfel-

ügyelője a *megyei könyvtár keretében* működik. Ez nem csak formai kérdés: ő maga vallja, hogy az eredményeket nem tudta volna elérni a tanácsi könyvtárhálózat szilárd „hátszaga” nélkül. Régi kérdést bolygattunk meg ezzel: a megyei iskolai könyvtári szakfelügyelet helyét. Gyümölcssejtről ítélnék meg a fák: a borsodi eredmények szerint ez a szervezeti megoldás is célravezető. Annyi mindenképpen vitathatatlan, hogy a siker egyik záloga a két könyvtári hálózat szoros együttműködése.

Szerencsre, Bocskai gimnázium

Szerencsre úgy látszik, gyakran vissza kell térni. A gimnázium korszerű, elegendő épületében levő könyvtár már egy évvel ezelőtt is egyike volt a megye legszebb, legmodernebb iskolai könyvtárainak. Az-

óta alapterülete csaknem kétszeresére növekedett, s ma már az ország legszebb iskolai könyvtárai közé tartozik.

A megújulás, a meg-nem-állapodás jelképe lehetne ez az intézmény. A felkel-

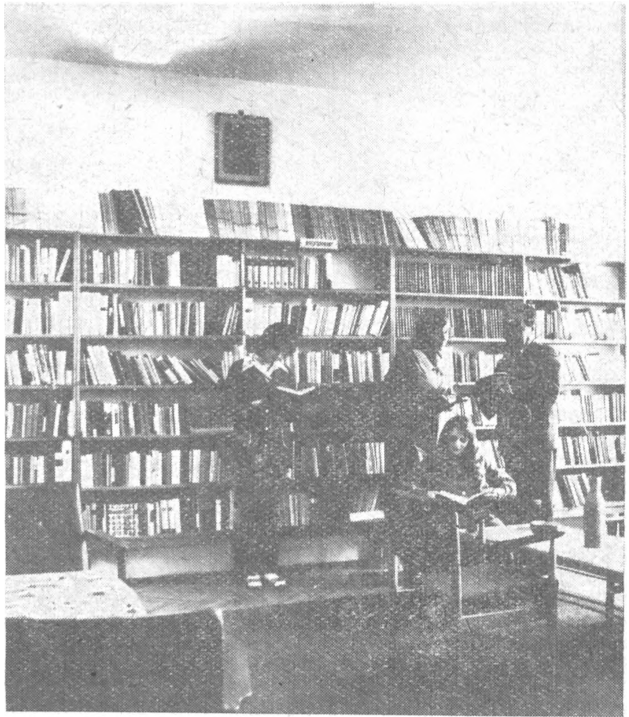
tett igények szétfeszítik a régi kereteket, s az új keret megtelik korszerű tartalommal. Miközben a könyvtár körültekintő tudatossággal készül fel az iskola diktálta várható igényekre, észrevétlenül maga is az

igények irányítójává válik. „A könyv az iskola lelke” — hirdeti *Comenius* nyomán a kölcsönzópult feletti felirat. (E könyvtár lelke pedig — s így egy kicsit az iskoláé is — a könyvtáros: *Hajagos László* tanár úr.)

Ebben az új, korszerű iskolaépületben az igazgató sok mindenre lehetne jogosan büszke. Úgy tűnik, a könyvtárára a legbüszkébb. Nemcsak jó gazda: *értő gazda* is. „Legfőbb törekvésünk: a könyvet bevinni az órára, az órát pedig bevinni a könyvtárba” — ezzel a tömör, szellemes fordulattal fogalmazta meg programját a televízióban tett nyilatkozatában a Pedagógusok Fórumán.

Képzeltben összegyűjtöm itt közös tapasztalatcserére az új könyvtárak könyvtárosait, fenttartóit. Ha ennek a könyvtárnak példáját követve nem az önelégülten pihenők számát növelik, biztosítva van jövőjük.

Katsányi Sándor

A szerencsi *Bocskai István Gimnázium* könyvtára
(*Bucsi Jenő* felvétele)

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa *Révész Ferencnek*, a Fővárosi *Szabó Ervin* Könyvtár igazgatójának, az MSZMP Központi Bizottsága tagjának, a munkásmozgásban kifejtett több évtizedes tevékenysége elismeréséül, 60. születésnapja alkalmából a **MUNKA VÖRÖS ZÁSZLÓ ÉRDEMRENDJE** kitüntetést adományozta. A kitüntetést *Losonczy Pál*, az Elnöki Tanács elnöke adta át. Megjelent a kitüntetés átadásán *Pullai Árpád*, az MSZMP Központi Bizottságának titkára és *Cseterki Lajos*, az Elnöki Tanács titkára is.

A művelődésügyi miniszter az IFLA és a FID nemzetközi könyvtáros szervezetek Budapesten lebonyolított közgyűlései és kongresszusai alkalmából kifejtett tevékenységükért *dr. Dienes Gedeonnának*, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára osztályvezetőjének, *dr. Szepesi Zoltánnak*, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetőjének A SZOCIÁLISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *dr. Daróczy Sándornét*, *Ben-*

cze Károlynét, *Futala Tibort*, *dr. Nagy Lászlónét*, *Verseghi Györgyöt*, *Zircz Pétert*, a Művelődésügyi Minisztérium főelőadóit **DICSÉRET**BEN részesítette; *Godó Ferencnének*, Borsod-Abaúj-Zemplén megye iskolai könyvtári szakfelügyelőjének a megye korszerű iskolai könyvtárainak szervezése terén végzett kiemelkedő munkája elismeréséül az **OKTATÁSÜGY KIVÁLÓ DOLGOZÓJA** kitüntetést adományozta.

Az iskolai és a közművelődési könyvtár kapcsolata

A gyermekek és az ifjúság korszerű könyvtári ellátásának megszervezéséről, a meglévő intézmény-rendszereknek az új feladatokhoz való alkalmazásáról világszerte vitatkoznak. A történelmi fejlődés során a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának két típusa alakult ki: az iskolai tanulói könyvtár és a közművelődési könyvtár gyermek-, illetve ifjúsági szolgálata. Az iskolák és a közművelődési könyvtárak együttműködése mindenütt kulcskérdése a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásának. A könyvtári munka szakemberei azt vallják, hogy *meg kell tartani és fel kell használni az eddig kialakult könyvtári szolgálatokat*, és együttműködésüket minden szükséges és lehetséges módon elő kell segíteni.

A két könyvtártípus együttműködése külföldön

Az együttműködés mértéke és módja a könyvtári szolgálat már kialakult rendszerétől függ. A *Szovjetunióban* például először a közművelődési könyvtárakat építették ki, majd a 30-as években megkezdtek az iskolai könyvtárak létesítését is. Ezek lassabban, kedvezőtlenebb feltételek között fejlődtek. A 60-as évek elején felvetődött az iskolai könyvtár és a közművelődési könyvtári gyermekszolgálat összevonásának javaslata. Évekig tartó viták és kísérletezések után 1968-ban az iskolai könyvtárak külön fejlesztése mellett döntöttek. A módszertani irányítás azonban közös maradt. *Lengyelországban* a második világháború után külön építették ki az iskolai könyvtárakat és külön a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálatának rendszerét, azonban az iskolai és a gyermekkönyvtárosokat közösen képezik. Hasonló együttműködési kísérletekre látunk példát az *NDK*-ban és *Csehszlovákiában* is.

Az *Amerikai Egyesült Államokban* és a nyugat-európai államok többségében külön rendszerben fejlődnek az iskolai és a közművelődési könyvtárak. *Dániában* korábban az iskolákat főképpen a közművelődési könyvtárak látták el könyvekkel, az 1964. évi könyvtári törvény azonban elrendelte az iskolák saját könyvtárainak ki-fejlesztését, és ezek működéséért az iskolák a felelősek. A közművelődési könyvtárakkal való együttműködés azonban továbbra is fontos segítséget jelent az iskolai könyvtáraknak. Finnországban is külön épült ki az iskolai könyvtárak és a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálatának rendszere. Újabbban főképpen a vidéki településeken törekednek arra, hogy *a könyvtár az iskolában kapjon helyet*, és egyben ellássa az iskolai könyvtár feladatait is.

Az itthoni helyzet

Ha megvizsgáljuk azt a könyvtári bázist, amely ma nálunk az iskolákban és a közművelődési könyvtárakban a gyermekek és az ifjúság rendelkezésére áll, és összevetjük a pedagógiai követelményekkel, azt kell megállapítanunk, hogy a gyermeklakosság és az ifjúság egészének olvasóvá nevelésére, illetve megfelelő könyvtári ellátására *az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttes kapacitása is kevés*. A közművelődési könyvtárakat látogatja a gyermeklakosságnak kb. a fele, de csak 11 százalékuknak jut külön gyermekkönyvtári szolgálat. A 14—18 éves korosztály 35 százaléka olvas a közművelődési könyvtárakban, ezeknek kb. 60 százaléka középiskolás. Az iskolai könyvtárak többsége a könyvtári szolgálat minimális feltételeivel sem rendelkezik, alig segíti az olvasás szokásának kialakulását.

A *középiskolások* könyvtári ellátásának javítása körül általában nincsenek viták. Általánosan elfogadott az a vélemény, hogy a középiskolák nem nélkülözhetik saját iskolai könyvtári gyűjteményüket, és ezeket minden iskolában ki kell építeni. A közművelődési könyvtárak természetesen továbbra is a tanulóifjúság rendelkezésére állnak, elsősorban azonban az egyéni érdeklődést vagy a magasabb szintű irodalomkutatást szolgálják.

Az *általános iskolai tanulók* könyvtári ellátását az a körülmény nehezíti, hogy a korszerű iskolai könyvtári szolgálat hiányának és szükségességének felismerése, mint pedagógiai követelmény, olyan korszakban jelentkezik, amikor *a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálata már viszonylag fejlett*, az iskolai könyvtárak többsége viszont a működési feltételek hiánya miatt rendszeres könyvtári szolgálatot nem tud nyújtani. Ahol az iskolában van is könyvtári szolgálat, célkitűzéseiben és munkamódszereiben nem sajátosan iskolai könyvtári jellegű, nem az iskolai oktatás által

támasztott követelményeket elégti ki, hanem lényegében gyermekkönyvtári tevékenységet végez. Az iskolai könyvtárak többsége nem más, mint iskolában elhelyezett gyermekkönyvtár.

Eveken keresztül heves viták folytak arról, hogy szükséges-e az általános iskolai tanulók számára kétféle — látszólag azonos — könyvtári szolgálat. Azt általában senki sem vitatta, hogy *az iskolai oktatásnak minden fokon könyvtári szolgálatra és könyvtári bázisokra van szüksége*. A vita inkább akörül zajlott, hogyan lehet ezt a szolgálatot az iskolának a mi viszonyaink között a legcélszerűbben és leggazdaságosabban nyújtania. Az egyik nézet szerint az iskola nem mondhat le a saját könyvtáráról. Senki sem tagadta a közművelődési könyvtárakkal való együttműködés szükségességét, de annak módjáról és tartalmáról eltértek a vélemények. Egyik fel fogás szerint a feladatokat úgy kell megosztani, hogy az ajánlott és a kötelező olvasmányokat az iskolai könyvtárak szolgáltatassák, minden egyebet pedig a közművelődési könyvtárak. Azokkal értünk egyet, akik a munkamegosztást nem a gyűjtőköri elhatárolással kívánják megoldani: a feladatokat kell megosztani a két könyvtár-típus közötti, jól szervezett együttműködés alapján, amely figyelembe veszi a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátásával kapcsolatos valamennyi tennivalót.

A másik álláspont értelmében az iskolák könyvtári ellátását teljesen a közművelődési könyvtárakra kellene bízni. A falusi könyvtárak többsége kétségtelenül több gyermekolvasmányt tud nyújtani az általános iskolai tanulóknak, mint amennyit a mai falusi iskolai könyvtárak. Fel kell azonban tételeznünk, hogy előbb-utóbb a falusi iskolákban is bekövetkezik az oktató-nevelő munkának az a fejlődése, amely jobb könyvtári ellátást kíván. S ennek a tiszteletdíjas könyvtárossal, viszonylag kis beszerzési kerettel és szűk nyitvatartási idővel rendelkező falusi könyvtárak már nem tudnak megfelelni. Továbbá *az iskolákkal való tanrendszerű együttműködésnek* számos olyan feltétele is van, amellyel a közművelődési könyvtárak ma nem rendelkeznek. Ilyen például, hogy a közművelődési könyvtáraknak eddig csak szorványos kapcsolatuk volt az oktatással, főképpen ennek napi gyakorlatával. Számos problémát okoz a személyi és tárgyi feltételek hiánya is. Kérdés, hogy érdemes-e arra az átmeneti időre, amíg az iskolákban a rendszeres és elmélyültebb könyvtárhasználat kifejlődik, könyvtári ellátásukat a közművelődési könyvtárakra bízni. *Jobb mindjárt az iskolában kiépíteni a korszerű oktatás könyvtári bázisát.*

A megyaszói körzeti általános iskola könyvtára

A mezőkövesdi Földes Ferenc középiskola kollégiumának könyvtára (Bucsi Jenő felvételei)

A kétféle gyermekkönyvtári szolgálat elvi indokai

Az általános iskolás gyermekek könyvtári ellátásával kapcsolatban két fontos alapelvet kell figyelembe venni. Az egyik az, hogy különbség van a gyermekek iskolai és közművelődési könyvtári szolgálata között. Az iskolai könyvtár az iskolában folyó oktató-nevelő munkát szolgálja elsősorban, ehhez alkalmazkodik, az egyéni érdeklődés kielégítése nála csak kiegészítő jellegű; a közművelődési a sokkal általánosabban értelmezett művelődést segíti, és messzemenően figyelembe veszi az egyéni érdeklődést, az iskolai oktatás támogatása csak másodlagos feladata. *A gyermekek szolgálatának ez a kettőssége* akkor is tény, ha ugyanaz a könyvtár kíséri meg megoldani mind a kettőt.

Ha pedig a gyermekeknek nyújtott könyvtári szolgálat e kettős jellegének szükségességét elismerjük, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy e kettős szolgálatot célszerűbb *két könyvtártípussal* megoldani. Ezzel mindkettő hatásfokát növeljük, míg az összevonással mindkettőt csökkentjük.

Az általános iskolai könyvtár fő előnye, hogy elvileg és „hivatalból” minden iskolás gyermekhez eljut és teljes energiakészletét az oktatómunka segítésére összpontosíthatja. Tevékenységének azonban határt szab lehetséges olvasóinak és anyagi erőinek, gyűjtési lehetőségének korlátozott volta.

A közművelődési gyermekkönyvtári szolgálat fő előnye: gyűjteményének elvileg korlátlan nagysága, használatának önkéntessége, *az egyéni érdeklődés legmesszebbmenő figyelembe vétele*, amelyet nem korlátoz kötött tanterv vagy egyéb előírás. A gyermekkönyvtárak hagyományos, *játékos módszerei* pedig a könyvtárak legfőbb vonzóerejét nyújtják. Tevékenységüknek azonban korlátot szab, hogy a legkedvezőbb körülmények között sem jutnak el az ellátandó terület minden gyermeklakóhához. A két intézmény összevonásával a szolgálat valamelyike — az oktatás vagy az általánosabb olvasás szolgálata — feltétlenül csonkább lenne. Egy-egy terület gyermeklakóinak hiánytalan könyvtári ellátását csak a gyermek- és iskolai könyvtárak együttese tudja megvalósítani.

Ez a felismerés vezette a Művelődésügyi Minisztériumot is, amikor az 1971 decemberében kiadott *Irányelvekben* a következő állásfoglalással zárta le a vitát: „A gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátása nem oldható meg kizárólag a közművelődési könyvtárak szolgáltatásai útján, hanem ezek mellett az oktatás korszerű igényeinek megfelelő iskolai könyvtárak fejlett rendszerére van szükség.”

Természetesen vannak szükségmegoldások is: némely esetben gazdasági vagy egyéb szempontok szólnak az összevonás mellett. Ilyen pl. a kistelepülések könyvtári ellátása. Erről az *Irányelvek* így rendelkeznek: „A kistelepülések részben osztott és kislétszámú iskoláiban tanuló gyermekek könyvtári ellátása a falusi közművelődési könyvtárak feladata mindaddig, míg az iskolák körzetesítésének egyik fontos eredményeként maga az iskola nem tud gondoskodni olvasmányairól.” Ebben az esetben tehát az iskolai könyvtárak gyenge ellátottsága indokolja az átmeneti összevonást.

Iskolai mintakönyvtárak

Az *Irányelvek* azonban nemcsak a kétféle könyvtártípus különbözőségét, szervezeti különállását hangsúlyozzák, hanem együttműködésük szükségességét is, amikor kimondják: „A fejlesztés során *szervezett együttműködést* kell megvalósítani a közművelődési és az iskolai könyvtárak között, elsősorban az általános iskolás korú gyermekek vonatkozásában.”

Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködését már a fejlesztési tervek kidolgozásánál messzemenően figyelembe kell venni. Csak így érhető el, hogy a következő 10–15 év alatt az iskolai és a közművelődési könyvtár gyermek- és ifjúsági szolgálatában számottevő javulás következék be.

Borsod megyében az iskolai könyvtárak fejlesztésének, a közművelődési könyvtárakkal való együttműködésének kedvezett az a körülmény, hogy az iskolai könyvtárak megyei szakfelügyelője a *megyei könyvtárhoz* tartozik, munkájáról és terveiről rendszeresen beszámol a könyvtár igazgatójának és tevékenységében a jól kiépített tanácsai közművelődési könyvtári hálózatra tud támaszkodni. A szakfelügyelőnek ez a formája alig másfél éves múlta tekinthet vissza, de máris szép eredményekről számolhat be. Az 1971/72-es és az 1972/73-as tanévben mindenféle iskolatípusban hoztunk létre mintakönyvtárat: általános és középiskolában, általános iskolai nevelőotthonban és középiskolai kollégiumban; számuk már 20 fölé emelkedett. (L. *Katsányi Sándor* cikkét lapunkban.)

Az újonnan kialakított könyvtárak megfelelnek az *Irányelvekben* meghatározott feltételeknek. Elérik, sőt helyenként meghaladják az 50 m²-es tanterem nagyságot. Valamennyiben lehetőség van a szabadpolcos kölcsönzész mellett a kényelmes helybenolvasásra is. Ezekben a könyvtárakban *megszüntették a tanári és a tanulói könyvtár különállását*, tehát mindenki használhatja az egész állományt.

Állományukban megtaláljuk a tanárok felkészüléséhez és továbbképzéséhez szükséges kézikönyveket, a tantárgyak oktatásához szükséges szakirodalmat, a kötelező és az ajánlott olvasmányokat. Az állomány kiegészítése a megjelenő új könyvekkel folyamatosan történik.

Az iskolai könyvtárosok szakmai képzésére az első lépéseket még az *Irányelvek* megjelenése előtt megtettük. 1971 nyarán — a megyei pedagógus továbbképzési kabinettel együtt, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum részvételével — háromnapos tanfolyamot szerveztünk azoknak a pedagógusoknak számára, akiket az újonnan létesítendő iskolai könyvtárakban kívántak alkalmazni. Ezen a tanfolyamon húszer részt vettek, megszerezték a szakmai alapismereteket, amiknek nagy hasznát vették az új könyvtárak előkészítésében és további munkájukban.

Az elmúlt év nyarán már az *Irányelveknek* megfelelően háromnapos bentlakásos tanfolyamot szerveztünk, hogy megkönnyítsük a könyvtárosok felkészülését az alapfokú könyvtárosi vizsgára.

Példák az együttműködésre

A szakfelügyelő jelenlegi formájának köszönhető, hogy az iskolai és a közművelődési könyvtárak kapcsolata kedvezően alakult a megyében. Egy-egy új iskolai könyvtár létrehozásához nagy segítséget nyújtottak a helybeli közművelődési könyvtár munkatársai. Ez a segítség megnyilvánult a könyvállomány szakrendi felállításában, szabadpolcra helyezésében, a kézikönyvtárak kialakításában, a felesleges könyvanyag selejtezésében, a raktári alapnyilvántartás elkészítésében. Ezek a könyvtárosok áldozatos munkával járultak hozzá a könyvtárak megnyitásához, sőt azután is szakmai tanácsokkal, útbaigazítással látják el a kevesebb gyakorlattal rendelkező iskolai könyvtárosokat. Hasonló segítséget kapnak az újonnan megnyíló iskolai

könyvtárak is. Az önzetlen támogatás természetesen nem történhet a közművelődési könyvtárak munkájának rovására, hiszen nekik is van éppen elég tennivalójuk saját könyvtárukban. A segítségnek tehát elsősorban a *bevált módszerek és tapasztalatok átadásában* kell megnyilvánulnia, de nem irányulhat az iskolai könyvtárosok helyett a napi munka elvégzésére. Ez vonatkozik az új könyvtárak létesítésére is. Nem lenne helyes, ha csupán a közművelődési könyvtárosokra támaszkodva határoznák el újabb és újabb iskolai könyvtárak alapítását, mert ez egyebek között a tanulóifjúság iskolán kívüli könyvtári ellátásának zavartalanságát is veszélyeztetné.

Az elmúlt iskolaévben a megyei szakfelügyelő is résztvett az új iskolai könyvtárak létrehozásában, mégpedig nemcsak a szervezésben, hanem minden munkában segített az állomány felállításától kezdve a katalógusszerkesztésig. Mondanom sem kell, hogy a szakfelügyeletnek szintén nem ez a fő feladata.

Az iskola és a közművelődési könyvtár közötti kapcsolat érdekes formája valósult meg *Miskolc város* könyvtári fiókhálózatában, ahol több iskolában olyan gyermekkönyvtárat helyeztek el, amely a területi gyermekkönyvtári és az iskolai könyvtári feladatokat egyaránt ellátja.

Az *Irányelvek* szerint arra is lehetőség nyílik, hogy a közművelődési könyvtárak erejükhöz mérten cserélhető letétet adjanak az iskolai könyvtáraknak, napközi otthonoknak stb. Ez új a könyvtári gyakorlatban. Szükségességét, lehetőségeit helyenként kell megvizsgálni, és megvalósítására ezután kerülhet sor.

Borsod megye könyvtáraiban is bevált az a gyakorlat, hogy az iskolai osztályok szervezeten látogatják meg a közművelődési könyvtárat, megismerkednek szolgáltatásaival, állományával. Az effajta látogatások kedvezően hatnak a gyermekolvasók számának növekedésére, a tanulók olvasási kedvének fokozására. Ugyancsak vannak példák arra is, hogy iskolai irodalomórákat, vagy osztályfőnöki órákat tartanak a helybeli közművelődési könyvtárban.

Alapismereti oktatás a pataki tanítóképzőben

Az együttműködés javára fog szolgálni a közművelődési könyvtárosok szakmai képzésének tervezett reformja is. Jelenleg ugyanis a tanítóképző intézetekben folyó népművelő-könyvtáros képzés nem ad pedagógus képzést. Ez megnehezíti a kapcsolat felvételét az iskolákkal, a munkatársi együttműködést a pedagógusokkal. A reformterv szerint a leendő könyvtárosokat *tanárképző főiskolákon* képezik ki, ahol a könyvtáros szak mellé egy tanári szakot is felvesznek. Ugyancsak kívánatos, hogy a gyakorló pedagógusok is rendelkezzenek bizonyos könyvtárosi alapismeretekkel. Ez megkönnyítené az iskolai könyvtárosi, valamint a tiszteletdíjas falusi könyvtárosi állások betöltését, de a többi pedagógusnak is hasznára válnék a könyvtári ismeretekben való tájékozottság, hiszen az iskolai munkában is egyre nagyobb jelentőséget kap a könyvtár használata. Ebben az irányban is van már kezdeményezés: a sárospataki tanítóképző intézet igazgatósága elhatározta, hogy már ebben a tanévben bevezeti a könyvtári munka alapismereteinek oktatását.

H u b a y L á s z l ó

HÁZI FELADAT címmel közöl a könyvtárosok megkülönböztetett figyelmére méltó írást Lázár István az *Élet és Irodalom* december 2-i számában. A cikkíró — egy glosszára felelve — a tanulók önálló munkájának kialakítása érdekében bemutatja a korszerű iskola és korszerű könyvtár együttműködésének lehetőségét, pedagógiai hasznát s mindezt elsősorban a szülőket figyelembe véve. Lázár István hivatkozik Győri Györgynek a *Magyar Hírlapban* megjelent hasonló tárgyú írásaira is. Ezek a cikkek a közvéleményt igyekeznek informálni a könyvtárhasználat eddig nem eléggé ismert lehetőségeiről.

KÖNYVTÁRI TÖRZSGÁRDA szabályzatot alkotott a Békés megyei Tanács abból az alkalomból, hogy Békéscsabán nyílt meg 1952-ben az ország első megyei könyvtára. A törzsgárda-tagsággal 10 évi szolgálat után egyszeri jutalomként 1000—2000 Ft és 6 nap pótszabadság, 15 év után 2000—3000 Ft és 10 nap pótszabadság, 20 év után 2000—4000 Ft és 12 nap pótszabadság jár. Ezenkívül minden törzsgárdatag emléklapketten is kap, Acs József budapesti szobrászművész alkotását. A törzsgárda jutalmazására első ízben 1972. november 7-én került sor: összesen 45 könyvtárost jutalmaztak meg, közülük tizenegyen 20 éves, tizenhárman 15 éves, huszonegyen pedig tízéves munkaviszonyuk alapján lettek a törzsgárda tagjai.

A dolgozók általános iskolái és a fővárosi kerületi könyvtárak

Harmadszor is megkísérlem e folyóirat hasábjain megfogalmazni a címben jelzett témáról gondolataimat, s beszámolni a fővárosi kerületi könyvtárak újabb tapasztalatairól. A lap 1961. évi 10. számában még valamennyi, tehát az általános és a középiskolákban, az egyetemen, főiskolán esti, illetve levelező tagozaton tanuló dolgozónak nyújtandó könyvtári támogatás módjáról, a támogatás elvi jelentőségéről írtam. Érthető, ha több hozzászóló úgy vélte, hogy nem lehet együtt, egy helyen és azonos módon foglalkozni a munka mellett különböző szinten és különböző formában tanulókkal. (*Vértes György*: Termelőmunka és tanulás. 1961/12; *Kiss Jenő*: A könyvtárak és a tanuló dolgozók. 1962/3; *Szentmihályi János*: A tanuló dolgozók és a magyar könyvtárügy egysége. 1962/6.) A kérdés elvi jelentőségét azonban sem akkor, sem azóta nem vitatták. Az akkori vitában az a bíráló is ért, hogy cikkemet úgy írtam, mintha a közművelődési könyvtárak 6—8 évvel előbbi módszerekkel dolgoznának, s hogy az általam javasolt módszerek „iskolásak”. Több mint tíz év eltelté után is alapvetően fontosnak tartom azt a néhány feladatot, amelyet egyébként azóta mások is megfogalmaztak, s nem tartom ezeket korszerűtlennek, iskolásnak.

Amikor az 1963. évi 6. számban megjelent *A felnőttoktatás új útjai — és a könyvtárak c. cikk*et megírtam, abból indultam ki, hogy „a tanulás kezd népmozgalommá válni”. Erre és az akkor ismertté vált reformtervi elvi kérdésekre hivatkozva gondoltam a könyvtárak aktívabb részvételére, a tanulni szándékozók könyvtári fogadására, a pedagógusok és a könyvtárosok összefogására. Ma úgy látom, hogy a nagy tervek megelőzték a szükséges tárgyi és személyi feltételek kialakulását. Ezt követően, szemben az 1961-es cikkel, amelyet csak elvi vita követett, beszámolókat közölt a *Könyvtáros* a gyakorlati munkáról a Vas megyei építőmunkások felnőttoktatási problémáiról és tapasztalatairól (1963/10.) és a Szolnok megyei dolgozók iskoláinak könyvtári eszközökkel történő segítéséről (1963/12.). 1964-ben s 1966-ban újra és újra napirendre került a téma. (*Bögel József*: A felnőttoktatás és a könyvtárügy. 1964/7; *G. Daly Lenke*: Könyvek felhasználása a dolgozók iskolájában. 1966/8; *Iszlai Zoltán*: Könyvtári módszerek a művelődési és tanulási igény felkeltésére. 1968/8.) E cikkek jelezték, hogy a jó szándék és a feladatok megértése egy-egy lelkes, „megszállott” pedagógus vagy könyvtáros részéről nem elég ahhoz, hogy a felnőttoktatás folyamatába szervesen épüljön a közművelődési munka, s egymás hatását kölcsönösen felerősítsék.

Helyzetkép 1971-ben

A Szakszervezetek Budapesti Tanácsa és a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1971 szeptemberi jelentésében (A dolgozók iskoláinak helyzete és problémái a fővárosban) megállapítja: „... a 60-as évek közepén válságba került a dolgozók iskolája... a létszámok fokozatosan csökkentek”. A dolgozók általános iskoláiban Budapesten 1966-ban 2682-en fejezték be az általános iskolát, 1970-ben 1939-en. Alapismereti tanfolyamra és 5—8. osztályba 1967-ben 7708 fő, 1970-ben 4546 járt.

A fővárosban kettő kivételével minden kerületben van a dolgozók számára általános iskola, s akad olyan, ahol kettő is. Tizenegy működik önállóan, ugyanennyi tagozatként. Van közöttük önálló üzemi iskola (Csepel Vas- és Fémművek), s vannak üzemi osztályok is. Alapismereti tanfolyam, 5 és 10 hónapos esti és levelező tagozatok jelzik, milyen sokféle módját kutatják az oktatás szervezői, hogy minél többen szerezhessék meg a hiányzó alapképzettséget. Ennek ellenére a főváros 15 éven felüli lakosságának 31,6 százaléka nem végezte el az általános iskola 8 osztályát. A fizikai dolgozók körében — néhány üzemi felmérésből ismeretes — ennél lényegesen rosszabb a helyzet, sok helyen még 50 százalékuknak sincs általános iskolai végzettsége.

A jelentés hangsúlyozza a munkások képzettségének, iskolázottságának, termelési kultúrájának jelentőségét a munkásosztály vezető szerepének gyakorlásában. A dolgozók általános iskoláiban tanuló felnőttek 95 százaléka a fizikai dolgozók közül kerül ki. Ez teljes mértékben indokolja, hogy figyelmünket ide összpontosítsuk, s most csak az általános iskolák és a kerületi könyvtárak együttműködéséről szóljak. Az együttműködésnek ma jóval kedvezőbbek a feltételei, mint 1961-ben vagy 1963-ban voltak. Nem a könyvtárak felszereltségére vagy a könyvtárosok számára gondoltok, bár az eltelt tíz év alatt kétségtelenül sok könyvtárban vált kedvezőbbé a helyzet. Még akkor is igaz ez, ha az új, nagy megyei könyvtárak mellett valamennyi fővárosi kerületi könyvtár szükségük tűnik.

Kedvezőbb feltételek — jó példák

Ami más ma, mint tíz évvel ezelőtt, az a *pedagógusok kezdeményezőkézsége*, s annak felismerése a legkülönbözőbb szinteken, hogy a közművelődési könyvtárakban együttműködésre kész partnereket találnak. Ebben az évben érkezett a Kertész utcai dolgozók általános iskolájából *Légrády Mártonné* levele, amelyben a Kertész utcai 22-es Szabó Ervin kerületi könyvtár segítőkészségét köszöni meg. Idézek a könyvtár erről szóló jelentéséből: „A könyvtár bemutatása után a tanárnővel közösen összeállított kérdésekből folyt a vetélkedő. (Ti. a dolgozók iskolájának tanulói részére.) A kérdések egy része a tananyaghoz kapcsolódott, másik része pedig általános ismeretekre vonatkozott. A vetélkedő kérdéseinek megválaszolása egyénileg és csoportosan történt. A győztesek könyvjutalomban részesültek. A pedagógusok segítségével a következő tanévben (1972/73) is tervezünk több osztály részére könyvtárlátogatást és vetélkedőt.”

A XIII. kerületi, Dózsa György úti önálló igazgatású dolgozók iskolájának igazgatója, *Hered Antal* megkereste a Lehel úti könyvtár vezetőjét, *Jellinek Lászlónét*, s megállapodtak a közös munkában, hogy a „tanuló emberekből” olvasó embereket neveljenek. (FSZEK Könyvtári Híradó, 1972. márc.—ápr. szám.)

A VI. kerületi Vörösmarty utcai iskola dolgozói tagozatából a 10-es könyvtárat látogatta meg három alkalommal három tanulócsoporthoz tanári vezetéssel, s kért segítséget az irodalomtörténet, a történelem tanuláshoz, valamint szépirodalmi művek kiválasztásához is.

A X. ker., Pataki úti fiúiskola esti tagozatának tanulói közül többen a kőbányai kerületi könyvtárban tett csoportos látogatások után a könyvtár rendszeres olvasóivá váltak

A IV. kerületi 28-as könyvtár jelentése a Komját utcai iskola dolgozó tanulóival kialakított új kapcsolatáról szól, melynek keretében a mai magyar irodalom kiemelkedő műveit ismertették számukra, s bemutattak ismeretterjesztő műveket is, mégpedig, tekintettel a könyvtár műszaki részlegére, elsősorban műszaki szakirodalmat. A könyvtárvezető helyes javaslata: küldjünk az iskoláknak tájékoztatót a könyvtár szolgáltatásairól, és ezt kapják meg a tanulók is az iskolai beiratkozáskor.

A Május 1. úti dolgozók iskolájának együttműködését a Lumumba utcai 43-as könyvtárral részletesen ismertette *Németh Magda* a Könyvtárs hasábjain (1971. 10. szám). *Daly Lenke* jóvoltából, akinek már említett, 1966-ban megjelent cikke még mindig nem általánosan elterjedt tapasztalatokat közöl arról, hogyan használták fel a könyveket, a könyvtár szolgáltatásait a debreceni dolgozók általános iskolájában, elolvashattam *Mór Péternek*, a XI., Villányi úti dolgozók iskolája akkori igazgatójának A „Tájékoztódás jelenünkben” c. tantárgy oktatásában az 1968/69. tanévben szerzett tapasztalatok c. beszámolóját. (Annak idején a Karinthy Frigyes úti 6-os könyvtár vezetője *Uray Béla* is, felismerve a könyvtári gyakorlat oldaláról a kísérlet jelentőségét, támogatta azt.)

A 28 oldalas összefoglaló rendkívül izgalmas olvasmány nem pedagógusoknak is. Amikor már a bevezetőben megállapítja, hogy: „...tanítványaink nélkülözik a társadalom és a kulturális jelenségek birtokbavételének gyakorlatát...” rögtön arra gondolunk, miért nem gyakoroltatják az oktatás ideje alatt a birtokbavételt. Később megnyugvással olvassuk, hogy *Ismerkedés a mai magyar szépirodalommal* (könyvek, folyóiratok alapján) címmel 6 órás foglalkozást iktattak a tantervbe, s ugyanennyit *Ismerkedés a mai magyar népszerűsítő irodalommal* címmel. Írásából hadd idézzem a következőket:

„Az ismeretterjesztő irodalommal való foglalkozás gerincét a tájékoztató bevezető óra utáni könyvtárlátogatás alkotta. A Szabó Ervin Könyvtár kerületi központjához fordultunk, ahol szívesen nyújtottak számunkra széleskörű segítséget.

Megállapodtunk két csoport számára olyan látogatási időpontban, amikor a könyvtár a nagyközönség számára zárva volt. Megbeszéltük továbbá a látogatás programját, témáit, s miután néhány szaktárgyban a rendelkezésre álló és a népszerűsítésre alkalmasnak mondható néhány könyvet kiválasztottam, a teljes lista kiegészítését — hasonló szellemben — a könyvtárosokra bízom.

A hallgatók feladatul kaptak mind ennek az előadásnak, mind az ezt követő könyvismertetésnek a lejegyzését, majd záró foglalkozásként az ismertett könyvek lapozgatását és róluk néhány szavas feljegyzés készítését...

Az első kísérlet megmutatta, hogy a foglalkozást kölcsönzéssel kellene a jövőben zárni, aminek feltétele a könyvtárba való beiratkozás lenne. Az elhatározás tette válása lehet ugyanis e téren a célját elérő és befejező aktus...

A témával való foglalkozás azonban főképpen olyan vonatkozásban jelentett megdöbbentő tanulságot, hogy a *szaktárgyaink tanítása milyen megbocsáthatatlanul elszakad a népszerűsítő irodalom propagálásától...*

E tekintetben pedig saját *tanári szemléletünket kell revízió alá vennünk* és a tankönyv keretei közt való maradáson okvetlenül túl kell lépnünk még akkor is, ha ezt tőlünk az adott tantervek konkrétan nem követelik meg.”

A megvalósulás reményében ...

Nem „elfogult” könyvtáros, hanem hivatását a maga teljességében gyakorló pedagógus ilyen állásfoglalása, az eddig felsorolt példák, s az irányítók készsége a felnőttoktatás megújítására együttesen adták az indítékot, hogy a megvalósulás reményével megismételjem az 1961-ben leírt javaslatokat.

Az előbbire egyébként bizonyíték a Fővárosi Tanács VB művelődésügyi főosztályán ez év szeptemberében megfogalmazott *ajánlás*. (A dolgozók iskolái és a köz-művelődési intézmények együttműködési programtervezete. Budapest Főváros Tanácsa VB Művelődésügyi Főosztályának 171.285/2/1972. sz. körlevele.) Már maga az a tény, hogy nem utasítást tartalmaz a különben szabályszerű körlevél, amely valamennyi kerületi művelődésügyi osztályvezetőnek, valamennyi művelődésügyi otthon igazgatójának, valamennyi közművelődési könyvtár vezetőjének s valamennyi dolgozók általános iskolája, gimnázium, szakközépiskola igazgatójának szól, az idők változását mutatja.

A közművelődési könyvtárak tekintetében javasolt módszerek közül a *találkozás* (iskola és könyvtár) követelménye a leginkább figyelemreméltó benne. Az a tapasztalat, hogy ha ez a találkozás létrejön s rendszeressé válik, megtöltődik tartalommal is. Vitassák meg például, hogy adjanak-e a könyvtárak letétet; lehet-e használatát biztosítani az iskolában, vagy eredményesebb-e a szükséges könyveket csoportos könyvtári tagsággal kikölcsönözni a könyvtárból. A központi bibliográfiai ellátás következtében a kerületi könyvtárakban nem kell tanulmányi bibliográfiát készíteni. A Fővárosi Pedagógiai Intézettel kialakított jó kapcsolat révén meg kell találni a módját annak, hogy a bibliográfiák minden iskolába eljussanak.

A kerületi könyvtár munkatársa nyilvánvalóan nem végezhet felmérést a dolgozók általános iskoláinak osztályaiban a tanulók olvasottságáról, amiként ezt az említett körlevél ajánlja, gondolom a pedagógusok sem kívánják ezt, de a pedagógusi vizsgálat után abban minden egyes tanulóra vonatkozóan is közösen állapodhatnak meg, hogy milyen sorrendben ajánlják a könyveket. S most kívánczok ide az 1961-ben leírt javaslat rövidítve, de lényegét megőrizve:

1. Az esti és a levelező oktatás kötelező és ajánlott irodalomjegyzékét, dolgozat-témáit stb. kapják meg azok a könyvtárak, amelyekkel a felnőttoktatásban részt vevő iskolák kapcsolatot tartanak.

2. A könyvtárak olvasói nyilvántartásukban tüntessék fel azt az oktatási formát, amelyben az olvasó részt vesz, és folyamatosan rögzítsék az észrevételeket.

3. A könyvtárosoknak jó szervezéssel, jó nyilvántartással és leginkább a támogatást igénylők kiválasztásával kell előrelépniük.

A Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztályának javaslata alapján most már reménykeltően kapcsolható össze ez a könyvtáraknak szóló feladat az iskolából érkező igényekkel, akár az „Ismerkedés a mai magyar irodalommal” témakör feldolgozójáról, akár szerzői est rendezéséről vagy vetélkedőről van szó.

És végezetül megismételhető az akkori művelődéspolitikai irányelvekből kiragadott idézet: „Büszkén tekinthetünk vissza a megtett útra: Nagyok, felemelők eddigi eredményeink. De sokkal nagyobbak a még meg nem oldott feladatok; a felemelkedés útjának hosszabb és meredekebb része még előttünk van.”

Az eddigi tapasztalatok alapján a meredek úton előrejutni csak szívós, körültekintő és folyamatos fáradozással lehet.

Dobos Piroska

A cikkben nem említett további irodalom

Intézkedési terv a fővárosi felnőttoktatásának továbbfejlesztésére a Művelődésügyi Bizottság számára. Kézirat.

Oszlói Béla: Új oktatási forma a dolgozók általános iskoláiban. = Munka, 1972. 10. sz. 34–35. l.

Pályázat

A komlói bányász szakszervezeti körzeti könyvtár pályázatot hirdet könyvtárosi állásra. Egyetemi, de legalább középfokú képesítéssel és lehetőleg több éves szakmai gyakorlattal rendelkezők jelentkezését várják. Fizetés az MM 105/961. sz. utasítás szerint, s egyszerűs garzonlakást is tudnak adni. A jelentkezéseket a könyvtár címére (Kossuth Lajos u. 115.) kell elküldeni.

A szakmunkástanuló intézetek könyvtárainak erőteljes fejlesztése

A Munkaügyi Minisztérium a szakmunkástanulók olvasóvá nevelését állandó feladatának tartja. Az Országos Pedagógiai Könyvtár segítségével megindított felmérés tapasztalatairól és a megtett intézkedésekről e lap hasábjain már számot adtunk (Könyvtáros, 1971/9. szám).

Az iskolai könyvtárak működését egységesen szabályozta a minisztérium által kiadott könyvtári ügyrend, a könyvtárakat vezető pedagógusok részére megrendezett alapfokú tanfolyam után megkezdődött a könyvtári munka elszigeteltségének feloldása is. A könyvtárosok szakszerűbben és igényesebben foglalkoztak önként vállalt munkájukkal és egyre több könyvtáros tervezte meg munkáját úgy, hogy abban a pusztán kölcsönzésen kívül nagyobb szerepet kapjon az olvasóvá nevelés.

Együtt a tantestülettel

Közösen törekedtünk arra, hogy gyorsabban elfogadtassuk az iskolák vezetőivel az alapelveket: *a szakmunkástanulók olvasóvá nevelése az egész testület feladata*. Ennek érdekében két utat választottunk: egyrészt szövetségesként kívántuk megnyerni az iskolai könyvtárosokat, másrészt az iskolák igazgatóinak figyelmét következetesebben irányítottuk erre a területre.

A könyvtárosok lelkes tenniakarására támaszkodva egész tanévre szóló foglalkozási rendet dolgoztunk ki, mely szerint a Szakmunkásképző pedagógusok klubjában havonta összejöttünk megbeszélni elért eredményeinket, nehézségeinket, tennivalóinkat. Ezek a megbeszélések *széles körű tapasztalatcserét* tettek lehetővé, módszertani segítséget nyújtottak, szolgálták a továbbképzést és nem utolsósorban helyes központi irányelvek kialakítására inspiráltak.

Az iskolai könyvtárosokat elsősorban az érdekelte, hogy milyen módszerekkel lehet a nem olvasó fiatalok érdeklődését felkelteni a könyvtárhasználat iránt. A hasznos tanácsok többsége arra irányult, hogy először a tanárokat, szakoktatókat kell érdekeltté tenni, s rajtuk keresztül kell *a tanulók többségét az olvasásra szoktatni*. Ebből a gondolatból született meg az elhatározás, hogy a könyvtárosok a különféle tantárgyi versenyekhez, iskolai pályázatokhoz készítsenek bibliográfiát a szakos tanárok számára. Ez a kezdeményezés sok tanár figyelmét fordította a könyvtári munkára, mert kézzelfoghatóan bizonyította a könyvtár együttműködési szándékát. Több iskolában arra is vállalkoztak a könyvtárosok, hogy *a szakmai tantervekhez kapcsolódó bibliográfiával* segítsék a szakmai munkaközösségek felkészülését a tanítási órákra.

A különböző kezdeményezések alapján határoztuk el olyan módszertani kézikönyv megjelentetését, amely a tantestületekhez szól, világosan kifejti a könyvtár szerepét a szakmunkásképző iskolákban, az alapszakmák oktatásához bibliográfiát ad, és ismerteti néhány bevált, jó kezdeményezést is. Így látott napvilágot 1971-ben a *Kisfaludi—Andai szerzőpár* A szakmunkástanulók olvasóvá nevelésének módszertani kézikönyve c. munkája. Ez a *kézikönyv* is hozzájárult, hogy a szakmunkásképző iskolákban mindinkább megérdemelt helyére kerül az iskolai könyvtár. Tervünk szerint a tantestületi jelzések, bírálatok alapján a kézikönyvet átdolgozzuk és az 1973/74-es tanévben bővített formában újra kiadjuk.

Művelődés a tanítási órákon kívül

A könyvtárosok nemcsak az oktatást elősegítő módszerekkel léptek ki a könyvtárból, hanem a tanítási órán kívüli tevékenységi formák közül is keresték és keresik a célravezető módszereket.

A szakmunkástanulók igénylik, hogy szabad idejükben érdeklődési körüknek megfelelő művelődési lehetőségek álljanak rendelkezésükre. Az iskolai KISZ-szervezetek kezdeményezésére egymás után nyílnak legkülönbözőbb helyeken *a klubok*: olvasóteremben, pincében és ahol éppen helyet találnak. A klubokat sok ötlettel varázsolják hangulatossá és tervezik meg programjukat. A programokkal kapcsolatos igények között gyakran szerepelt az élő irodalom megismerése. Ez ismeretszerzés megszervezése azonban már nem futotta a tanulók idejéből, és irodalmi ismereteik szűk köre is kevés eredménnyel kecsegtetett.

A könyvtárosok örültek az igényeknek, de a szervezés nekik is sok gondot okozott. Ezért született meg a gondolat, hogy *rendhagyó irodalmi órákat* kell szervezni

központilag. Kísérletképpen 80 rendhagyó irodalmi órát szerveztünk a tanulók szabad idejében az 1971/72-es tanévben a budapesti szakmunkásképző iskolákban. A rendhagyó irodalmi órákat kiváló irodalomtörténészek vezették be: *Czine Mihály* és *Koczás Sándor* a jelenlevő író, költő munkásságát a tanulókhoz oly közel vitték, hogy sikerült igazi irodalmi légkört kialakítaniuk, melyben megteremtődtek a közös munkálkodás pszichológiai feltételei. *Berek Katalin*, *Jancsó Adrienne*, *Bodor Tibor* művészi tolmácsolásai mély érzelmi hatással váltották ki az alkotások megértését, és *Simon István*, *Garai Gábor*, *Nagy László*, *Sánta Ferenc*, *Moldova György*, *Szeberényi Lehel* alkotói hitvallásai termékeny talajra találtak. Kérdések hangzottak el művekről, versekről; a tanulók egyes művekkel kapcsolatban saját értelmezésük helyesége felől érdeklődtek, a valóság és az irodalom kapcsolatát feszegették az adott értelmi és érzelmi hangulatok alapján.

A találkozások ismétlődésével egyre bővült azoknak a tanulónak a köre, akik sűrűbben látogatták a könyvtárat, s akik a magyarórákon a kötelező olvasmányokon felüli olvasottságról is számot adtak. Ezek a nevelési tapasztalatok arra ösztönöztek bennünket, hogy a mozgalmat szélesítsük és az 1972/73-as tanévben *vidéki iskolákban* is szervezzünk rendhagyó irodalmi órákat. Ebben a munkában kiemelkedő segítséget nyújt részünkre a Művelt Nép Vállalat. Úgy véljük, hogy intézményesen is lehetne az olvasóvá nevelésnek ezt a módszerét terjeszteni, fejleszteni. Nem ártana egy irodalmi „ORI”, mely kellő szakmai hozzáértéssel szervezne irodalmi rendezvényeket diákklubok, iskolák részére. De addig is folytatjuk ezt a munkát, mert eredményesnek, célravezetőnek tartjuk.

Hathatós intézkedések a feltételek javítására

Általában sokszínűbben, differenciáltabban kell közelednünk a tanulói ifjúsághoz, hogy ne csak azok olvassanak, akik az általános iskolából magukkal hozzák az olvasás szeretét. Sok olyan szakmunkástanulóval találkoztunk, aki vagy egyáltalán nem olvas, vagy csak a krimik, lektűrök szintjéig jutott el, gyakran nem a maga hibájából adódóan. A szakmunkásképző iskolákban ezen az állapoton még sokat lehet változtatni. A fiatalok 14—17 éves korban még irányíthatóak, és igényeik, szokásaik az őket ért hatások, élmények alapján változnak.

Az olvasóvá neveléshez — amellett, hogy ez egy-egy iskolában minden tanár, szakoktató feladata — mégis szükséges *olyan könyvtáros*, aki szakmai felkészültségével képes megtervezni az olvasóvá nevelés sokrétű feladatait az adott közösségben, képes integrálni a tanulókat ért különböző hatásokat, és okos szervező tevékenységgel növelni tudja az olvasó tanulók számát. A csak kölcsönzésre képes könyvtárosi munkán, mint követelményen túl kell lépniünk célunk eléréseért, a szakmunkástanulók olvasóvá neveléséért. Ez a meg gondolás készítette a Munkaügyi Minisztérium vezetőit arra az elhatározásra, hogy egyelőre az *1000 fős szakmunkásképző iskolák részére 1972. október 1-től pedagógusi besorolásban 54 főhivatású könyvtárosi állás betöltésére adtak lehetőséget*. Ez az intézkedés megkezdte az olvasóvá nevelés jobb feltételeinek megteremtését, s egyben előre jelez olyan feladatokat is, mint a rendszeres iskolai könyvtárosi továbbképzés, kedvezőbb feltételek, nagyobb felvételi lehetőségek pedagógusaink részére a könyvtár szak levelező tagozaton való elvégzésére, a könyvtárosi szakfolyóiratok profiljának, érdeklődésének kiterjesztése a szakmunkásképző iskolákra is stb.

A szakmunkásképző iskolák szegényes könyvvállományának fejlesztését szolgálta az a rendelkezés is, mely *céljellelű póthittel (tanulónként 45 Ft) lehetőséget nyújtott minden egyes iskolának a könyvvállomány bővítésére*. Erre igen nagy szükség volt, mert az egy tanulóra jutó kötettség messze elmaradt a középiskolákétól, és a meglevő tanulói igényeket sem elégítette ki. A diákszemélyek a tanulók is szót tettek, hogy az iskolákban, kollégiumokban kevés a könyv. Egyes helyeken, például Miskolcon a 101-es sz. ipari szakmunkásképző iskola KISZ-szervezete felkérte mindazokat az üzemeket, amelyekben a fiatalok gyakorlati oktatásban vesznek részt, hogy nyújtsanak segítséget az iskolai könyvtár állományának bővítéséhez.

Szabó Sándorné

A PETŐFI ÉVFORDULÓ alkalmából miniatűr könyvben adta ki Az apostol c. elbeszélő költeményt a Kossuth Kiadó. A Kass János megragadó illusztrációival díszített kis kötet 11 500 példányából 1000 számozva jelent meg. A könyvecske a Zrínyi Nyomdában készült.

Az olvasó gyermek a korszerű oktatási törekvésekben

Pedagógusok és könyvtárosok évek óta sürgetett együttműködése valóban megvalósulni látszott a Pest megyei gyermekkönyvtaroknak Budapesten, a Hazafai Népfőnt Országos Tanácsának székházában tartott záróankétján, amelyen a nevelői hivatást e kétféle formában gyakorlók kb. fele-fele arányban képviseltették magukat, és egyforma felelősségtudattal számoltak be a közös munka eredményeiről.

Dr. Arató Ferenc bevezető előadása azt az új helyzetet — s annak elméleti előzményeit — vázolta, melybe az olvasás és a könyvtárügy kerül az oktatás tervezett korszerűsítése révén. Ha a túlterhelés megszüntetése és az alaposabb oktatás érdekében tananyagcsökkentés lesz a mérleg egyik serpenyőjében, akkor ehhez kapcsolódik a másikban a fakultatív tanítás és az önművelés; vagyis az egyéniséghez jobban alkalmazkodó képzés, ami annyit jelent, hogy minden tanuló a maga által választott tárgykörben mélyülhet el, s ezt természetesen csak az egykötvényűséggel szakítva, önálló olvasás útján teheti. Ebben a távlatban a könyvtár fontossága megnő, nélküle a megújulás elképzelhetetlen. Az önművelés — a közhiedelemmel ellentétben — nem az iskola befejeztével kezdődik, hanem azzal párhuzamosan folyik, és csak úgy képzelhető el tömegméretekben, ha az iskola tanítani fogja, amit eddig a tanulóra hagyott: az új tantárgyak sajátos logikáját és a velük kapcsolatos, nélkülözhetetlen szakkifejezéseket. Ezek ismerete nélkül a gyermek az egyetlen könyvvel (a tankönyvvel) is nehezen boldogult, s még nehezebben szánta rá magát valamelyik tárgykörben az olvasásra. Sok energiát pazarolunk el a szüntelen újrakedzéssel is: 10, 14, 18 éves korban mindig új struktúrában tanítunk egy-egy ismeretrendszert, ki is mondva olykor a jó tanácsot, hogy amit diákunk az előző fokozatból hozott, legjobb ha elfelejti. Ahelyett, hogy belső kapcsolatot létesítenénk a fokozatok között és kerülnénk az átfedéseket. (Az átfedések azonban csak akkor válnak fölöslegessé, ha az önművelés garantálja a hozott tudás értékét és biztonságát.) Az ismereteknek a személység saját gondolatrendszerébe való illesztése is csak önálló jegyzetelés, feldolgozás útján remélhető. Az individualizálódás, differenciálódás megvalósításához *könyvtár és nevelő erejű könyvtáros személység kell*, mégpedig az iskolai munka központi helyére állítva, s nem mellékes járulékként.

Csakhogy bizonyos esetekben hiába fogadjuk el bizonyításra nem szoruló tényként az iskolai könyvtár fontosságát, ha a körülmények mégsem engedik azt érvényesülni.

Hargitai Károly, a megyei művelődésügyi osztály vezetője a kisiskolások hátrányos helyzetéről beszélt, majd N. Rácz Aranka hangsúlyozta, hogy bár a kétféle könyvtártípus feladata eltérő (az iskolai könyvtár az oktatás céljait szolgálja *mindenki* számára, a közművelődési pedig az *egyéniség* kibontakoztatására törekszik, hiszen használata önkéntes), s ezért egyik a másikat nem pótolhatja, adott esetben mégis megoldást jelent a kettő egyesítése az iskolában. Különösen kis községekben járható ez az út, de a nagy távolságok, közlekedési nehézségek miatt olyankor is, amikor a nagyobb település messze eső részén kell valamilyen könyvtárhoz juttatni a gyermekeket. Az egyik gödöllői általános iskolát több felszólaló is példaként emlegette, mint olyat, ahol a közművelődési könyvtár az iskola épületében kapott helyet, s így együtt valósítja meg a két funkciót.

Az utóbbi esztendő statisztikái azt bizonyítják, hogy akár a fővárosban, Pest megyében is csökkent a tanulók létszáma, azonban emelkedett a korosztály olvasóinak százalékaránya: vagyis a kevesebb tanulóból több vált olvasóvá, mint korábban, s ez a könyvtárosi erőfeszítéseken kívül a kisebb tanulócsoportok oktatásának eredményesebb voltát is bizonyítja. Feltűnő azonban, hogy míg Pest megyében a közművelődési könyvtárakban az országos átlagnál magasabb a gyermekolvasók aránya, addig az iskolai könyvtárak anyagi ellátása igen csekély: egy tanulóra évente 1,20 Ft könyvvásárlási „összeg” jut. E ténnyel kapcsolatban Dékány András iskolaigazgató utalt arra, hogy az üzemek által felajánlott összegeket az iskolák könyvtárfejlesztésre is fordíthatják.

Az előadások után egyéni módszereiket bemutató és megvitató pedagógusok és könyvtárosok nagy örömmel fogadták a Szegedről érkező Hegedűs Andrást, a Tanárképző Főiskola igazgatóját, a Kincskereső főszerkesztőjét, aki az irodalmi gyermeklap nevelő hatásáról szólva idézte Juhász Gyulát („... legyen az olvasás belső szennáció a legfogékonyabb korban”) és Móra Ferencet, aki mindig elsősorban ifjúsági írónak tekintette magát. Vázolta a Kincskereső szerkesztési elveit, céljait. Ezek: a mai és a klasszikus magyar és világirodalom gyermekekhez szóló rövid alkotásainak közlése;

az esztétikai fogékonyság szélesítése a testvérműzsák bemutatásával; az anyanyelv ápolása, szépségeinek tudatosítása; a közölt kislexikon segítségével a nagylexikon használatára szoktatás, továbbá az ismeretek bővítése. Mindez

együtt jellemzi a Kincskeresőt, mely ma valóban legkeresettebb irodalmi folyóiratunk, bár kétezer példánya kézről-kézre jár, mégsem juthat el mindenkihez, aki olvasni szeretné.

(B. É.)

Hátrányos helyzetű gyermekek között

Engedtessek meg nekem, hogy gondjaimról beszéljek, amikkel a makói József Attila Városi-Járási Könyvtár újravárosi letéti könyvtárában dolgozva szembe találtam magam.

1970-ben vettem át a modern tömegszervezeti székházban elhelyezett könyvtárat, melyet korábban vonzónak, barátságosnak, meghittnek képzeltem. A várakozással ellentétben öreg polcok, komor, sötét íróasztal, kopár falak fogadtak. Még egy cserép virág sem törte meg a nyomasztó egyhangúságot. A könyvek össze-vissza heverték a polcon. Már csak azt reméltem, hogy pontos kölcsönzők, kedves, vidám, de csöndes gyerekek fedeltetik el majd velem a családást. Lassan jöttek is. Egy-két olvasó szálíngózott csak, s minden köszönés nélkül, meglepetten vették tudomásul, hogy új könyvtárossal állnak szemben.

— Ezöket hoztam — mondta az egyik gyerek, felém nyújtva a könyveket. De olvasójegye nem volt, azt sem tudta, hányas sorszám alatt iratkozott be. A napló végiglapozásával sikerült megtalálnom a nevét, sorszámát. A nehézséget már csak az okozta, hogy a megadott sorszámmon más olvasó személyi lapja volt található. Végül minden egyes lapot átnézve sikerült rábukkannom a „szükségesre, s kiderült, hogy a fiúnak a könyvet immár fél éve vissza kellett volna hoznia.

Ilyen és ehhez hasonló problémák merültek fel hónapokon keresztül addig, *míg minden olvasó egyszer meg nem fordult a könyvtárban.* Talán ez volt számomra a legnehezebb időszak, hiszen nem tudtam, valójában mit követelhetek az olvasótól.

Probléma problémát követett. Az előre elképzelt **pontos, fegyelmezett** gyerekek helyett **hanyag, neveletlen hangoskodókkal** kerültem szembe. De sikerült megszüntetni a kölcsönzés ideje alatti fülsiketítő lármát, hangoskodást, ugrálást, a könyvek szétdobálását. Gyakran figyelmeztettem, intettem a gyerekeket, s bizony minden alkalommal meg is kaptam a magamét: „A másik könyvtáros néni nem volt ilyen szigorú! Felszólítást sem küldött!” Vagy: „Nem viszek könyvet, mert felszólítást kaptam!”

Elgondolkoztam: valóban szigorú vagyok? Hiszen én csak azt várom el, amit a ma kulturált embere elvárhat, megkövetelhet a gyermektől is. S ekkor magukra a gyerekekre bíztam, *döntsék el, melyik viselkedés a helyes, hogyan illik viselkedni a könyvtárban.* Nagyon nehezen, de véleményt nyilvánítottak. Heylesen foglaltak állást, belátták, hogy zajban nem lehet olvasni, dolgozni. Nincs értelme a sértődésnek, ha felszólítást kapnak, inkább pontosak lesznek. Nagy részük e szerint is cselekszik, de kivételek még mindig akadnak.

Miután sikerült megoldani ezt a kérdést, újabb feladat várt rám. A kölcsönzés alatt gyakran annyi időm sem volt, hogy gyorsan a helyükre rakjam a behozott könyveket, hiszen jöttek-mentek az olvasók, és két óra alatt nem futotta mindenre. A kölcsönzés után egy órán át rakosgattam, rendezgettem a könyveket. Nagyon elkeserített, hiszen ez az idő éppen elég lett volna arra, hogy a polcokat átnézzem, megigazítsam a könyveket, s elkészítsem a statisztikát. Ez készítettem arra, hogy megtanítsam a gyerekeket, *hogyan kezeljék a könyveket,* melyik hova kerül. Játékos formában — szinte észrevétlenül — megtanulták, hogy Móricz Zsigmond műve az M-hez, Jules Verne könyve pedig a V-hez kerül. Ma már egyetlen könyv sem hever az asztalon, átvétel után azonnal a helyére teszik. Sőt néhányan, ha észreveszik, hogy nem a helyén van egy könyv, maguk figyelmeztetik társukat, vagy nekem szólhatnak. Azzal, hogy az asztalról lekerültek a könyvek, jobban szemmel tarthatom a gyerekeket. Kezdetben több lopás is előfordult, amit sikerült leleplezni. Volt, akit időlegesen kitiltottam a könyvtárból, mert nemcsak lopott — ezt nem is tiltolta —, de magatartásával a többi gyerekre is károsan hatott.

Nagy gondot okoztak az ócska polcok, a szűk hely, a még mindig tartó sivár körülmények. Mivel akkor még a városi tanács művelődésügyi osztályán dolgoztam, sokszor találkoztam a város vezetőivel, s beszélgetés közben a „könyvtáramról” is szó esett. Egy ilyen beszélgetés eredménye az lett, hogy a *könyvtár berendezése kicserélődött.* A régiek

helyére padlóhoz rögzített, fekete csóvázás polctartók kerültek, natúr színű lakkozott polcokkal. Azok emlékéit már csak a kézikönyvek és a mesék könyvek számára visszatartott két polc őrzi. A nagy, ormótlan íróasztal helyére új kölcsönző asztal került.

A könyvtárt az olvasóktól kapott virágokkal és a saját philodendronnal, valamint gyermekmunkákkal díszítettem, így a *helyiség hangulatosabbá vált*.

A másik gondom az volt, hogy a kölcsönzési idő rövideje miatt nem volt alkalmam — csak néhány perc —, hogy egy-egy felnőtt vagy gyermekolvasóval foglalkozzam. Ez szülte a gondolatot, hogy *kis könyvtárost válasszak*. Aki azonban nem a legjobb tanuló, nem is a legszorgalmasabb olvasó, de nem is kiegyensúlyozott anyagi helyzetben levő családból származó gyerek lett. Egy olyan kislány, akiről kiderült, hogy azért van itt mindig a könyvtárban, mert odahaza egyedül lenne. A tél fényes csillaga alatt éjszaka 11—12 óráig is az utcán üldögél, mert a szülők ki tudja, hol vannak! Ez a kislány ügyel a mesepolcra, társaira, s ha kell, kölcsönözni is tud. A másik egy nagyobb, 6. osztályos, szerény kislány. Ők önként jelentkeztek, tetszésük szerint segíthetnek. Így többet tudok a kölcsönzőkkel foglalkozni.

A felszabadult időmet arra fordíthatom, hogy egy-egy elolvasott könyvről érdeklődjem, vagy segítsek a könyvek kiválasztásában. Közben a gyerekek mesélhettek egész napi munkájukról, vagy éppen iskolai problémájukhoz kértek segítséget. Sokszor adtak — s még mindig is adnak — figyelmeztetésre okot, gyakran modortalanul beszélnek a felnőttekkel, sokszor velem is, hiszen nem tudják, hogy így nem szabad. A modortalan, az illetlen, durva beszédet a családi házból és az utcáról hozták magukkal.

Lehet, hogy túlzásnak tűnik mindez, de ha elmondom, hogy ezeknek a gyerekeknek egy része az úgynevezett hátrányos helyzetű, sőt veszélyeztetett környezetből került ki, iszákos, nemtörődöm szülők gyermeke, és sok közülük cigány, már kevésbé tűnik túlzásnak. Nos, ezekre a gyerekekre gondoltam, és elsősorban ezeknél gyűltek meg igazán a problémák, hiszen nem elriasztani, hanem *megnyerni akartam őket*. A jóra inteni azáltal, hogy helytelen, kifogásolható viselkedésükkor saját véleményükre voltam kíváncsi; pontosságra, rendre szoktatni azáltal, hogy vigyáznak a könyvekre, s a polcokat rendben tartják; esztétikai érzéküket fejleszteni azáltal, hogy egy virágot hogyan helyeznek el, vagy a mesepolcot hogyan teszik hangulatosabbá egy-

egy könyv változatos elhelyezésével. S ez lassan, nagyon lassan folyt, folyik, de hiszem, hogy *eredménye lesz*, mint ahogyan azt máris tapasztalom.

De még mennyi nehézség van! Az olvasók száma még mindig lassan emelkedik. A gyermekolvasóké azért, mert az említett hátrányos helyzetű családokból kikerülőket szinte *tiltják a könyvtártól*, másrészt mezőgazdasági fizikai dolgozók gyermekei járnak ide, akiket a szülők rendszeresen bevonnak a mezőgazdasági munkába, vagy a háztartásban kell segíteniük. A körzet felnőtt lakossága túlnyomó részt tsz-tag, mezőgazdasági munkás, aki napkeltétől napnyugtáig dolgozik, nincs ideje olvasni, könyvtárba járni. *De nem is látja be* azt, hogy a könyv, az olvasás is pihentet, szórakoztat, s amellett a leghasznosabb időtöltés. Megpróbáltam néhány lépést tenni ennek érdekében is — nem eredménytelenül. Sikerült néhány szülőt megnyerni, ezek gyermekeik közvetítésével kölcsönöznek, oivasnak, rám bízván a könyvek kiválasztását. S már lassan-lassan azt veszem észre, hogy nemcsak ezeknek az olvasóknak, de a könyvtárban kutató-keresgélő gyerekeknek, felnőtteknek is én ajánlom a könyvet. Ez egyre nehezebb lesz, hiszen minden könyvet nem ismerek, nem is ismerhetek. De nagyon hasznosak azok a *beszélgetések az olvasókkal*, melyekből megtudom, melyik könyv miről szól. Nagy segítséget nyújt néhány kedves felnőtt olvasó figyelemkeltése is egy-egy könyvre, melyet felnőtteknek vagy gyerekeknek ajánl. Jó segítőitárs az az olvasónapló is, melybe a gyerekek szabad elgondolásuk szerint, alkalomhoz, időhöz nem kötve, beírják egy könyv tartalmát, illetve véleményüket az olvasott könyvről.

A múlt év őszén próbáltam bevezetni — feláldozva minden második vasárnap délelőttömöt — a könyvtári gyermekfoglalkozást. Azzal az elképzeléssel, hogy közösen megtanuljuk a lexikonok használatát, a világtalasz és a képeslapok segítségével bejárjuk a földet. — Ez nem sikerült. A gyerekeket csak a játék, mese, vetítés érdekelte. Engedtem akaratauknak, hiszen tisztában voltam azzal, hogy elveszíthetem őket. Így játszottunk zálogosít, „Amerikából jöttem”-et, vetítettem diafilmet, hangosfilmet kölcsönöztem, mesét olvastam fel, melyet dramatizáltunk is. Közben 10 perces ismeretbővítő foglalkozást iktattam be. S a gyerekek jöttek, énekeltek, játszottak.

Ezzel talán elérkeztem a mai napig, amikor elmondhatom, hogy 8 órai munka után, tanulás előtt, könyvtárat vezetni, kölcsönözni, nevelni türelemmel, nem könnyű, sőt *nehezebb, mint gondoltam*. De hiszem azt, hogy munkám jó vágá-

nyon indult el, nem haszontalan, s eredményeként egyre több emberrel sikerült megszerettetni a könyvet. S egyszer majd mint szakképzett könyvtáros léphetek

olvasóim elé, nagyobb szaktudással, de továbbra is változatlan szeretettel.

Csikós Magdolna

A főiskolai könyvtár az oktatás és a kutatás fontos segítője

Az alábbi írást szerzője, a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola gépészeti karának igazgatója hozzászólásnak szánta a Csoboth Attila által felvázolt normatívatervezethez. (A főiskolai könyvtárak helyzete és fejlesztése. Könyvtáros, 1972. november). A szerző tehát *nem könyvtáros*, megállapításai mégis tanulságosak lehetnek az érdekeltek számára, mivel éppen egy főiskolai vezető oktató vélekedéseit tükrözik ennek a fontos könyvtártípusnak szerepéről és fejlesztési lehetőségeiről.

A főiskolai könyvtár szerepét igen fontosnak tartom az oktató-nevelő munkában és a tudományos kutatói tevékenységben. Éppen ezért úgy vélem, a könyvtár vezetőinek és dolgozóinak gondoskodniuk kell arról, hogy *szolgáltatásaikat megismertessék az oktatókkal*. A műszaki oktatók javarésze nem, vagy csak töredékesen ismeri a könyvtár nyújtotta lehetőségeket, holott az ő feladatuk a hallgatókat a könyvtár, az irodalom használatára nevelni. A könyvtárosnak viszont együtt kell dolgoznia a mérnök-oktatóval. Ez csak úgy sikerülhet, ha legalább körvonalaiban megismeri az oktató szakterületét.

Hovatartozás — szervezet

A könyvtár akkor tudja jól végezni munkáját, ha megteremtik számára a megfelelő működési feltételeket. Helyes, ha kiemelt központi egységként (osztályként) működik, és közvetlenül a főiskola vezetőjének, a főigazgatónak vagy helyettesének irányítása alá tartozik. Más megoldást — pl. a főigazgatói hivatalhoz vagy a gazdasági vezetéshez tartozást — helytelennek ítélek, mert ez valamilyen formában a működési és fejlődési irány torzulását jelenti. (Pl. a főigazgatói hivatal vezetése esetén óhatatlanul az adminisztrációs jelleg kerül előtérbe.) A könyvtárak jó működése csak így épülhet olyan átgondolt, központi koncepcióra, amelyben nincs helye részrehajló intézkedésnek.

Rendelkezzék a könyvtár tanszéki hállózattal is, amelynek ágai szakmailag tartozzanak a könyvtárhoz, de szervezetenként a tanszékhez. A tanszéken művelt tudományterület legfontosabb szakkönyveit a tanszék kezelje, de ezeknek ugyanúgy elérhetőnek kell lenniük a hallgatók számára, mintha a központi

könyvtárban volnának. A képzettséggel kapcsolatban hangsúlyozni kívánom a főiskola profiljának megfelelő műszaki alapismeretek fontosságát. A tanszéki könyvtár vezetőjétől pedig, aki pl. mérnök-oktató is lehet, meg kell követelni bizonyos könyvtárosi szakismeretet. Munkájukat ellenőrizze a tanszék és a könyvtár vezetője, és a végzett munkáért dotálni kell őket. A legjobb persze, ha lehetőség van a tanszéken könyvtárosi státusz létesítésére is. (Nagyobb tanszékeken esetleg úgy, hogy a könyvtáros munkaidejének egy részében más feladatokat is ellát. Ha — mint sok esetben — erre nincs költségvetési keret, akkor a kutatási segédzsemélyzet „tanszéki kutatások (TUKUFA)” terhére vagy a szerződéses munkák árbevételének terhére lehet a feltételeket megteremteni.)

A főiskola költségvetéséből meg kell határozni azt a keretet, amellyel a *könyvtár közvetlenül gazdálkodik*. A beszerzéseket a könyvtárak maguk intézik, és minden beszerzés csak rajtuk keresztül legyen lebonyolítható. A költségvetés felhasználását az elsősorban oktatókból álló könyvtári bizottságnak kell meghatároznia.

A szolgáltatások

Legyen a könyvtárnak nagyobb *hallgatói jegyzetanyaga* is. S mivel a műszaki tudományokban a szakkönyveknél sokkal fontosabbak a *folyóiratok* és az egyéb kiadványok, fordítsák a beszerzési keret nagyobb hányadát ezekre. (A beszerzési keretbe nemcsak a közvetlen könyvtári költségvetés tartozik, hanem a tanszéki kutatások költségéről és a szerződéses munkákból származó árbevétel egy része is.) Fontosak a gyártmánykatalógusok, a prospektusok, a sza-

badalmak, a szabványok, az időszakos, a témareferáló kiadványok (pl. témafigyelés, figyelőkarton, gyorsinformáció stb.) is. Néhány, ezekkel kapcsolatos probléma:

Az említett kiadványokat sokszor nem a könyvtár, hanem a tanszék szerzi be. Így a könyvtárban nincs róluk nyilvántartás, és a tanszékek sem vezetnek ilyent. Emiatt az intézetben belül nagyon értékes, de közre nem adott, *holt anyag* gyűlik össze. A könyvtárak viszont idegenkednek az ilyen kiadványoktól és nyilvántartásuktól. Az is tény, hogy szolgáltatásaikat ezen a téren nem a megkívánt gyorsasággal nyújtják. *Anyagilag érdeklétté kellene tenni* a határidőre történő teljesítésben az ilyen munkában résztvevő, „bedolgozó” könyvtárosokat.

A könyvtári szolgáltatásokhoz bizonyos *reprográfiai* tevékenység is hozzátartozik. A főiskolák reprográfiai részlege (fotó, fénymásoló, stencil) közvetlenül a könyvtárhoz rendelve működjék, hiszen köztudomású, hogy a műszaki kutatásokban milyen lényeges szerepük van a reprográfiai szolgáltatásoknak. Ugyanis a műszaki folyóiratcikkekét nem lehet egyszerűen kijegyzetelni, azokhoz rajzok, ábrák, diagramok is tartoznak.

Az információ sebességét növeli a könyvtári anyagok, a nyilvántartások *számítógépre* vitele. Ahol ennek a lehetősége megvan, élni kell vele. Itt említtem meg, hogy a vidéken különösen fontos könyvtárközi kölcsönzésben a könyvekkel kapcsolatban nem tapasztaltam különösebb nehézséget, de más kiadványok kölcsönzése sok esetben akadozik.

Helyes, ha a főiskolák *beszerzéseiket összehangolják* — pl. a költséges tőkés folyóiratok, referáló kiadványok esetében — a közeli könyvtárakkal, vállalatokkal, intézetekkel. Kívánatos, hogy a főiskolai könyvtárban megtalálhatók le-

gyenek a szakmailag azonos vállalatok könyvkatalógusai, a folyóiratok és egyéb kiadványok lelőhely-jegyzékai.

A könyvtári katalógusok közül a műszakiak számára leglényegesebb a tartalmi, tárgyi feltárás. Ezen kívül az oktatás szempontjából fontosnak tartok olyan katalógust is, amely a tantervekben meghatározott *tantárgyi rendszerben* tartalmazza a dokumentumok címléírásait. Az oktatók és a hallgatók számára egyaránt előnyös, ha az állomány egy része szabadpolcos rendszerben közvetlenül is hozzáférhető az olvasóteremben.

Megjegyzések a normatíva-tervezethez

Hangsúlyozni kívánom, hogy a megfelelő alapterületű és korszerűen berendezett helyiség szerintem is létkérdése a könyvtár kielégítő működésének, a tanszékieket is ideértve. Az utóbbiak oktatói, hallgatói irodalomkutatásra, irodalomhasználatra, a diplomatervekhez szükséges adatok összegyűjtésére is szolgálnának.

Az alapterület, a költségvetés normáinak megállapítását nem tartom egyszerű dolognak. *Nagyon sok szempontot kell figyelembe venni*: pl. a főiskola típusát (pedagógiai, műszaki stb.), a főiskola fejlettségét (induló vagy már régi), a környezetét stb. Az igényeket egyébként túlzottaknak tartom.

Helytelenítem azt, hogy a könyvtárak foglalkozzanak oktatástechnikai kérdésekkel is (erre enged következtetni az audiovizuális fülke, a diatár igénye stb.). Erre a feladatra külön oktatástechnikai csoportot kell a főiskolán létrehozni az oktatási ügyekkel megbízott igazgatóhelyettes irányításával.

Kucsera Gyula

A FELNÖTTOKTATÁSI PÁLYÁZATON, melyet a SZOT, valamint a Népművelési Intézet és az Országos Pedagógiai Intézet felnőttoktatási tanszéke hirdetett meg a múlt év áprilisában (Könyvtáros, 1972/5. sz.), *Magyar Józsefné* budapesti pedagógus nyerte el az általános és a szakmai képzés-továbbképzés modelljét felvázoló pályamunkák csoportjának I. díját. Az iskolai rendszerű felnőttoktatás új szervezetét, formai megoldásait kutató szerzők munkái közül a II. díjat megosztva *Varga Erzsébet* váci és *Nikodémusz József* bonyhádi pedagógus kapta. A dolgozók iskolájának kezdeti időszakát bemutató visszaemlékezések közül az I. díjat megosztva *Siklósi Pálnak*, a Pedagógus szakszervezet budapesti munkatársának és *Bana Sándorné* kenderesi pedagógusnak ítélték. Az ugyancsak megosztott II. díjat *Nánási Miklós* szegedi főiskolai tanár és *Boros Béla* nyugdíjas pedagógus kapta. A megosztott III. díj *Kárpáti M. Tamás* szakszervezeti kutatóintézeti osztályvezetőnek és *Merényi Oszkár* nyugdíjas technikumi igazgatónak jutott. A bíráló bizottság további négy pályamunka szerzőjét megjutalmazta.

A győri Magyar Vagon és Gépgyár műszaki könyvtára

Harmadik és negyedik ötéves tervünkben kimagasló szerepet kapott az ún. közúti járműprogram, amely célul tűzte ki a hazai motorgyártás fejlesztését, a nagy teherbírású közúti személy- és teherszállító járművek gyártását. Méreteire jellemző, hogy a program 11,5 milliárd Ft-os fejlesztési költségeiből a motorgyár létrehozására 1,8 milliárd Ft, a futóműgyártás kapacitásbővítésére 1,6 milliárd Ft értékű beruházás valósult meg Győrött. Ezzel megalapozottá vált a 200 lóerős Dieselmotor-család hazai gyártása, és létrejött egy olyan egységesített közúti jármű futóműbázis, ami mind a nagy teherbírású közúti tehergépjárművekre, mind a városi és távolsági autóbuszokra vonatkozó hazai és nemzetközi igényeket kielégíti. A gyár tervezői jelenleg a motor- és futómű-választék bővítésén, valamint a futóműgyártás további kapacitásbővítésén munkálkodnak.

A város lakói természetesen élénk érdeklődéssel figyelik a gyár munkáját, hiszen a 16 000 dolgozó jó részben győri és környékbeli lakos, s a gyár élete, sportkörének, kulturális együtteseinek működése élenkítőleg hat a város életére. A „Rába” név ma már nemcsak a várost átszelő folyót juttatja eszünkbe, hanem sokkal inkább azokat a *márkás ipari termékeket*, amelyek a győri dolgozók munkája nyomán hazánk hírnevét öregbíttik szerte a világon: a gyár által épített hidak, vasúti kocsik, teherszállító kamionok számos országban szereztek becsületet a magyar iparnak.

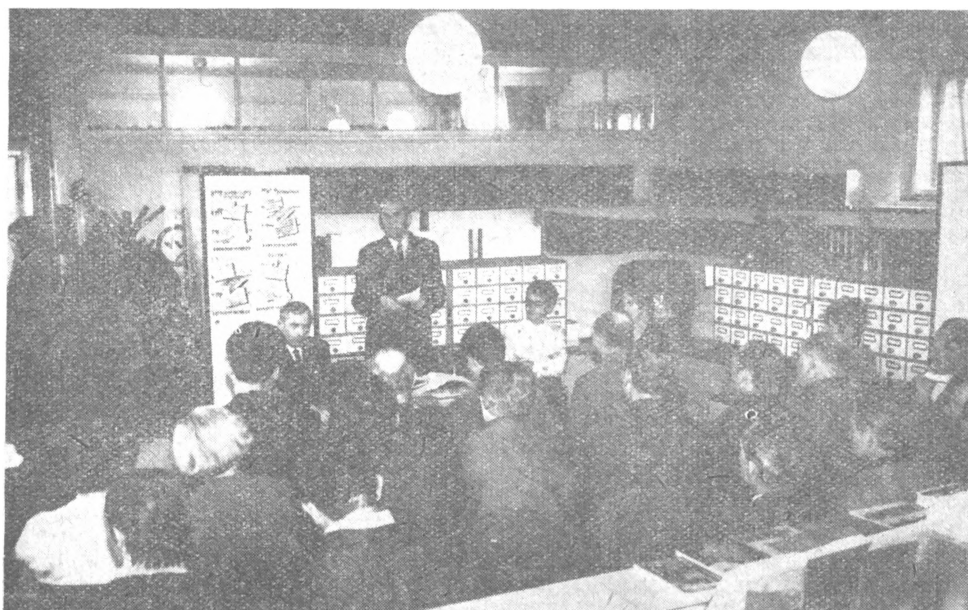
Együtt a vállalattal

De nemcsak a termelés oldaláról érdemes megismerkedni az MVG életével, hanem a könyvtárosnak is érdekes végigtekintenie azt az utat, amelyet a vállalat műszaki könyvtára a gyár fejlődésével egy irányba haladva végigjárt és eljutott arra a szintre, hogy a termelés fejlesztésének a *műszaki tervező részlegekkel vagy a gyártmányfejlesztési osztály kutatói gárdájával egyenrangú tényezője lett*. Amikor erről *Balázs Józseffel*, a könyvtár vezetőjével és *Baross Lászlónéval*, a könyvtári csoport vezetőjével, a könyvtár alapító tagjaival beszélgettem, elmondották, hogy 1950-ben, a könyvtár alapításának évében ők sem gondolták, hogy a fejlődés valaha is ilyen méretű lesz. Hiszen a vállalathoz meglevő szakkönyv-, dokumentációs anyag, amit kezdetben összegyűjtöttek, a korabeli leltár tanúsága szerint mindössze 260 kötet volt. A könyvtár egyetlen helyiséget kapott — a második világháború pusztításait akkor még alig heverte ki a gyár —, de nem is volt még igényük többre. Ennek a vállalati dokumentációs irodának, majd később műszaki könyvtárnak a létrehozása szerencsésen egybeesett a műszaki-termelési könyvtári hálózat országos fejlesztésével, így kezdtől fogva jó együttműködésük alakult ki az Országos Műszaki Könyvtárral. Ennek gyakorlati haszna abban mutatkozott meg, hogy a megindulástól kezdve alkalmazzák a modern könyvtárszervezési és feldolgozási alapelveket: már kezdetben is ETO szerinti (*Káplány Géza* feldolgozása alapján) cédulakatalógus készült a könyvtári és a dokumentációs állományról.

Sajátos győri szervezeti megoldás volt az, hogy a *dokumentációs iroda és a műszaki könyvtár egyesítette a szakkönyvellátást, a dokumentációt és ezen belül mind a dokumentációs, mind a vállalati ügyviteli fordítószolgálatot*. Ez a szervezeti egyesítés eredményezte, hogy a könyvtár tevékenysége sohasem vált öncélúvá, mindenkor közvetlenül áttekinthette a vállalat termelési és értékesítési folyamatait, a dokumentációs anyagok és szolgáltatások megfelelő kiválasztásával, azok feltárásával és terjesztésével tevékenyen részt vállalt az üzem előtt álló feladatok megoldásában.

A könyvtári szervezet

A fejlődés útja nem volt mindig zökkenőmentes, a gépipar szervezési változásait a könyvtár is végigkövette. Az egyes gyáregységek leválásakor a könyvvállományból juttatni kellett az új intézménynek is, de volt arra is példa, hogy néhány év múlva újra egyesültek a szétvált egységek. A változások megnehezítették a könyvtár nyilvántartó és adminisztrációs munkáját, a könyvtárosok azonban eredményesen oldották meg ezeket a feladatokat is. 1962-ben a könyvtár műszaki tájékoztató osztályá alakult át, amelyben két szervezeti egység működik: a *könyvtári csoport* végzi a gyárapítást, a feldolgozás és az olvasószolgálat teendőit, a *tájékoztatói és dokumentációs csoport* a szóbeli és az írásbeli tájékoztatói feladatokat látja el, valamint a dokumentációs és ügyviteli fordító szolgálat ellátásáért felelős. Ez a szervezeti felépítés

Műszaki könyvankét a Magyar Vagon és Gépgyár központi könyvtárában

megfelel a vállalat és a könyvtár funkciórendszerének és maradéktalanul biztosítja a működés feltételeit, ezért nem változott a mai napig sem. A vállalat a fejlesztések során lehetőséget adott arra, hogy az üzemszervezetben a közvetlen ellátás céljaira műszaki fiókkönyvtárakat hozzanak létre. Jelenleg két fiókkönyvtár működik — főfoglalkozású könyvtárossal —, mégpedig a hátsóhíd- és a járműgyár üzemegekben. *Elhelyezésük közös a szakszervezeti könyvtárral, s így lehetőségük van közvetlen kapcsolatok kiépítésére is a dolgozókkal.* A központi könyvtár helyiségei 220 m²-t foglalnak el, a fiókok alapterülete 150, illetve 253 négyzetméter.

A szolgáltatások

A műszaki könyvtár megalapítása óta nemcsak „várja” az olvasókat, hanem az igények felkeltésével állandóan toborozza is őket. Erre legjobb példa az a javaslata, amelyet *a szakszervezeti könyvtárral közösen* terjesztett az 1972/73. oktatási évad tennivalóival kapcsolatban a vállalat oktatási és ismeretterjesztő tanácsa elé. Eszerint a két könyvtár kötelezettséget vállal arra, hogy *összehangolt beszerzéssel* kiegészíti állományát a továbbtanuló dolgozók részére szükséges kötelező olvasmányokkal, továbbá segítséget nyújt a szakmai tanfolyamok hallgatóinak jegyzet- és ajánlott irodalommal való ellátásukhoz. Új vonás a javaslatban az is, hogy a műszaki tájékoztató osztály, bár nincs közvetlen kapcsolata a *MűM ipari tanintézzettel*, a szakszervezeti könyvtár közvetítésével a műszaki irodalommal kapcsolatban minden kérdésben segítséget nyújt annak. Az üzem szocialista brigádjainak műszaki könyvismertetőket és ankétokat tartanak, továbbá külön ajánlójegyzékekkel segítik őket kulturális vállalásaik teljesítésében. Legutóbb 1972 októberében rendeztek három ilyen ankétot a műszaki könyvhónap idején, a könyvtár régi jelszava: „A szakkönyv fontos szerszám” jegyében. Hasonló kezdeményező szerepet tölt be a könyvtár az ismeretterjesztő munkában és az általános könyvpropaganda feladatainak megoldásában is.

A járműprogram megindulása, a vállalat önálló külkereskedelmi tevékenységének kiszélesedése és nem utolsósorban a gazdasági mechanizmus reformja a könyvtár tartalmi munkájának jelentékeny gazdagodását eredményezte. A legfontosabb követelmény ezzel kapcsolatban az volt, hogy a dokumentáció képes legyen áttekintést adni a világgpiacról, a termékek értékesítési lehetőségeit befolyásoló tényezők alakulásáról, s így *járuljon hozzá a vállalati döntések hatékonyságához.* A könyvtárosoknak behatóan meg kellett ismerkedniük az új fogalmakkal, a piackutatás, a marketing gazdasági jelentőségével. Az új gazdasági mechanizmus bevezetésével a döntések elő-

készítőinek felelőssége megnövekedett, ezért előtérbe került a *műszaki-gazdasági adatszolgáltatás hatékonyságának növelése*. Helyesen ismerték fel, hogy egy-egy rosszul megalapozott döntés közvetlenül hat a vállalati eredmény alakulására, ezen keresztül a dolgozók részesedésére is, s helyes döntéseket csak az információk minél teljesebb birtokában lehet hozni. Ezért a gyártási profilnak megfelelően válogatott és feltárt folyóiratcikkeket rendszeresen közreadják a 15. évfolyamába lépő „Könyvtári Értesítő”-ben. Ez a belső kiadvány is megújult az utóbbi években, a feladatoknak megfelelően minden második száma a technológiai fejlesztéssel, gyártmányismertetéssel foglalkozik. A könyvtárban természetesen megtalálhatók a bel- és külföldi szakmai lapszemlék, az OMKDK és a KGMTTI kiadványai, figyelőszolgálati katonok, de a könyvtár maga is végez közvetlen *témafigyelést*, válogató jellegű bibliográfiák készítését, elsősorban a gyáron belüli különleges igények kielégítésére. A közelmúltban elkészült egyik fontos kiadványuk a legjelentékenyebb haszonjárműgyártó cégekről, illetve a legnagyobb ilyen iparral rendelkező országokról adott áttekintést, azok jövő terveit, típusprogramját ismertette a saját gyártmányaikkal és terveikkel való összehasonlításra. A „Rába” c. gyári lapban is megtaláljuk a könyvtár ismertetéseit a legújabb könyvekről, a dolgozók egy-egy szűkebb csoportját érintő kiadványokról.

A 15 fős létszámmal dolgozó műszaki tájékoztató osztálynak a szokásos technikai berendezéseken kívül (írógépek, irodai felszerelés, mikroolvasó) nincsenek saját reprográfiai berendezései. Ez azonban nem okoz fennakadást a szolgáltatásokban, mert a vállalat gazdagon felszerelt nyomdával, fotólaboratóriummal és széles *reprográfiai bázissal* rendelkezik, a stenciltől kezdve a xerox-gépig. Így az igényeket ki tudják elégíteni, és a könyvtár nyomtatott kiadványai izléses kivitelben mindig elkészülnek a saját nyomdában. Megoldandó feladat azonban a katalóguscédulák sokszorosítása, mivel ezek kézi sokszorosítással készülnek. Úgy vélem, hogy a MINIGRAPH készülék beszerzésével többszörösére lehetne emelni az eddigi teljesítményt, és az így felszabaduló munkaerő más feladatok megoldására lenne átcsoportosítható. Nem tételezhető fel, hogy a kb. 300 dolláros „beruházás” a nagyüzem számára nagyobb gondot okozna. Távolsági feladatként arra is sor kerülhet, hogy a könyvtári és a műszaki szakirodalmi tájékoztatást bekapcsolják a vállalati számítógépes programba. A gyár ugyanis a termelési feladatok és folyamatok irányításához önálló számítógép-parkot működtet, és feltételezem, hogy ennek kapacitása lehetővé teszi a műszaki tájékoztatási igények kielégítését, esetleg még iparági szinten is. (Az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése nyomán ugyanis a műszaki-termelési könyvtári hálózat korábban ingyenes szolgáltatásai kereskedelmi jellegűekké váltak, s csökkent az iparágon belül a hálózatba tartozó könyvtárak közötti tapasztalatok átadása, kicserélése, megszűnt a vállalatok között a gyártási eljárások ingyenes ismertetése és átengedése.) Természetesen ehhez szükséges lenne az is, hogy kidolgozzák a műszaki tájékoztatások átengedésének kereskedelmi feltételeit, és a *dokumentációs szolgáltatásokat a vállalatok értékük szerint cseréljék ki*.

A működés anyagi alapjai

A teljesség kedvéért szükséges megemlíteni a műszaki tájékoztatás céljaira fordított anyagi eszközöket is, melyeket a vállalat a *műszaki fejlesztési alap terhére* folyósít. Ez az összeg igen számottevő, mert könyvbeszerezésre 180 000, folyóirat-beszerezésre 330 000, egyéb dokumentációs anyagok beszerzésére 240 000, összesen tehát háromnegyed millió forint áll rendelkezésre állománygyarapításra. (Ezen felül vannak olyan költségek, mint pl. a bér és a működés költségei, amelyeket az általános üzemi költségek terhére számolnak el.) Ilyen nagy összegek helyes felhasználása csak körültekintő állománygyarapítással érhető el. Ezért a könyvtárosok minden szokásos állománygyarapítási segédeszközt beszerznek és tanulmányoznak, beleértve a külföldi szakkönyvismertetések is. A tervszerű gyarapítás mellett, a műszaki irodalom rendkívül gyors elavulása miatt, a korszerű apasztás egyidejű alkalmazása eredményezte, hogy a könyvtár *nem vált az elavult könyvek tárházává, mai 20 000 kötetet meghaladó állománya mind használható, értékes művekből áll*, a vállalat termelési profiljának megfelelő gyűjtőkörrel. Ez a jól értelmezett vállalati érdeknek megfelelő műszaki-tájékoztató munka volt az, ami a *könyvtárt összeforrasztotta a gyár termelői közösségével*, és a termelés országos vérkeringésébe bekapcsolódva segített az ország hasznára fordítani azokat az összegeket, amelyeket a kormányzat a járműprogram fejlesztésére adott. Az állandóan növekvő termelési eredmények arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a győri MVG dolgozói jól gazdálkodtak ezekkel az összegekkel.

Mezei György

Emléktábla a könyvtár falán

A Könyvtáros beszámolt arról az alapkövetéletről, amely 1970. május 9-én, a második világháború befejezésének negyedszázados évfordulóján zajlott le a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Rakaca* községben (1970/7. szám, 416. old.). Az ünnepségre abból az alkalomból került sor, hogy az első világháború előtt Amerikába kivándorolt *Hlebick János* pénzt küldött szülőfalujának könyvtár építésére. Az alapkövetétel időpontja jelképes volt: az adományozó Ernő nevű fia a faszinus ellen harcoló szövetséges haderő katonájaként Németország fölött, légiharcban vesztette életét. *Hlebick János*

a rakacai temetőben nyugvó édesanyjának is emléket kívánt állítani, s gesztusában, a könyvtáralapításban az anyaság és a béke gondolata természetesen fonódott össze, hisz a könyvtár jellegzetesen „béke-intézmény”. A könyvtár felépítésén fáradozók ezért képzeltek az épület mellé egy anyaság-szobrot is...

A gondolat a közelmúltban testet öltött: a könyvtár minisztériumi, megyei és helyi anyagi hozzájárulással felépült, a szobor — *Pató Róza* alkotása — ott áll az épület előtt, a bejárati falon márvány emléktábla hirdeti a nemes szándék megvalósulását, az intézményt 1972. no-

Varga Gáborné, az Országgyűlés alelnöke, a Borsod megyei Tanács elnökhelyettese átadja a könyvtárat

A Rakacai Községi Könyvtár bejárata Pató Róza „Anyaság” c. szobrával (Novotta Ferenc felvételei)

vember 25-én átadták rendeltetésének. A szép avatóünnepségen ott volt a falu apy-
 raja-nagyja, a község és a járás állami
 és társadalmi vezetői, a megyének, vala-
 mint a Magyarok Világszövetségének
 képviselői. Az avató beszédet *Varga Gá-
 borné*, a megyei tanács elnökhelyettese,
 az országgyűlés alelnöke, a község kép-
 viselője mondta. (Ő volt az alapköteté-
 li ünnepség szónoka is.) Beszédében ki-
 emelte, hogy az ünnepséget bevezető
 Himnusz hangjai most messzire szállnak,
 át az óceánon, hogy megvigyék az öröm-
 hírt annak az idős embernek, aki a
 szülőföld szeretetétől sugallva az épi-
 tést kezdeményezte, és költségeinek nagy
 részét vállalta. Méltatta az alapító ne-
 mes szándékát, példának állítható tettét,
 majd a könyveknek a modern társada-
 lomban játszott szerepéről szólt; a könyv,
 a könyvtár mint a legegyszerűbb, legjobb
 és legolcsóbb eszköze a művelődésnek a
 modern hírközlő eszközök viharos terje-
 désének időszakában is megőrizte igen
 fontos információ-hordozó jelentőségét.
 Ezért tesz meg mindent a nagy munkás-

mozgalmi és munkásművelődési hagyó-
 mányokkal rendelkező megye a könyv
 terjesztéséért.

Az új intézményt átvevő *Fijó János*,
 a rakacai közös tanács elnöke a könyv-
 tár fontos szerepét emelte ki beszéde-
 ben; eddig semmiféle közművelődési in-
 tézmény nem volt a községben, a könyv-
 tár felépítése tehát valódi szükségletet
 elégített ki. A Magyarok Világszövetségé-
 nének főtitkárhelyettese, *Czidor János*
 megemlékezésében *Hlebick János* ado-
 mányát méltatva arra is utalt, hogy a
 Világszövetség kezdetől fogva határo-
 zottan és hathatósan támogatja az építés
 gondolatát, az építkezést jelképnek te-
 kinti, s a jövőben is arra törekszik, hogy
 erősödjék az a szoros barátság, amely a
 szocialista országot a távolban élő becsü-
 letes fiaival összeköti.

Az ünnepség végén a vendégek és a
 község lakosai megismerkedtek az in-
 tézménnyel, amelynek kialakításából,
 terveinek elkészítéséből és első kikép-
 zésének meghatározásából oroszánrészt
 vállalt *Slezsák Imre*, az Edelényi Járási
 Könyvtár igazgatója. A 160 m² alapterü-
 letű épület az 1050 lakosú falu legna-
 gyobb tömegű középülete, de a kislalusi
 kategóriában országosan is a legnagyobb
 alapterületű könyvtárunk. Belmagassága
 galéria építését is lehetővé tette: az elég
 széles és a két fal hosszában futó galé-
 ria kb. 50 m²-rel növeli az épület alap-
 területét. Hogy a földszinten közösségi
 rendezvényeket lehessen tartani, csak a
 gyermekrészleg került a földszintre, a
 felnőttek könyveit a gazdag kézikönyv-
 tári állománnyal együtt a galériára tele-
 pítették. A földszinten kiállítási és ru-
 határi célokra használható előtér is ta-
 lálható, a gyermekrészleg mellett pedig
 helyi néprajzi tárgyakból (szövőszék
 stb.) kis gyűjtemény látható. A bejárat-
 tal szemközti keresztfalon, a galéria alatt
 függönnyel elválasztható keskeny helyi-
 ségrész található, amely mögött televí-
 ziót lehet nézni. Ez alkalmanként a sza-
 valók, irodalmi színpadi előadók fellé-
 pése esetén is felhasználható, például öl-
 tözőnek, vagy a sűgő helyeként. A föld-
 szinten levő kazánház felett, a galéria
 szintjén még irodahelyiség is található.

A könyvtár alkalmasnak látszik arra,
 hogy a neki szánt funkciót teljesítse, a
körzeti könyvtári központ feladatkörét
 sikeresen ellássa. Reméljük, hogy műkö-
 dése beváltja a hozzá fűzött reményeket
 és munkájával még lesz alkalmunk fog-
 lalkozni. (G. Gy.)

Határozattal és határozat nélkül

A Csornai Városi Tanács V. B. nemrég napirendre tűzte a városi és járási könyvtár munkájának értékelését. A könyvtárigazgató jelentésben számolt be az intézmény felszereltségéről, anyagi lehetőségeiről, az olvasók és a kölcsönzött kötetek számának változásáról — eredményeikről, hiányosságaikról, gondjaikról, terveikről. A végrehajtó bizottság megvitatta az előterjesztést, határozatot hozott, a könyvtárigazgató jelentést tett a vb-nek a határozat végrehajtásáról. *Vagyis minden ment a maga útján.* Végigkísérve azonban még egyszer ezt az utat: nem lehetünk egészen nyugodtak.

A könyvtár állománya jelenleg 22 ezer kötet, az egy lakosra jutó kötetek száma jobb, mint a megyei átlag. A kölcsönzött kötetek száma csaknem 31 ezer, a város lakóinak 13,9 százaléka beiratkozott olvasó: 1271 személy. Közöttük legtöbb az általános és középiskolás, a háztartásbeli és a nyugdíjas, valamint a vezetők és szakalkalmazottak kategóriájába tartozó olvasó. Kevés a szak- és betanított munkás, a segédmunkás és a mezőgazdasági foglalkozású. Ez általánosságban megfelel az országos képnek. A csornai üzemek nagyobbik részében szakszervezeti könyvtár működik.

A városi és járási könyvtár nyitvatartási ideje az évek óta kialakult gyakorlat alapján *felnőttek részére hetenkint három délelőtt és két délután*, a gyerekeknek egy délelőtt és két délután. Csorna várossá alakulásával az eddigi járási könyvtár a városi tanácshoz került, de továbbra is ellátja a járás 58 könyvtári egységének (a legtöbb a megye járásai között) felügyeletét, szakmai irányítását a régi, változatlan létszámmal.

A könyvtárnak csaknem háromezer tekercs diafilmje van. Az érdeklődés kicsi, kölcsönzés alig van. A könyvtárnak nincs helye a vetítésre: az igazgató javasolta, hogy adják át valamelyik iskolának, óvodának vagy művelődési központnak.

A könyvtár 1953 óta jelenlegi helyén működik. A többszöri átalakítás csak szebbé tette a helyiséget, de nagyobbá tenni nem tudta. Nincs külön olvasóterem, nincs raktár. Az állomány jelenlegi fejlődési üteme mellett a polcok az idén [1972-ben] megtelnek. Jövőre a könyvtár dolgozói megkezdik a könyvek becsomagolását — és ezzel kivonását az olvasói forgalomból —, ámbar még nem

tudják, hova teszik ezeket a csomagokat. Az országos távlati könyvtárfejlesztési terv, amelynek csornai része a minimumok figyelembevételével készült, *720 négyzetméter alapterületet kívánna meg a jelenlegi 164-gyel szemben.* Ehhez új könyvtárt kellene építeni — vagy bővíteni a régit.

A vb-tagok elsősorban a könyvtárnak a közművelődésre tett hatását firtatták. *Kevesellték a felnőttek számára szolgáló délutáni nyitvatartási időt.* Javasolták, hogy a könyvtárosok jobban propagálják az irodalmat, így pl. az ablakba ne virágot, hanem könyvet tegyenek, gyakrabban rendezzenek író-olvasó találkozót. Végül határozatot hoztak 1) a kölcsönzési idő növelésére, 2) az új könyvek fokozott népszerűsítésére, 3) író-olvasó találkozók, ankétok szervezésére. *Vagyis mindarra, amit a könyvtárosoknak kell megtenniük az eddigi körülmények között. A körülmények megváltoztatásáról, illetve a megváltoztathatatlan-ságáról azonban nem szólt a határozat.*

Persze, tudjuk, hogy a vb könnyed kézmozdulattal nem tehet az asztalra milliókat a könyvtár építésére vagy bővítésére. A város anyagi lehetőségei szűkösek: ebben az öt éves tervben a legfontosabb, hogy a tervezett számú lakás és a kollégium meglegyen. De nem teheti meg a vb azt sem, hogy ugyanilyen könnyedén megállapítsa: a könyvtár módszerei megrekedtek az 1965-i mód-szereknél, s ezt nem teszi hozzá: *az épület, a felszereltség szintje nem hét, de tizenöt évvel van elmaradva.*

Igaz, van mit tennie a csornai könyvtárnak a rétegpropagandában, az üzemekkel való jobb együttműködésben, s lehet javítani munkáját a jelenlegi viszonyok között is. De ezek a viszonyok rövid időn belül objektív és áthághatatlan határt szabnak a szubjektív igyekezetnek. S az ebben való *állásfoglalást nem lehet megkerülnie* a végrehajtó bizottságnak. Mert ha nem keres megoldást, akkor megtörténhet, hogy év végén becsomagolják és raktárba teszik (tehát elveszik az olvasó elől) azt a könyvet, amelynek vásárlására az év elején ugyanez a vb szavazta meg a pénzt.

S ide kívánczik még egy megjegyzés. Abban bízva írom, hogy akinek nem inge, nem sértődik meg, akinek igen, az ért belőle — és nemcsak Csornán. *A könyvtár olvasói között szívesen látnánk*

több gazdasági, politikai, közigazgatási vezetőt, több értelmiségit. (Beszámítva az átlagosnál nagyobb elfoglaltságot is, a kevesebb szabad időt és az otthoni könyvtárat.) A vezetők személyisége, megjelenésük valahol, bármely megnyilvánulásuk közvéleményformáló erő. Márpedig a korlátozott anyagi lehetőségek miatt szaporodni, bővülni nem tudó

színházainknak, művelődési házainknak és könyvtárainknak ahhoz, hogy a jelenlegi viszonyok között is még jobb munkát tudjanak végezni, semmire sincs jobban szükségük, mint a kultúrát, a művészeteket szerető és támogató közvéleményre.

Gárdonyi Béla
(Kisalföld)

a könyvtárak életéből

A törökszentmiklósi cigánytelep könyvtári ellátása

Törökszentmiklóson mintegy 5—600 cigány él nagyjából egy csoportban a város peremterületén. E területhez közel, a Dózsa tsz székházában működik évek óta egy 4—500 kötetes letéti könyvtár Újhelyi Mihály nyugdíjas pedagógus vezetésével. Ezt a könyvtárat vették igénybe a cigánylakosok is, évente mintegy 40—60 között volt a beiratkozott cigányolvasók száma (1971-ben pl. 46).

1971-ben a városi tanács középtávú intézkedési tervet készített a cigánylakosság helyzetének javítására, melyhez a művelődésügyi osztály könyvtárunktól is kért javaslatot. Ennek elkészítése előtt a kérdést megbeszéltük Újhelyi Mihály tiszteletdíjas könyvtárossal, aki a cigányokat mint könyvtáros és mint pedagógus is ismeri, hiszen nem egy régebben a tanítványa is volt. A beszélgetés alapján javasoltuk, hogy a cigányok lakta területen a városi könyvtári hálózat keretében klubkönyvtár létesüljön. E javaslat be is került a városi tanács vb határozatába. Megvalósítása azonban olyan akadályokba ütközött, illetve ütközik, amelyeket pillanatnyilag a városi tanács sem tud elhárítani. Ezért Szabó Ferenc népművelési felügyelő javaslatára 1971-ben a cigánylakosság könyvtári ellátását a *művelődési autó* feladatává tettük. A művelődési autó a cigányoknak 1971. november 19-én kezdte meg a könyvkölcsönzést, és azóta minden második hét péntekének délutánján folyamatosan kölcsönöz. 1971-ben mindössze 3 kölcsönzési nap volt, ez alatt 60-an iratkoztak be, s 96 látogatás alkalmával 280 könyvet vittek ki, 1972-ben háromnegyed év alatt 18 kölcsönzési napon 134-en iratkoztak be, és 373 látogatás során 1152 könyv lett olvasóra.

A 134 olvasóból 14 évesnél fiatalabb 81, 15—24 év közötti életkorú 36, ennél idősebb 17. Legtöbbjük, 83-an általános iskolai tanulók, őket sorrendben, 32 fővel a segédmunkások, napszámások követik, majd a 14 háztartásbeli, illetve

gyermekgondozási segélyes következnek. Van még köztük 3 szak- és betanított munkás, 1 egyéni termelő, s végül 1 egyéb foglalkozású.

Az olvasók számával kapcsolatban érdekes összehasonlítást tehetünk. Városunk lakosainak száma 24 229. Ha levonjuk ebből a cigányok számát, kb. 550-et, akkor 23 679 marad. A beiratkozott olvasók száma a cigányok nélkül 1972. októberéig 4546 volt. A lakosságnak tehát 19,2 százaléka könyvtári olvasó, a cigánylakosságnak viszont 24,4 százaléka. Ez 5,2-del magasabb arány, pedig a cigányságnak számottevő képzettebb rétege nincs.

A művelődési autó vezetője a művelődési autó könyvtárosa is, akit a cigányokhoz az esetek 90 százalékában a módszertani könyvtáros, Zetz Jusztina is elkísér. Az autók megjelenésekor ugyanis hirtelen körül fogják a kocsi, és egy ember nem tud elég gyorsan foglalkozni az olvasókkal. Helyes lenne folyamatos, kiterített elvek szerinti megfigyelést folytatni a cigány olvasók körében, amely később *olvasásuk tudatos fejlesztésében*, igényeik formálásában, irányításában segíthetne. Sajnos, azonban könyvtárunk igen gyenge tárgyi feltételei és személyzeti ellátottsága nem teszi lehetővé, hogy megfelelő szempontokat dolgozzunk ki, feljegyzéseket csináljunk, értékeljünk stb. Így eddig csak bizonyos benyomásokat szerezhettünk, amelyek közül megemlítek néhányat: A felnőttek és a gyermekek egyaránt kedvelik a mesét és a gyermekkönyveket, de szeretik a kalandos ifjúsági műveket is. A bűnügyekkel foglalkozó könyveket (krimit) nem szeretik, illetve nem olvassák. Szívesebben olvassák viszont a romantikus történelmi regényeket, útleírásokat. (Ez lehet később az igényfejlesztés iránya!) A tv-ben vagy filmben látott történeteket szeretnék el is olvasni, érdeklődnek, hogy megvannak-e könyvben. Többen hangzottak az igényt, hogy olyan he-

lyiségben kölcsönözzünk náluk, ahol filmet is lehet vetíteni. (A film lehet az olvasásirányítás későbbi eszköze!)

Végül a könyvtárral kapcsolatos magatartásukat jellemzik az alábbi esetek: megtörtént, hogy egy idős ember visszahúzott egy nagyobbacska gyermeket a kezénél fogva azért, hogy ellenőrizzük, be lettek-e írva az általa elvitt könyvek. Előfordult továbbá, hogy többen is hangosan megjegyezték: nem érdemes ide tiszta könyvet hozni, mert úgyis összepiszkitják. Más esetben a szomszédaikra vonatkoztatva mondták ugyanezt.

Az elmondottakkal az volt a szándékunk, hogy bemutassuk, milyen módon

és eredménnyel igyekeztünk a cigánylakosság könyvtári ellátását lehetőségeinkhez képest megoldani, *rendszeressé tenni*. Az eltelt alig egy év nem ad módot messzemenő következtetések levonására, de az a tény, hogy ez idő alatt nem csökkent az érdeklődés a könyvek iránt, biztosíték lehet arra, is hogy eszközeink bővülésével és a klubkönyvtár megvalósításával könyvtárunk a jelenleginél lényegesen nagyobb eredményeket ér el a cigányok olvasásra nevelésében s általa látóköriük, ismereteik bővítésében is.

Varga Sándor

a Törökszentmiklósi Városi-Járási Könyvtár igazgatója

Egy községi könyvtár irodalmi rendezvényei, kiállításai

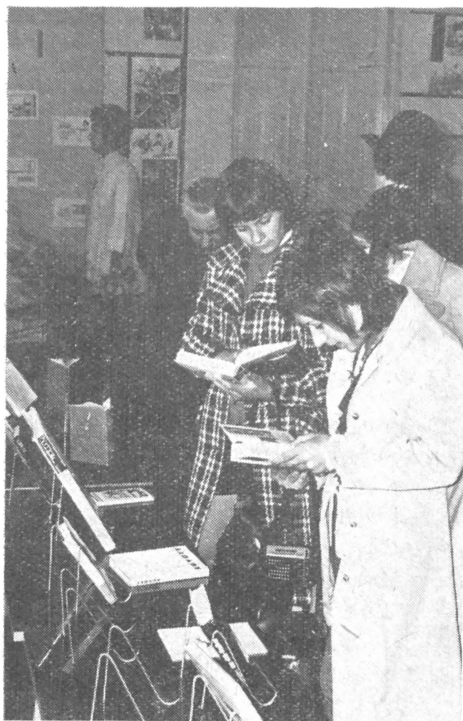
A Hajdúhadházi Községi Könyvtár rendkívül szűkös körülmények között dolgozik. A 20 584 kötetes állomány elhelyezésére mindössze 42 négyzetméter terület áll rendelkezésre. Nemhogy olvasni, még mozogni is alig lehet a könyvtárban. Pedig a két főfoglalkozású könyvtárosnak évente 1500 olvasót kell kiszolgálnia, nem is beszélve a négy könyvkölcsönző majdnem 600 fős olvasótáboráról. Egy-egy évben a 2100 olvasó csaknem 51 000 kötetet kölcsönöz. A könyvtárosok a mostoha körülmények ellenére is évente számos író-olvasó ta-

lálkozót, könyvankétot, vitaestet és más jellegű előadást rendeznek a művelődési házzal közös szervezésben.

A rendezvények akkor váltak igazán tartalmassá és színvonalassá, amikor a könyvtár a művelődési házzal közösen 1967-ben létrehozta az *irodalmi-művészeti klubot*. A klubot a könyvtár vezetője irányítja immár hat esztendeje, szerezny tiszteletdíj ellenében. A klub foglalkozásait havonta két alkalommal tartja a művelődési ház klubszobájában, a tagok elsősorban fiatalok, 16—20 éves diákok, de vannak köztük nyugdíjasok, há-

Szereplők az irodalmi klub egyik rendezvényén

A könyvtári napok alkalmából rendezett kiállítás látogatói (Máthé András felvételei)

ziasszonyok és pedagógusok is. Tehát nincs életkorhoz kötve a tagság, inkább *érdeklődéshez*. Egy-egy évben a klub 20 foglalkozást szokott tartani, ezeken érdemes irodalmi és művészi nevelő munka folyik. 1968-ban például *Nagy magyar írók* sorozat indult, amelynek keretében TIT előadók beszéltek a magyar próza legjelesebbjeiről. Az 1970-ben *Alkotóműhely* címmel indított új sorozatban magyar írók, költők voltak a klub vendégei. Néhány, az elmúlt hat év legemlékezetesebb találkozásai közül: *Veres Péter* estje 1969-ben, Kortárs-est *Simon István* részvételével 1967-ben, *Ratkó Jó-*

zsef estje 1970-ben. A klub vendége volt még *Gerő János*, *Szentiványi Kálmán*, *Kiss Tamás*, *Bényei József*, *Boda István*, *Tóth Endre*, *Serfőző Simon*, *Niklai Ádám*, *Bihari Klára*, *Taar Ferenc*.

Az irodalmi ízlésfejlesztés mellett a vezetőség törekedett arra is, hogy a tagok a festészet, a film világába is bepillantást nyerjenek: 1968 óta kiállításokat, filmtörténeti előadásokat rendez részükre. Az elmúlt évben a nemzetközi könyv-év eseményeként egy könyvtáros grafikus művész, *Gonda Zoltán* mutatkozott be a klubban.

A könyvtárnak természetesen más jellegű rendezvényei is vannak. Évente 40 rendezvényre kerül sor, s ezek 40 százaléka nem irodalmi-művészeti jellegű. Jelentékeny a politikai és a szakíró-olvasó találkozók, előadások, vitaestek száma. E rendezvények az évente könyvtári eseményként számontartott könyvhónapokhoz kapcsolódnak.

A könyvtár rendezvényeit a társadalmi szervek is támogatják, s elsősorban a profiljukba tartozó író-olvasó találkozók, vitaestek, ankétok vagy előadások szervezésében s az anyagi fedezet előteremtésében segítenek a könyvtárnak. Az AFESZ, a termelőszövetkezetek és a szakmaközi bizottság támogatását kell elsősorban említeni.

Az együttműködés szép példájaként kell kiemelni az október végén lebonyolított *hadházi könyvtári napokat*. A politikai jellegű rendezvények keretében 1971-ben *Pálfy József*, a Magyarország főszerkesztője, 1972-ben *Karsai Elek* történész találkozott az olvasókkal.

A könyvtár rendezvényei segítették az olvasótábor növekedését, de elősegítették a színvonalasabb könyvtári munkát is. A közeljövőben felépül az új könyvtár, amely klub- és olvasótermével, gazdag választékú állományával, modern felnőtt- és gyermekrészlegével megteremtí a még tartalmasabb könyvtári élet feltételeit.

Nagy Lajos

községi könyvtárvezető, Hajdúhadház

A *GÖCSEJI HELIKON* címmel megjelenő zalai honismereti közlemények 4. kötete *Kisfaludy Sándor* születésének 200. évfordulójára készült emlékszám. *Fülöp István*, a kiadvány szerkesztője az emlékezés kapcsán *Kisfaludy Sándor* irodalmi hagyatékának megőrzésére hívja fel a szülőföld figyelmét. *Dr. Beér Gyula* terjedelmes tanulmányt közöl a két füredi színház múltjáról, amelynek létesítése szintén *Kisfaludy Sándor* nevéhez fűződik. *Dr. Degré Alajos* és *dr. Szentmihályi Imre Pálóczi Horváth Ádám* életének zalai éveiről közöl új adatokat. *Mészáros Ferenc* a negyven éve történt pacsai sortűz hiteles történetét eleveníti fel. *Dr. Simonffy Emil* pedig ugyancsak a véres eseményre emlékezve közöl tanulmányt *Zala megye* akkori birtokviszonyairól. *Kotnyek István* tanulmányában a kiegyezés korának zalai népoktatását rajzolja meg. *Czug Dezső* a zalai, somogyi népi fazekasok működéséről rajzol érdekes képet.

1852-es kezdeményezés egy kórház-könyvtár alapítására

A kórházi könyvtárak ügye mindmáig nincs megnyugtatóan megoldva, pedig alapításukra már 120 évvel ezelőtt, 1852-ben történt kísérlet. Ma ugyan nem tartjuk valószínűnek, hogy a betegek „legkivált vallásos könyvek után sóhajtoztak”, azonban annál inkább egyetértünk a Magyar Hírlap 1852. július 8-i számában közzétett felhívás bevezető részével, amely a betegek könyvigényéről szól. A felhívás — kicsit lerövidítve — a következőképpen hangzik:

Aki súlyosabb betegségben sinlődött vagy ily betegek körül figyelmes szemmel forgolódott, kétségkívül tapasztalta, mily nagy kín a munkaszerető emberre nézve azon tétlenség, mely ötet mindaddig lekötve tartja, míg új erőre vergődik. Az ily üdülőfélben levő beteg, más foglalkozás vagyis szórakoztató olvasmány hiányában mindig csak szánandó állapotjáról gondolkodik, nekibúsul, s így óhajtott felgyógyulását legkivált önmaga akadályozza, sőt nem ritkán a testi bajokat sokkal leveleőbb szellemi betegségek váltják fel, s a szegény gyógyuló ember unalmának áldozataként esik. S más részről bizonyos, hogy minden nagyobb betegség a legtöbb emberre nézve új életszakaszt képez; s hogy a beteg, kibén a testi erő fogytával a szenvedélyek is lecsillapulnak, lábadozások inkább hajlandó, mint bármikor önmagával s előbbi életével számot vetni, önkárán okulni, egyszersmind kellő oktatás elfogadására s jámbor eltökélésre fogékonyabb.

Mindezt figyelembe véve a jó és olcsó könyv kiadótársulat igazgató választmánya f.é. május hó 18-án tartott ülésén elhatározá: a Sz. Rókusztól nevezett pesti kórház számára egy ingyen könyvtárt létrehozni, s e célra minden alkalmas társulati könyveiből, a kat. nép-lapokból példányokat, s ezen fölül 100 pengőforintot adni; továbbá alólírt tagjait alválasztmányként megbízta, hogy e könyvtárt annak rendje szerint alakítsa, és az ügyet célszerűleg rendezze el. A bizottmány sz. kir. Pest város t. tanácsával, mint a kérdéses kóroda rendelkezőjével magát érintkezésbe tevén, ettől jún. 18-ki 9270/157. sz. alatti határozatában az ajánlat nemcsak kedvesen fogadtatott, hanem a kórházi bizottság s illetőleg igazgatóság ennek a város tulajdona gyantánti rendes kezelésre utasított, s eszerint a t. városi hatóságtól teljes biztosítást nyerni szerezésekkel valónk az iránt, hogy a felállítandó könyvtár az alapítók nemes szándéka szerint kezelteni s épségben tartatni fog.

Annál is nagyobb bizalommal kérjük fel a t. közönséget az emberbaráti vállalat gyámolítására, minthogy az említett kórház bárha városi, de szintén országos kórháznak nevezhető, melyben a vidékről Pestre sereglettek is ápolatnak. Így 1850/1-ik katonai évben e kórházban 6156 beteg gyógyított, kik közül csak 1253 volt pesti születésű, 3655 volt Magyarország különféle vidékeiről idejött, a többi pedig kültartományi volt. Fölkérjük tehát, kiválólag az ájtatos, erkölcsös, szív-nemesítő és imakönyvek szerzőit, kiadóit, miszerint műveikből, legyenek azok akár magyar, német, vagy tót nyelven írva, a fönt írt célra példányokat ajándékozni kegyeskedjenek; föl-kérjük a nagyobb és kisebb magánkönyvtárak birtokosait, miként a kettős vagy nélkülözhető példányokat e sz. célra följánlani szíveskedjenek. Eddigi tapasztalás szerint a betegek ugyan legkivált vallásos könyvek után sóhajtoztak, ennél fogva legkivált oly könyvekért esedezőnk; de köszönettel fognak vétetni oly könyvek is, melyek, de nem a vallásos érzet rovására, az elmét derítik. Szintűgy köszönettel fogadtatnak pénzbeli adományok is, melyeken részint a könyvek fognak jól bekötetni, részint pedig oly jó könyvek vásároltatni, melyek ajándékkép be nem folynak.

Pesten júl. 1-én 1852. Majer István, Kronperger Antal, Blümelhuber Ferenc”

Az aláírók közül Majer a pesti elemi iskolák igazgatója volt, Blümelhuber a Néplap szerkesztője, Kronperger pedig választmányi tag.

A Magyar Hírlap november 17-i számából megtudjuk, hogy a jó és olcsó könyveket kiadó társulat 412 magyar, német és szlovák nyelvű oktató, elmederítő és vallásos könyvet adományozott a könyvtárnak. Magánszemélyek adakozásáról az újság nem adott hírt.

A betegek részére felállított könyvtár működéséről nem találtam adatokat. Ha meg is nyílt, csak rövid ideig működhetett. Erre lehet következtetni a kórház későbbi igazgatójának, Tormay Károlynak az Orvosi Hetilapban 1862-ben megjelent cikkéből. Tormay szerint „óhajtandó volna” és a gyógyulást elősegítené egy „hasznos tartalmú, s mulattató könyvgyűjtemény beszerzése”, s ezért kér könyvajándékokat.

Vértesy Miklós

A TÍZEZREDIK BEIRATKOZOTT OLVASÓT, Nagy Károly határórt köszöntötte a múlt év novemberében a két évvel korábban új épületbe költözött Szombathelyi Megyei Könyvtár. A másfél évtizeddel későbbre tervezett eredmény elérése a szép, vonzó környezetet kívül a heti 57 óras felnőtt- és 47 óras gyermekkönyvtárynyitvatartási időnek, a szakosított tájékoztatásnak, az egyéni kérelmekre is végzett bibliográfiai munkának, a heti 27 órában használható zenei könyvtárnak, a kényelmes helybenolvasási lehetőségnek, a reprodukciós szolgálatnak, röviden: a korszerű könyvtári tevékenységnek tulajdonítható.

ÖTÖDIK ÉVFOLYAMÁT kezdte meg a Veszprémi Megyei Könyvtárban a Felolvasó Színpad. Az elmúlt évi program kiemelkedő rendezvénye a Petőfi évfordulóhoz kapcsolódó műsor volt, melyet november 14-én mutattak be a Petőfi Színház művészei. A műsorsztár Sikkó Olga, a színház dramaturgja állította össze Illyés Gyula monográfiája alapján, s kibővítette Petőfi kevésbé ismert verseivel is. Ezt az irodalmi összeállítást egyébként a megye több könyvtárában, Ajkán, Devecserben, Balatonalmádiban, Balatonfüreden, Tapolcán is előadják az évforduló alkalmából. (T. D.)

BEMUTATÓ FOGLALKOZÁST tartottak 20 budapesti és vidéki gyermekkönyvtáros részére a 25. sz. Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárban Petőfi Sándor: János vitéz c. elbeszélő költeményéből. A bemutató célja az volt, hogy módszertani útmutatást adjon a Petőfi évfordulóval kapcsolatos vetélkedők, csoportos foglalkozások megrendezéséhez. (Z. I.)

Hírek

A POSTAI IRÁNYÍTÓSZÁM bevezetése után a Könyvtáros szerkesztőségének címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

NYUGALOMBA VONULT Uray Béla, a 6. sz. Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtár vezetője. Utóda Simon Lászlóné lett, aki eddig a 32. sz. kerületi könyvtárt vezette. Ez utóbbi könyvtárhoz Szabó Jánosné került megbízott vezetőnek. Véglegesítették besorolásában Friedrich Lajosné és Guggiczner Imréné, a 38., illetve a 10. sz. gyermekkönyvtár megbízott vezetőjét. A 26. sz. (Marczibányi téri) új gyermekkönyvtár vezetésére Bartha Lajosné kapott megbízást.

SEMMEIWEIS ORVOSTÖRTÉNETI MÚZEUM, KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR elnevezéssel egyesül az Országos Orvostörténeti Könyvtár a Semmelweis Orvostörténeti Múzeummal, s szervezeti keretében orvostörténeti szaklevéltár létesül. Az illetékes miniszterek erről szóló együttes utasítása 26/1972. (Eü. K. 22.) Eü. M—MM számmal a Művelődésügyi Közlöny 1972/22. számában jelent meg.

KÁRTYANAPTÁR-LAPOKAT készített szolgáltatásainak népszerűsítésére a Kazincbarcikai Városi Könyvtár. A kártya egyik oldalán hétféle rajzos-szöveges ajánlás hívja a könyvtárba az olvasót, a másikon az 1973. évi naptár látható a könyvtár újévi jókívánságaival. (Képét lapunk 5. oldalán közöljük.) Az ötletes propagandaeszköz folytatása a könyvtár korábban előállított gyufacimkéjének. (P. A.)

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR 1966 és 1972 között 65 ezer könyvet adott át fölős példányaiból különféle oktatási, kulturális és egyéb szervezeteknek. A megajándékozott fővárosi és vidéki intézmények között általános és középiskolák, szakmunkásképző intézetek, árvizkárosult könyvtárak, ifjúsági otthonok, katonai alakulatok könyvtárai, napközi otthonok, nyugdíjas klubok és szociális otthonok találhatók. (Z. I.)

CSAKNEM KÉTSZERESÉRE BŐVÍTÉTEK a Debreceni MÁV Járműjavító Vállalat 14 000 kötetes könyvtárát. Az átalakítás után itt kapott helyet a műszaki könyvtár is 4000 kötetes szakkönyvvállományával, s ezzel megalósult a két könyvtártípus legszorosabb együttműködése.

„A KÖZÖSEN FENNTARTOTT népművelési intézmény szakmai irányítását és ellenőrzését az illetékes megyei (fővárosi) vagy városi (megyei városi, fővárosi kerületi) tanács végrehajtó bizottságának művelődésügyi feladatokat ellátó szakigazgatási szerve, községekben a községi (nagyközségi) tanács végrehajtó bizottsága gyakorolja.” Így módosította a művelődésügyi miniszter 8/1972. (X. 27.) MM számú rendeletében (Művelődésügyi Közlöny 1972/22. sz.) a művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak közös fenntartásának egyes kérdéseiről szóló 4/1965. (VI. 15.) MM számú rendeletét.

KAJOS LÁSZLÓT, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár nyugalmába vonuló dolgozóját, aki 15 évig volt a könyvtár könyvköztetésének vezetője, november 7. tiszteletére rendezett ünnepségén búcsúztatta el a könyvtár. (B. I.)

Az ember tragédiájának fogadtatása és a Madách-irodalom gyarapodása

Madách Imre, akinek most ünnepeljük 150 éves születési jubileumát, 36 éves korában, 1859 februártól 1860 márciusig — mily fiatalon! — írta meg főművét, a magyar irodalom egyik legérettebb remekművét.

A mű Madách egyetemes csalódottságából született. Az első nagy illúzióvesztése a szabadságharc, a nagy remények és csalódások torz eposza volt, amelynek szelleméhez azonban mindvégig ragaszkodik. A második csalódás a házassága. A harmadik az emberi lét értelmére vonatkozik. A kereszténységről írja A Megváltó című költeményében:

*„Szél hordta el földünkről szent tanát
Az istenember mennybe visszatért,
Az úr csak úr, a nép csak rab maradt.
A régiért új szenvedést cserélt.”*

Mintha az ember tragédiájának egyik ki-maradt jelenete volna e költemény! Madách úgy hitte, hogy a boldogság elérhető a jövőben a világ fejlődése által. De aztán fölismerni vélte, hogy a fejlődés nem teszi boldogabbá az emberiséget. Az erkölcstelenség, a szenvedés nem fogy, csak a formája más. Az emberiség jövőjébe vetett reménye tehát hiábavaló. A Föld ki fog hűlni. Fejlődés csak az egyéni élet belső értékgyarapodásában van. Ezt Madách így hitte, s különben is olyannak látta a világtörténetet, amilyennek az álmokképekben festi: sötétnek, vigasztalannak. De a végén maga is visszaborzadt a jelenetek sorától, és Deus ex machina-megoldással az emberi küzdelmet „isten megvilágításban” értelmezi. De csak posztulátum (tétel) ez a reménye, s a költemény nagy része pesszimizmust áraszt. A Úr szavai nem oszlatják el az álmokképek folyamatos sötétségét.

Az egész művet, keletkezését, inspirációját, forrásait, mintáit *roppant irodalom vitatja*. Madách összes műveinek két nagy teljes kiadása van. Az egyik *Gyulai Páltól* 1880-ból, a másik *Halász Gábortól* 1942-ből. Későbbi életrajzírói és méltatói közül csupán néhányat említünk: *Palágyi Menyhért*: Madách élete és költészete (1900); *Voinovich Géza*: Madách Imre és Az ember tragédiája (1914); *Morvay Győző*: Magyar-rázó tanulmány Az ember tragédiájához (1897).

Madáchnak talán legmélyebbre ható bírálója *Erdélyi János* volt 1862-ben. Bírálata újra megjelent *Pályák és pálmák* (1864) című kötetében. (Újabb kiadásban: Válogatott művei, 1961. Magyar klasszikusok.) Erdélyi helytelenítette, hogy Madách a falanszter jelenetben kigúnyolja a szocializmust (elsősorban az utópista-szocialista Fourier-t), majd így folytatja, „... a rémítő látomások az ördög műve, vagy az, amit Adám látott és elszenvedett, nem az emberiség együttes sorsa, konkrét története, melyben váltakozik a rossz és jó, a fájdalom és öröm. hanem pusztán az a része sorsának, mely nem ismeri a derűt, hanem csak a borút... Az ember tragédiája elhibázott cím, ehelyett: Az Ördög Comédiája.”

Tolnai Vilmos kimutatta, honnan ismerte Madách a szocializmust. *Lukács Móric*, Madách jóbarátja 1842-ben tartotta akadémiai székfoglalóját. Néhány szó a szocia-

lizmusról címmel. Ez később az Athenaeumban is megjelent. Talán Lukács tárgyalja először e problémát, amely a huszadik században úgyszólván minden más problémát háttérbe szorít.

Erdélyi bírálatára *Madách rendkívül fontos levélben felelt*. Az ember tragédiájának fő eszméjét magyarázza. Ebben így védi álláspontját: „Midőn a szocializmus gúnyolásával vádolsz, akkor a szabadság, keresztyénség, tudomány, szabadverseny s mindazon eszmék gúnyolásával is vádolhatsz, mik az egyes részeknek tárgyai, miket éppen azért választottam tárgyul, mert az emberiség fejlődésének fő momentumául nézem. Ilyennek nézem a szocialisztikus eszméket is, ezért állítám elő egy képben.” Madách ezután kifejti, hogy egész művének alapeszméje az akar lenni, hogy amint az ember istentől elszakad, s önéreje támaszkodva cselekedni kezd: az emberiség legnagyobb és legszentebb eszméin végig egymásután próbálja ezt. Igaz, hogy mindenütt megbukik, s *megbuktatója mindenütt az emberi gyöngeség*, ami természete legbensőbb lényegében rejlik, s melyet levetni nem bír. Ez volna Madách nézete szerint a mű tragikumá. De bár kétségbeesve azt tartja, hogy eddig tett minden kísérlete hiábavaló volt, azért mégis fejlődése előbbre ment, az emberiség haladt — Erdélyi megjegyzi: az eszkimóig —, ha a küzdő egyén nem is vette észre, és az említett emberi gyöngeséget az isteni gondviselés pótolja, mire az utolsó jelenetnek „küzdj és bízva bizzál”-ja vonatkozik.

Arany János szerint, aki 1862. április 2-án a Kisfaludy Társaságban bemutatta a művet, az álomképek a világtörténelem diabolikus megvilágításai. „Én nem találok a pesszimizmust Az Ember Tragédiájában, mihelyt mint egész fogom fel. Mert min sarkallik az egész? Lucifer részt követel a teremtésből, hogy megrontsa azt. Nyer Istentől két megátkozott fát. Egyik fa segélyével erkölcsileg már megrontá az embert, hanem ő fizikailag is tönkre akarja tenni Ádámban az összes emberiséget, hogy ne is szülessék az. Kívánhatjuk-e Lucifertől, hogy ne pesszimista színben mutassa neme jövőjét Ádámnak, midőn célja: kétségbeejteni s benne ily módon egész ivadékát elölni? Úgy dé, mondják, a sötét álomképek tárgyilag is egyeznek a világtörténettel. Ezt tagadom én. Minden tárgyi hűség mellett, mellyel egyes korokat felmutat a szerző, látszik, hogy Lucifer, célja szerint, a sötétebb oldalt vette. Ez nem a szerző pesszimizmusa: ez magából a szerkezetből foly így. Téved tehát, ki úgy fogja fel, hogy a szerző a világtörténet egyes szakaszainak, s általuk az egésznek, hű képét akarta adni, azt mutogatván, hogy nincs haladás az emberiségben, csak szüntelen körben forgás, vagy alább szállás, míg minden a nihilizmusba süllyed. Ki egyszerű egész voltában tekinti e kompozíciót, az tisztában lehet a költő céljával. Lucifer az embert teljesen meg akarja rontani; az első embert kétségbeesésig űzve, benne megsemmisíteni összes nemét; ez neki a sötét képek által már-már sikerül is, midőn a szeretet szava és Isten keze visszarántja az örvény széléről. Ez a mese alapvázlata: innen indulva kell méltánylani az egyes részeket és a kivitel sikerét.” Mi ifjúságunkban mind ezt a felfogást tettük magunkévá.

De Madách Tragédiája *Lukács György* szerint Arany Jánossal szemben mégiscsak a tartalom óriási arányában a világtörténetnek pesszimista bemutatása, s nem a kegyes keret a döntő, melyet a költő — Lukács szerint — szervesen illesztett hozzá. (Lukács különben ugyanezt Goethe Faustjáról is állította.)

Gyulai Pál csatlakozott Arany János véleményéhez, mert szerinte „amit az álomképekben látunk, az nem hű mása a valódi történeti folyamatnak, hanem annak ördögi megvilágítása.”

Ezzel szemben *Erdélyi János* fölfogásához, mondhatjuk fölháborodásához újra csatlakozik *Lukács György* a Tragédia 1955-ös fölüjútása idején, amikor nagy vitát kiváltó cikkében régebbi nézeteit ismétli meg. Lukácsnál világosabban fogalmazva *Révai József* is magáévá tette e fölfogást, megtoldva azzal, hogy Madách arisztokratikus ítéli meg a nép és a tömeg történelmi szerepét, és kompromittálja a fahanszterjelenetben a szocialista gondolatot — mégha azt az utópikus szocializmus alakjában mutatja is be. Viszont föntartás nélkül elismerte, hogy Madách az abszolutizmus győzelme idején is megmaradt rendíthetetlen szabadelvűnek, és visszautasított minden kompromisszumot az abszolutizmussal. Az ember tragédiájában a forradalmi polgári demokratikus program melletti helytállás éppúgy tükröződik, mint a kapitalista társadalomból való kiábrándulás. És tükröződik benne, ha felemésen és kételyekkel is, a kapitalizmuson való túlhaladásnak szüksége. Ilyen értelemben mondja *Révai József* Az ember tragédiáját nagy alkotásnak és haladó, előre-mutató műnek.

Madáchnak egyébként az utóbbi három évtizedben újabb terjedelmes irodalma támadt, melyből bibliográfiánkban néhány fontosabb tanulmányt emelünk ki.

Katona Jenő

- Kardeván Károly: Eötvös és Madách társadalomszemlélete. = Irodalomtörténet, 1947. 1—2. sz. 21—23. l.
- Lukács György: Madách tragédiája. = L Gy.: Magyar irodalom, magyar kultúra. 1970. Gondolat, 560—573. l.
- Sötér István: Madách Imre. = S. I.: Romantika és realizmus. 1956. Szépirodalmi, 217—293. l.
- Horváth Károly: Madách Imre. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1958. 2—3. sz. 247—278. l. és 4. sz. 462—502. l.
- Révai József: Az ember tragédiája. = R. J.: Válogatott irodalmi tanulmányok. 1960. Kossuth, 93—124. l.
- Baranyi Imre: A fiatal Madách gondolatvilága. 1963. MTA Irodalomtörténeti Intézet, 149 l. (Irodalomtörténeti füzetek 42.)
- Barta János: Történetfilozófiai kérdések Az ember tragédiájában. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1965. 1. sz. 1—10. l.

A literátus főkapitány

A magyar élet sosem szűkölködött érdekes egyéniségekben. Joggal sorolhatjuk közéjük Szeged egykori rendőrfőkapitányát, *Szalay Józsefet* is, akit „literátus főkapitány” néven ismert mindenki, akinek a szellemi élethez köze volt. Rendhagyó jelenség a maga korában. Jogot végzett, de mindig az irodalom vonzotta. Magasrangú rendőri posztot töltött be, mégis azon fáradozott, hogy *Juhász Gyula* és *Móra Ferenc* meghurcolását a proletárdiktatúra bukása után megakadályozza. Dzsentrí családban született, mégsem a politizálás, a bor és a kártya töltötte ki az életét, hanem a könyv; nem kis anyagi áldozattal, sok-sok szeretettel és hozzáértéssel olyan bibliofil könyvtárat gyűjtött egybe, amely páratlanul állt századunk első felének magánkönyvtárai között. A „literátus főkapitány” epiteton ornansát megérdemelte tehát, könyvgyűjtői tevékenységével pedig kitörülhetetlenül írta be nevét a magyar bibliofília történetébe.

1870. február 17-én született Békéscsabán. Közzolgalmati pályafutását 1892-ben Békés vármegyében kezdte meg. 1902 és 1908 között Hódmezővásárhely rendőrfőkapitányi tisztét töltötte be. Ebben az időben jelent meg egyetlen jogi tárgyú könyve is: „Az új cseléd törvény ismeretése.” (Hódmezővásárhely, 1900.) 1908-tól haláláig Szegeden élt és működött, először mint helyettes, majd valóságos rendőrfőkapitány. E tisztségét a városi rendőrségek államosítása (1919) után is megtartotta s később kerületi rendőrfőkapitánnyá nevezték ki. 1931-ben vonult nyugdíjba, s 1937. április 25-én bekövetkezett haláláig már csak a könyveinek és könyvtárának élt.

Szalay József igen változatos irodalmi munkásságot fejtett ki, de szépirodalmi munkássága nem haladta meg egy tehetséges „literary gentleman” eredményeit. Novellái a *Békésmegyei Közlönyben*, az *Orosházi Újságban*, a *Hódmezővásárhely-*

Szalay József

ben, a *Vásárhely és Vidékében*, a *Szegedi Híradóban* stb. láttak napvilágot. Bár a közönségnek tetszettek, nem a maradandóság tehetségével és igényével készültek.

Önálló munkái közül „A város szerepe a nemzeti életben” című tanulmányát kell megemlítenünk (Szeged 1912, Dugonics Társaság), amelynek nem egy megállapítása ma is helytálló. Ugyancsak 1912-ben jelent meg „Műgyűjtésről. Szegedi amatőrök” című füzeté is (Kozocsa: Magyar könyvészet 1911—1920. c. munkája nem ismeri!), amely *sok értékes adalékot* közöl *Szeged kultúrájának történetéhez*. A „genius loci” jelentkezik „Móra Ferenc lelki arcképe” és „Dugonics Andrástól Móra Ferencig” című, 1937-ben megjelent két munkájában is;

mindkettőt ma is haszonnal forgathatják az irodalomtörténészek.

A *literátus főkapitány* nemcsak társadalmi szerepének, de sokoldalú irodalmi munkásságának is köszönhető, hogy az 1892-ben alapított szegedi Dugonics Társaság, a vidék egyik legtekintélyesebb irodalmi társasága elnökévé választotta. E tisztségét húsz évig látta el. A Dugonics Társaságon keresztül került jó barátságba Juhász Gyulával és Móra Ferenczel is. Az egyik legnagyobb vidéki irodalmi társaság elnöki székében a pártatlanság jellemezte; ez vezette Juhász Gyula és Móra Ferenc védelmére is. A Horthy-korszak hivatalos irodalmi világnézetét nem tartotta egyedüli üdvözítőnek, tudta és vallotta, hogy írók és irodalmi alkotások felett az idő hivatott a végső szót kimondani s az értékrendet megállapítani. A Pekár Gyulák, Gáspár Jenők korában kevesen vallottak ilyen irodalmi felfogást. *Supka Géza*, Szalaynak Móra Ferencről írt munkáját ismeretve így ír erről: „Ha majd későbbi szellemtörténészek megírják az 1918 utáni magyar irodalom dolgait, ne feledkezzenek meg erről a rendőrfőkapitányról, aki nemcsak azért volt nevezetes, mert bámulatos érzéke volt a könyvgyűjtés iránt, hanem azért is, mert tekintélyi palástjával védett meg írókat, akiket az ország más részeiben vogelfrei-é [szabad prédává, törvényen kívülé] tett az aljas gyűlölet.”

Bár Szalay József kisebb mértékben írásai, nagyobb mértékben Mórához és

Juhász Gyulához fűződő barátsága révén belekerült a magyar irodalomtörténetbe is, a magyar szellemi életben *elsősorban mint könyvgyűjtő* szerzett hervadhatatlan érdemeket. A könyvgyűjtést már kisgyermekkorában elkezdte. Maga így vall erről egy 1924-ben megjelent tanulmányában: „Ha egy kissé túlzom a számítást, félszázada gyűjtök könyveket. Ugyanis még alig koptattam az elemi iskola padjait, amikor boldogult Berczik Árpád bátyám, nászútjáról jövet, szüleim békéscsabai házánál szállt meg feleségétől néhány órára, s ekkor hozta nekem a *Hős szabó* című képeskönyvet. A nyomtatott betű varázsa megragadott s azóta nem ereszt. Tulajdonképpen innen fogva olvasok és gyűjtök soha nem lankadó szenvedéllyel.”

Könyvtára és kéziratára, a maga tízezer darabszámával nem volt a kor legnagyobb magánkönyvtára, mégis *páratlan volt* a maga nemében; elsősorban *gyűjtőszempontjai* tették azzá. Kezdetben, mint minden gyűjtő, ő is a mennyiségre törekedett, de az időközben megszerzett bibliográfiai és bibliofil ismeretei arra készítettek, hogy gyűjtési körét szűkebbre vonja. Szépirodalmi, jogi, politikai, történelmi, szépművészeti, zenei és földrajzi munkákat és kéziratokat gyűjtött. Könyvtárának alapját Tóth Aurél könyvtárának edito princepséi, Arany János, Rudolf trónörökös és a bécsi magyar testőrség könyvtárának darabjai képezték, de egész életében vásárolt, anyagi erejét sokszor meghaladó mértékben is, ahogyan a nagy szenvedély diktálta. Teljes Dugonics-gyűjteményén kívül olyan *szegedi és szegedi vonatkozású könyv- és kéziratanyaggal* rendelkezett, amelynek legtöbb darabját a szegedi könyvtárakban is hiába kereste az ember. Különösen büszke volt *teljes Petőfi és Ady gyűjteményére*, amelyben a két költőóriásnak nemcsak hazai, de idegen nyelvű kiadásai is helyet foglaltak a rájuk vonatkozó irodalommal együtt, beleértve még az újságkivágásokat is. *Adytól kb. 40 kéziratot őrzött a gyűjteményében*. Külön csoportot alkotott könyvtárában az ajánlással és kézírással ékes, valamint a grangerizált könyvek nagy tömege. A grangerizálás szokását *James Granger* angol lelkész és bibliofil (1723—1776) honosította meg, aki könyveibe a szerzők kéziratát, arcképét, levelét, gyászjelentését vagy a róla szóló kritikákat is hozzákötötte s ezzel minden könyvből unikumot csinált. Szalay József ajánlással és kézírással ékes könyveinek egy csoportját a Magyar Bibliofil Szemlében öt közleményben (1924—1925) mutatta be, míg *grangerizált Petőfi és Vörösmarty gyűjteményét* a Széphalomban (1931) ismertette. Az előbbiek között olyan munkák is szere-

peltek, mint pl. *Mathias II. Articuli Posonienses* (1608) a király és a nyitrai érsek aláírásával, *Ambrus Zoltán*, *Babits Mihály*, *Görgey Artúr*, *Mikszáth Kálmán*, *Amundsen*, *Bölsche*, *Thomas Mann*, *Rilke* stb. névaláírásukkal ellátott könyvei, mellettük a honi és külföldi szépirodalom és tudományos irodalom kimagasló alkotásainak grangerizált példányai. Ezek nemcsak egy magánkönyvtárnak, de egy nemzeti könyvtárnak is méltán lehetnének féltve őrzött kincsei.

Szalay József könyvtárának híre túlnőtt Szeged határain, a magyar könyvtártudomány is számon tartotta. A gyűjtő saját közlésein kívül (Magyar Bibliofil Szemle, Széphalom) *Baróti Dezső* a Könyvtári Szemlében közölt róla beszámolót (1934–1935), s amikor a kiváló gyűjtő elhalálozott, *Supka Géza* a Literatúrában Szalay Józsefről az emberről, az íróról és a könyvgyűjtőről egyaránt a legnagyobb elismerés hangján emlékezett meg, a *Magyar Könyvszemlében* pedig *Tolnai Gábor* a magyar bibliográfiában játszott kimagasló szerepét emelte ki.

A nagy könyvgyűjtő halála után mind a szegedi Egyetemi Könyvtár, mind a városi Somogyi Könyvtár mozgalmat indított annak érdekében, hogy a Szalay-féle könyvtár teljes egészében Szegeden maradjon. A szükséges anyagiakat azonban egyik könyvtár sem tudta előteremteni. Az örökösök hamar elkezdték a páratlan értékű gyűjtemény kiárítását és a magángyűjtők nem is tétlenkedtek: két év alatt a könyvtár legértékesebb könyvei és kéziratai cseréltek gazdát. A megmaradt anyagot az örökösök két ízben, 1939-ben és 1940-ben a Postatakarékpénztár könyvaukcióján értékesítették, mindkét aukcióhoz katalógus is készült. (124 és 149 l.) Ebből az anyagból a ritkább könyvek és kéziratok már hiányoztak ugyan, de még mindig értékes volt. Az 1939-es aukció 1430 tétele már csak töredéke volt a büszke gyűjteménynek, de még így is tartalmazott értékes darabokat (pl. *Dugonics: De arcibus regni Hungariae c.*

kéziratát stb.). A grangerizált kötetek iránt mind a magángyűjtők, mind a közkönyvtárak körében igen nagy volt az érdeklődés, és az aukcióra bocsátott könyvek és kéziratok legnagyobb része el is kelt. Ugyanez volt a helyzet az 1940-es aukción is. A két könyvárveréssel befejeződött egy nagyértékű magángyűjtemény szétszóródása, újra bizonyítva a „habent sua fata libelli” igazságát. A legnagyobb veszteség Szegedet érte: Olyan vételi alkalmat volt kénytelen elszalasztani, ami hazánkban egy évszázadban csak egy akad. A könyvtár szétszóródott ugyan, de *Szalay Józsefnek*, mint a legnagyobb magyar bibliofilek egyikének nevét örökre megőrzi a magyar könyvtártudomány.

Galambos Ferenc

A *KINCSKERESŐ* 1972. 6. számában több írás idézi fel *Gárdonyi Géza* és *Szabó Pál* emlékét. Közli *Szabó Pál* édesapjáról szóló szép írását, majd *Bertalan Ágnes* (*Szabó Erzsébet* írói neve) emlékezésének egy részletét *Szabó Pál*-ról. (A *Kinckereső* számaiban sorozatosan megjelenő, az író-apákat gyermekeik szemével látató írások, lassan már kötetbe kívánkoznak, mivel ez a műfaj igen közel hozhatja a gyermekolvasókat az író személyéhez, s ezen keresztül a tudatos olvasásra nevel.) *Gárdonyi A hópehely c. elbeszélését* *Hegedüs András Gárdonyi és a gyerekek c.*, az író munkáiból merített és öt pedagógusként bemutató látáso követi. Az igen tartalmas számból meg kell említenünk *Gábor Éva Gábor Aron életrajzának első folytatását*, *Tüskés Tibornak Martyn Ferenc irodalmi kísérorajzai c. cikkét*, *Iszlai Zoltán meséjét*, *Kolta Ferenc irodalomelméleti, Vargha Balázs nyelvészeti írását* és *Jeszzenyin önmagában is szép, de a szám hangulatához is igen jól illő versét.*

A „Kell a jó könyv” olvasómozgalomban csaknem félmillió értékes könyv talált olvasóra

„A pályázók között sokan elolvasták mind a 43 ajánlott művet, a kötelező hat helyett” — írja az egyik megyei könyvtáros a „Kell a jó könyv” olvasómozgalomról szóló értékelésében. „Könyvtáraink egy év alatt több mint 30 000 pályázati könyvet kölcsönöztek” — közli a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár statisztikai jelentése.

E kiragadott két adat nagyon is jellemző a most befejezett könyvévi olvasómozgalomra. De a végleges összesítések is jelzik a sikert: a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak, valamint a Néphadsereg és a MüM-intézetek olvasói majdnem 75 000 teljes értékű pályázatot küldtek be (rajtuk kívül még sok ezren vettek részt az olvasómozgalomban, de nem adták le pályázati lapjukat). Az olvasómozgalom tehát elérte célját. Elsősorban „tartalmi” elképzelései valósultak meg, mert a könyvtárak több százezer értékes könyvet juttattak el a résztvevőkhöz.

A jó eredmény a könyvtárosokon, valamint a Magyar—Szovjet Baráti Társaság, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Szakszervezetek Országos Tanácsa munkatársainak jó együttműködésén, gördülékeny szervező munkáján, a megfelelő könyvellátáson és a változatos szemléltető propagandán múltott, amelyből kivette részét a televízió is. Elismerés illeti a *könyvtárosok* sokrétű munkáját is, amely az ajánló lista könyveinek összeállításától kezdve a pályázatok nyilvántartásáig és értékeléséig végig kísérte az olvasómozgalom minden fázisát.

Számos könyvankét, irodalmi műsor és ismeretterjesztő előadás könnyítette meg az olvasóknak a művek kiválasztását és a válaszadást. A vasasszakszervezet könyvtáraiba szovjet íróvendégek látogattak el, az irodalmi műsorokat sok helyen vetélkedőkkel, fejtörő játékok megrendezésével kötötték egybe. Tolna és Csongrád megyében a KISZ és a Moziüzemi Vállalat is bekapcsolódott a mozgalomba. Ásotthalmon például az Aranykalász tsz és a határország fiataljai versenyeztek egymással. Pest megye községeiben előadóművészek és irodalomtörténészek közreműködésével népszerűsítették a pályázat könyveit. A nyáron bemutatott televíziós vetélkedő propagandahatása is vitathatatlan, annak ellenére, hogy a műsoradás rossz időpontja, a kihagyott könyvtárnépszerűsítési lehetőségek csökkentették az adássorozat értékét.

Színvonalasak voltak a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárhálózatok propaganda kiadványai, különösen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár annotált ajánló bibliográfiája. Ezek a pályázati füzetekkel együtt valamennyi olvasó számára hasznos ajánló jegyzékké váltak. (Somogy megyében a jegyzékeken szereplő könyvek közül még most is sokat kölcsönöznek.) A mostanában sokszor hangoztatott *public relations* elvének, a „közösségi kapcsolatok” megteremtésének jegyében adták ki a könyvtárak a körleveleket, tájékoztatókat és felhívásokat. Így születtek meg a közös klubfoglalkozások és a közös kiadványok is. Az olvasómozgalom országos operatív bizottsága külön értékelte az említett tevékenységet, a helyi jutalmazások megszervezését és a megyei, üzemi sajtóban közreadott információs cikkeket.

A könyvtárosok javaslatára felemelték az olvasásra kijelölt könyvek számát. A gyakorlat igazolta a javaslat helyességét, és a kiadók is igyekeztek idejében megjelentetni a pályázaton szereplő új könyveket. Legtöbben *Solohov* műveit, *Ajtmatov*: Fehér hajóját, a *Férjhez mennek az angyalok* és a *Galambvadászat* c. verses, illetve elbeszélésköteteket, továbbá *Lev Tolsztoj* könyveit és — újra felfedezve — *Fagyejev* műveit olvasták.

A pályázók többsége — az előzetes jelentések szerint — a KISZ-korosztálybeli (14—24 éves) fiatalokból került ki. Azt hiszem, az egész olvasómozgalomnak ez a legfontosabb eredménye.

A mozgalomban részt vevő könyvtárhálózatoknak a mennyiségi teljesítmények (a pályázatok száma, illetve az olvasók számához arányosított százaléka) alapján összeállított sorrendje a következő:

Tanácsi hálózatok: Tolna megye, Nógrád megye, Csongrád megye, Békés megye, Szolnok megye, Heves megye.

Budapesten: Szakszervezeti könyvtárak, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.

Szakszervezeti hálózatok: Tolna megye, Veszprém megye, Vas megye, Somogy megye, Nógrád megye, Heves megye.

E sorrendet csak az általános tájékoztatás céljából közöltük. A könyvtárosok megérdemelt jutalmazására egvéni elbírálás után került sor. Munkájuk hasznát ugyanis a pályázók számával nem lehet kifejezni.

Pelejtei Tibor

Műemlékek az ex libriseken és kisgrafikákon

Az októberi műemléki és honismereti hónap eseménysorozatában rendezte meg a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár immár ötödik kisgrafikai kiállítását. A bemutatott anyagon kívül érdekessé teszi ezeket a tárlatokat az a tény is, hogy a kiállított műveket a könyvtár megszerzi grafikai gyűjteménye számára. Így történt ez a most összegyűlt kollekción is: a könyvtár körlevéllel fordult mintegy 200 hazai és külföldi ex libris gyűjtőhöz, grafikusművészhez, intézményhez s a magyar műemlékvédelem 100. évfordulója alkalmára készülő kiállítás rendezőjéhez, hogy csereként, illetve ajándékként műemlékeket ábrázoló kisgrafikákat küldjenek neki. A felhívást a kisgrafika-gyűjtők szívesen fogadták, s mintegy 80 magánszemélytől és intézménytől — az utóbbiak között van például a keszthelyi Balatoni Múzeum és a szerencsi helytörténeti múzeum is —, 670 eredeti grafikai lap érkezett a könyvtár címére.

A kiállításon helyszűke miatt csak a legértékesebb 164 grafika szerepelt. A rendezés a lapokat az ábrázolt műemlé-

tal szerepelt és *Sterbenz Károly*, Sopron szerelmese, akinek barokkos pompázatú ex librisei és kedves hangulatú családi grafikai közül sohasem hiányoznak szeretett városának műemlékei.

A kiállított nagyszámú rézkarc alkotói közül kiemelkednek *Csurgói Máté Lajos*, a Munkácsy-díjas *Nagy Zoltán*, *Perei Zoltán*, *Tempinszky István*, s a hazai ex libris művészet nesztorának, *Varga Nándor Lajos* érdemes művésznak alkotásai. Érdekes színfoltja volt a kolozs-

Sterbenz Károly fametszete: a két soproni mór-ház

Bor István ex librise

kek korának, építési stílusának megfelelően csoportosította, írta le, s így a látogatók a sajátos esztétikai élményt nyújtó fametszetek, rézkarcok, linóleum-metszetek megtekintése mellett építészettörténeti ismereteiket is feleleveníthették. Technikai és stílusbeli változatoságukkal különösen kiemelkedtek a románkori műemlékeinket, középkori vár-építészettünket és a budapesti városképeket bemutató ex librisekből összeállított táblák. A kiállítást sokszínűbbé tette az is, hogy a hazai ex libris-művészet szinte minden jeles alkotójának, negyvennyolc művésznak a lapjaiból is be tudtunk néhányat mutatni e témakörben. Leggazdagabb anyaggal a képeit tömören szerkesztő, metszésttechnikájával klasszikus harmóniát teremtő *Fery An-*

vári Képzőművészeti Főiskola tanárának. *Feszt Lászlónak* — aki egyébként az ideai helsingöri nemzetközi ex libris kiállításon második díjat nyert — több színű rézkarca, amelyen az egri káptalan faragott reneszánsz díszítésű pecsétjét örökítette meg. Itt kell szót ejtenünk a szomszéd országokból érkezett grafikákról is. Jugoszláviából *Andruskó Károly*, Romániából *ifj. Feszt László* és *Vecserka Zsolt*, Csehszlovákiából *Pável Simon* és *Aurél Kailich*, a Szovjetunióból pedig *Anatolij Kalasnyikov* küldött be ex libriseket.

A kiállítás ismét meggyőzően bizonyította, hogy az ex libris a könyvhöz hasonlóan a műalkotás esztétikai örömein kívül ismereteket is közöl, s a művelődés sokoldalú lehetőségeit felvillantva tud hírt adni kulturális értékeinkről. Ez az ex libris gyűjtés jószolgálati szerepe, s ezt szeretnénk szolgálni készülő katalógusunkkal is, amely a felhívásra beérkezett összes grafikát le fogja írni. A katalógus szétküldésével és a kisgrafika gyűjtőknek kiegészítésére való felkérésével talán sikerül majd az elkövetkezendő évek során a műemlékeket ábrázoló ex librisek és kisgrafikák nagyjából teljes gyűjteményét létrehozni könyvtárunkban, a Jászberényi Városi-Járási Könyvtárban.

Arató Antal

Jugoszláv tankönykiállítás Budapesten

Első ízben került sor hazánkban e szomszédos baráti ország könyveinek bemutatására, mégpedig tankönyvek felsorakoztatásával. A szép és változatos anyagban (Jugoszláviában sokféle tankönyv készül azonos tantárgyhoz is) bennünket a legjobban a magyar nyelv- és irodalomkönyvek ragadtak meg gazdag tartalmukkal, kitűnő válogatásukkal, esztétikus külsejükkel és illusztrációikkal. Bizonyították a kiállítás megnyitásakor elhangzott tájékoztatás tényeit, melyek szerint a jugoszláv közoktatás arra törekszik, hogy a nemzetiségi területeken minden tanuló elsajátítsa a *környezeti nyelvet*. A Vajdaságban például nemcsak a magyar gyermekek tanulják a szerb-horvátot a magyar iskolákban, hanem a szerb gyermekek is a

magyart, egyelőre fakultatíve, de tervezik, hogy tanulását később kötelezővé teszik. A szülők így is élnek a lehetőséggel és magyarra tanítatják gyermekeiket, mert boldogulásuk így biztosabb: a közhivatalokban, a szolgáltató iparágakban, a közlekedésben ugyanis csak olyan embert alkalmaznak, aki *magyarul is tud*.

A nyelvtanítás megkönnyítésére a két állam nyelvtudományi intézetei közösen dolgozzák ki a nyelvi szerkezeteket összehasonlító nyelvtani és módszertani könyveket. Az együttműködés példamutató jele a tankönyvcseré is: a hazai szerb-horvát nyelvű iskolák számára Magyarország, a magyar nyelvű szakközépiskolák számára Jugoszlávia vesz át változtatás nélkül tankönyveket. (B.)

KODÁLY ZOLTÁN NEVÉT VETTE FEL a debreceni zenei könyvtár. A névfelvételre a zeneköltő születésének 90. évfordulója alkalmából rendezett debreceni ünneppsorozat alkalmából, a könyvtárat meglátogató Kodály Zoltánné hozzájárulásával került sor. A lassan két éve fennálló zenei könyvtárnak már 800 rendszeres látogatója van. A tagok, akik között minden korosztály képviselői megtalálhatók, hétköznap 10, vasárnap 4 órán át kereshetik fel a gyűjteményt. Az állományban a komolyzenei felvételeken kívül irodalmi művek és nyelvleckék lemezei találhatóak; a könyvtár könnyűzenei anyagot nem tart. (N. V.)

Zoltai Károly felvétele

VERSMONDÓ VERSENYRE HÍVJA évente egy alkalommal Salgótarján általános és középiskoláinak, valamint a szakmunkásképző intézetnek legjobb szavalóit a Kohász Művelődési Központ könyvtára. E hagyományos, tízéves múltira visszatekintő versengés rangjára jellemző, hogy a fiatal versmondók „Váci Mihály” találkozója az elmúlt években a város egyik legszínvonalasabb művészeti eseményévé vált. Az általános és a középiskolák versmondói számára négy éve alapított vándorszerleget mindig az az iskola nyeri el, amelynek tanulói legeredményesebben szerepelnek a találkozón. 1972-ben Petőfi Sándor születésének 150. évfordulója jegyében zajlott le a verskedvelő fiatalok kététnapos vetélkedése. Az elért pontszámok alapján a vándorszerleget a Bólyai gimnázium, illetve a Malinovszkij úti általános iskola nyerte el. (V. E.)

Társadalomtudományi könyvtár

Címelőd és hagyomány. A magyar polgári haladás „nagy évtizedében”, 1903 és 1910 között jelent meg egy könyvsorozat *Társadalomtudományi Könyvtár* címmel. Kiadója időközben (1908-ban) megváltozott, profilja, olvasóinak tábora azonban nem. A kiadványsorozat szorosan összekapcsolódott a korabeli liberális és marxista szociológia és társadalomtudomány szekértáborának folyóiratával, a *Huszdik Század*-dal. Hazai szerzői, fordítói közül, fiatal és lelkes olvasóiból jelentős teoretikusok, politikusok, a Galilei Kör előadói és hallgatói kerültek ki. A kötetek révén — java-részt kortárs külföldi tudósok alkotásai voltak — magyar nyelven a korabeli társadalomtudomány java került a közönség kezébe. Szerepelt benne *Jászi Oszkár* ál-lambölcseleti munkája, *Wilder Ödön Nietzsche*ről szóló értekezése, válogatás *Spencer Herbert* munkáiból, *Kautsky Marx*ról szóló műve; a fordítók között *Dienes László* és *Garami Ernő* nevét is megtaláljuk.

Nem véletlen tehát, hogy a későbbi évtizedekben is fennmaradt e sorozat em-léke, s tudományos és politikai vitákban sokszor hivatkoztak rá. Rangot jelzett; a haladást, a marxista tudományos korszerűséget, a gyors és igényes tájékoztatást idézte. Függetlenül attól, hogy a ma visszanezőnek, a hajdani köteteket napjainkban újraolvasónak mi a véleménye egyes ott szerepelt szerzőkről és műveik értékéről — a társadalomtudományi könyvkiadás számára méltán tekinthető mintának a félvé-zszáda kimúlt sorozat.

A sorozatcíméről az 1970-es években. Mielőtt az 1971-ben indult és 1972 nyaráig 5 kötettel jelentkezett új sorozat kötetait szemléznénk, szükségesnek látszik a „tár-sadalomtudományról” általában szólni. Évtizedek óta szoktatja magát a tájékozódva olvasó ahhoz a tényhez, hogy a tudományos élet mindinkább szakosodik. Tapasztal-hatta: a diszciplínák egyre tovább szételődnek és a szűk területen való alapos szak-értelem is mind kevesebb „beavatott” számára válik elérhetővé. Ugyanakkor nőtt és növekszik ma is — ezzel egyidejűleg — a szellemi éhség a *szintézis*re, a részletek mélyebb összefüggéseinek, rendszerének megértésére; az emberi értelem ugyanis nem nyugszik bele, hogy csak töredékes, mozaikszerű képe legyen a világról.

A társadalomtudományok dolgában talán még fokozottabban jelentkezik ez az igény. Márcsak azért is, mert több mint egy évszázaddal ezelőtt *Marx* Károly példát adott arra, hogy kora egész társadalmáról szóló ismeretei és mások részmegállapít-ásai miként állíthatók a magasrendű szellem zsenialitásával egyetlen összefüggő rendszerbe. Az elmúlt évszázadban azonban a társadalmat vizsgáló tudományok — a fokozódó specializálódás révén — ismét sok új részletet emeltek be tudásunk ég-gömbjébe. Gondoljunk csak itt a szociológia egész tudományának, módszertanának kifejlődésére; az etnológia felfutására; a lélektan, illetve a szociálpszichológia ki-alakulására és sokoldalú alkalmazására — és akkor az empirikus kutatások sokféle új ágát nem is említettük. A mai helyzet a következő: a részletkutatások a társada-lomtudományok terén is tovább szaporodnak, az átfogó rendszerezés ma is — némi kisebb módosítással — a marxizmus eredeti szövegeire, épp a rendszeralkotó szerző által megfogalmazott alap-összefüggésekre hagyatkozhat csak. Folynak azonban mélyfúrások, az egyedi jelenségen túlmutató vizsgálódások és általánosítások is szü-letnek, melyek — függetlenül attól, hogy filozófiai alapozásukkal milyen természetű szellemi vitákba bocsátkozhatnánk — fontos dolgokat elemeznek és új szemléletet is hoznak. Úgy tűnik, hogy a *Gondolat* Kiadó ezeket a hazai és külföldi összegező jel-legű munkákat kívánja sorozatosan megjelentetni — tájékozódásunkhoz, saját vilá-gunk elmélyült tanulmányozásához nélkülözhetetlen, gondolatébresztő segédeszközö-ket nyújtva így.

A *Társadalomtudományi Könyvtár* kötetei persze — nem az alapszintű ismeret-terjesztés kiadványainak körébe tartoznak, hanem elsősorban szakemberekhez szól-nak. Dehát „társadalomtudományi” szakember — ezzel az elnevezéssel és ilyen általá-nosságban — nincs, van: szociológus, pszichológus, népművelő, történész és többek kö-zött: könyvtáros szakember. Tudnia kell válogatni az alapos műveltségre törekvő-nek, de a szakspecialista is örömmel fogja tapasztalni, hogy némelyik kötet — an-

nak ellenére, hogy látszólag tőle idegen témát tárgyal — milyen jól segíti őt szak-
tudása kibontakoztatásában.

A nyilvános vélemények világa. A „közvélemény” fogalmát igen sokat halljuk emlegetni. S nemcsak a „Gallup” és egyéb közvéleménykutató intézetek számadatai révén. Tágabb és közkeletűbb fogalom ez: a polgári társadalom a népszavazástól az irodalmi kritikáig szinte valamennyi intézményébe beépítette a nyilvános véleményalkotást, az „okoskodást”, a kritikát és állásfoglalás-nyilatkozatot. (A feudalizmusban nem volt döntő: mit vall, érez, vél bizonyos eseményekről a társadalom egyetlen — és elvben: mindenegyes — tagja.) *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*-t, több évszázados alakulását a polgári társadalomban: ezt veszi vizsgálat alá a baloldali beállítottságú német tudós, Jürgen Habermas hazájában a 60-as években három kiadást is megélt művében. Nem könnyű olvasmány: a művelődéstörténeti tények tömegét dolgozza be gondolatmenetébe, melynek megszövegezése a német filozófiai, társadalomtudományi nyelv bonyolultságáról is árulkodik. Erdemes azonban elmélyedni benne és vállalni a nehézséget: roppant világos és átláthatóan tiszta kritikai végkövetkeztetésekig jut el a szerző. Ezek közül is talán a legfontosabb: míg a modern empirikus szociológiák az „objektivitás” dogmáját hirdetve a közvéleményt egyszerűen ténynek, leírandó adottságnak tekintik, Habermas meggyőzően mutatja ki, hogy maga a közvélemény is miként manipulált, torzított, tévedésektől, rossz általánosításoktól terhelt közeg, és ma már a közvéleményre, a „nép-félség elvének” e jelenkori maradványára hivatkozni nem egyértelmű dolog.

B. A. Grusin: A vélemények világa c. (eredetileg Moszkvában 1967-ben kiadott) műve viszont a közvélemény-kutatás módszertani problémáit veszi igen alapos vizsgálat és kritika alá. Eredeti orosz címének szó szerinti fordítása talán jobban tükrözi a szerző szándékát és a témát, melyet könyve felöl: „A világról való vélemény és a vélemények világa”-ról kíván értekezni. Az első részben — a közvélemény természetrajzát taglalva — ugyanis társadalomfilozófiai általánosságban igyekszik megragadni, mit is kell értenünk manapság „közvéleményen”. Hogy Grusin és Habermas nem egészen, sőt helyenként gyökeresen nem értenek egyet? — a mindkét kötetet olvasó és olvasóként a társadalmi nyilvánosságot is gyakorló szakemberek dolga vitájukban igazságot tenni.

A szociálpszichológia és a matematika. Kurt Lewin könyvének címe becaphatja az olvasót: *A mezőelmélet a társadalomtudományban* című kötet voltaképpen szociálpszichológiai tanulmánygyűjtemény. A század egyik legkiemelkedőbb, a lélektani kutatás a természettudományos egzaktáshoz és kísérleti bizonyítottsághoz közelítő tudós írásai azonban joggal tarthatnak számot érdeklődésre a pszichológus szakemberekénél szélesebb körben is. Lewin mondandója is, módszere is, sőt fogalmazásmódjának tisztasága is példaadó. A módszer dolgában például alapvető filozófiai, ismeretelméleti gyökerekig ás vissza: bebizonyítja, hogy a pszichológizálás századelejei rutinja voltaképpen arisztoteleszi világképet követett, a lélektan még a galileánus fordulatot sem tette meg (1931-ben írta ezt, életműve 1947-ben le is zárult, gondolatait azonban nagyonis aktuálisaként olvashatjuk). A további tanulmányokban — példát is ad az újfajta módszerességre. Itt már nehezebb dolga van a matematikát nem kellően ismerő, de a társadalomtudományok iránt érdeklődő olvasónak. Senki se higgye azonban, hogy Lewin a formulázás és képlet-gyártás megszállottja: pontosan tudja, hogy a mezőelméleti levezetés a szociális tér elemzésében eszköz csupán, bizonyító erejét maga is — igen szerényen — csak bizonyos határok között fogadja el és terjeszti elénk. Lehet, hogy részletkutatásai fölött sok szempontból eljárt az idő — a tudós etikája, gondolati fegyelme azonban nem tűnik mulandónak.

Jogfilozófia. Az egyetlen magyar mű, mely eddig a sorozatban megjelent *Peschka* Vilmos jogfilozófiai értekezése. A társadalmi intézményrendszer egyik központi területét, a jogot elemzi nagy szélességben. Először az elmúlt negyedszázad jogrendszereit, illetve a mögöttük álló természetjogi koncepciókat veszi bonckés alá, majd kitér a marxista filozófia fő feladatait a jogszociológia, az általános jogtan, illetve a pozitív jog kutatása terén, jelezvén azt is, hogy e három rész szintézisére van szükség.

Történelem, jelen és jövő. Szemlénk végére hagytuk a sorozatban elsőként megjelent munka említését. Arnold J. Toynbee neve cseng talán a legismertebben a sorozat szerzőnevei közül. A kiadó szándéka szerint szerény adósságtörlesztés a kötet, mely a jeles és világhírű angol történész hatalmas életművéből ad vázlatos metszetet. Historiografusok (a történelemtudomány módszertanával és történetével foglalkozók) tiszte mérelegre tenni — és ők bizonyára nem ismeretterjesztő válogatás alapján végzik el ezt —, hogy Toynbee gondolataiból mi a maradandó, és hogy mi volt az, ami a század első felének polgári humanizmusának, tudományának — Thomas

Mannra emlékeztető — igényét jelzi nála. Ez a szerző dúskál a világtörténelmi adatokban — földrészek, civilizációk történelme bontakozik ki előttünk panorámaszerűen. Itt-ott meggyőző, másutt bosszantóan szellemtörténeti általánosságokat nyújtó oldalak váltják egymást. Az olvasó sokszor hajlamos az angol tudós pontos és száraz fogalmazását fikciónak, szépirodalomnak tekinteni. Megrendítőbb a könyv második része, melyben a világ, a totális pusztítás és környezeti önfertőzés felé haladó emberiség jövője ügyében emeli fel szavát a publicista Toynbee (B. Russelnek méltán társa volt sok politikai és béke-menetben). Idézzük könyvének nemesen csengő utolsó részét: „Bertrand Russel — mint mesélik — azt mondta: »Nagyon fontos, hogy az ember komolyan törődjék mindazzal, ami halála után következik.«... Csakugyan teljesen és minden fenntartás nélkül közöm van az ember dolgaihoz. ... Emellett akár kipusztítja magát az emberiség, akár lehetővé teszi önnön fennmaradását... nekem itt és most közöm van az emberiség jövőjéhez bármilyen legyen is ez a jövő; még ahhoz is közöm van, hogy mi történik a világegyetemmel az emberiség kihalála után.” Toynbee felelősségvállalása is mindenképpen magasrendű példának tekintendő tehát.

Mi várható a közeljövőben? A kiadó jelzése szerint a könyvsorozat következő kötetei (a sorrend nem végleges): válogatás a két világháború közötti marxista társadalomtudósok írásából; gyűjtemény Georg Simmel tanulmányaiból; *Afmsuz*: Marx és a polgári historizmus c. kötete.

Társadalomtudományi szakkönyvtárakban és nagyobb közművelődési könyvtárakban mindenképpen érdemes felfigyelni erre a sorozatra, és kötetenként dönteni el, hogy milyen példányszámban, a várható érdeklődők milyen köre számára ajánlatos beszerezni.

Fogarassy Miklós

A GONDOLAT KIADÓ SZOROZATÁNAK ISMERTETETT KÖTETEI

Jürgen Habermas: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Ford. Endreffy Zoltán. 1971. 410 l. 41 Ft.

B. A. Grusin: A vélemények világa. Ford. Józsa Péter. 1971. 485 l. 46 Ft.

Kurt Lewin: A mezőelmélet a társadalomtudományban. Ford. Józsa Péter. 1972. 543 l. 50 Ft.

Peschka Vilmos: A modern jogfilozófia alapproblémái. 1972. 392 l. 39 Ft.

Arnold J. Toynbee: Válogatott tanulmányok. Ford. Mesterházi Márton. 1971. 418 l. 42 Ft.

A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMTATÁS 500. évfordulója tiszteletére közös tudományos emlékülést rendezett november végén a Miskolci Megyei Könyvtár és a Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei csoportja. Az emlékülésen Kéki Béla művelődéstörténész tartott előadást a magyarországi könyvnyomtatás fél évezredéről, Takács Béla műzeumvezető pedig a sárospataki nyomda történetét ismertette. (Sz. Gy.)

Kéki Béla, a miskolci tudományos ülésszak előadója
(Vadas Zsuzsa felvétele)

Új állattani ismeretterjesztő könyvek

Az *Urania állatvilág* című ismeretterjesztő sorozat rendszertani sorrendben tárgyalja az összes állattörzset, ezen belül az osztályokat, rendeket és a fontosabb fajokat. Az 1969-ben megjelent első két kötetét (Emlősök — Halak, kételtűek, hüüllők) lapunk 1970. évi 3. számában ismertettük. Azóta két újabb kötet került ki a sajtó alól *Alsóbbrendű állatok* és *Rovarok* címmel, s így csak a madarakról szóló utolsó rész vár még kiadásra.

Az állatvilág 29 törzsrre oszlik, ebből a gerincesek és az ízeltlábúakhoz tartozó rovarok kivételével valamennyit az *Alsóbbrendű állatok* c. kötet tárgyalja. A rovarokat pedig joggal nevezzük az állatvilág fajokban leggazdagabb családjának, mert a ma élő egymilliónál több fajnak háromnegyede rovar. Ezért zoológiai ismereteink szempontjából igen fontos mind a két most megjelent kötet.

Az *Alsóbbrendű állatok* a német eredeti két kötetének összevonásával készült, úgy, hogy kihagyták belőle egy sereg, kontinensünkön nem élő egysejtű, csalánozó, féreg és más hasonló állat leírását. Az eredeti kiadásban ez a rész jelent meg elsőnek, ezért itt találjuk az állatvilág törzsfajlódásáról és rendszerezéséről szóló bevezetőt.

A rovarok és az alsóbbrendű állatok természetesen távolabb állnak tőlünk, mint a legértelmesebb és szervezetenleg hozzánk hasonlóbb gerincesek, de ezek a kötetek is sok érdekes tudnivalót nyújtanak, márcsak azért is, mert az emlősök, halak életéről majdnem mindenkinek van valami ismerete, viszont a szivacsok, százlábúak, galandférgek, csigák, kagylók, pókok, rákok, skorpiók és a rengeteg rovar életkörülményeiről, táplálkozásáról, szaporodásáról az emberek többsége semmit vagy csak nagyon keveset tud.

Az *Urania állatvilág* emberközpontú, amennyiben az ember szempontjából fontos fajokat behatóan ismerteti, kitér ezek káros vagy hasznos voltára, s e téren sok új megállapítást is közöl. Megdöbbentő adatokat olvashatunk a két kötetben a néha elemi csapásként jelentkező rovarkárokról vagy arról, hogy Földünkön mintegy 355 millió ember van ostrogilisztával megfertőzve és hogy Egyiptomban egyetlen esztendőben 36 000 skorpiósúrta egyént kezeltek. Fontos, hogy minél többet tudjunk a skorpiókról, a maláriát, tífuszt és más betegségeket terjesztő legyekről, szúnyogokról, a gyümölcsökben élő kukacokról, valamint az ellenük való védekezés lehetőségeiről.

Az érdekességek közül említsük meg a rovarok alkalmazkodó természetét, amely lehetővé tette, hogy a mély tengerek kivételével mindenütt meghonosodjanak. Szerveik hideghez, meleghez, szárazsághoz, vízi élethez, külső és belső élősködéshez egyaránt tudtak alkalmazkodni. Igen változatosak a védő és támadó fegyvereik, a csípés, szúrás, fogólabakkal való megragadás, a maró vagy bűzös váladékkal való fecskendezés.

Mindkét kötetnek több szerzője van, valamennyi egy-egy szakterület kiváló ismerője. Külön meg kell említeni a szerzők olvasmányos és emellett a tudományos követelményeknek is megfelelő stílusát.

A sorozat valamennyi kötetét sok és jól sikerült színes és fekete-fehér fénykép, valamint rajzos ábra díszíti. Ezen a laikus olvasók számos ismert és ismeretlen fajt láthatnak, fantasztikusnak tűnő alakokat és csodálatos színeket. A fényképek egy része a különböző élettevékenységet, táplálkozást, párzást, szúrást, lélegzést, ivadékgondozást örökíti meg.

A régen népszerű Brehmnek ez a modern változata kitűnő segédeszköz tanároknak, diákoknak, mezőgazdasági szakembereknek és mindenkinek, akit érdekelnek az állatok. Használatát név- és tárgymutató, valamint irodalomjegyzék könnyíti meg. Csak az a kár, hogy a kiadó nem egészítette ki az utóbbit magyar nyelvű művekkel.

Merőben másfajta könyv Anghi Csabának a budapesti állatkert nyugalmazott főigazgatójának a műve, az *Állatvilág az egyenlítőről a sarkokig*. Sehol sem törekszik a teljességre. Olvasásakor az az érzésünk, hogy olyan ember beszélget velünk, aki fél évszázadon át vizsgálta, tanulmányozta a különböző állatokat a valódi természetben, rezervátumokban, állatkertekben, múzeumokban. Egészen rövid fejezeteiben az érdekességet keresi, hogy minél jobban lekösse hallgatói figyelmét. Szórakozást akar nyújtani, de úgy, hogy közben az elvárosiasodott embert közelebb hozza a természethez, helyes biológiai szemléletre nevelje, és bemutassa az állatok alkalmazkodását a környezetéhez.

Anghi könyvét nyugodtan lehet ajánlani annak is, aki a „nehéz” olvasmányokat nem szereti, aki borzong a tankönyvszerű művektől. Mutatóba néhány fejezetcím: Hogyan gazdálkodik a teve a vízzel? — Prém a tűző nap ellen. — Az igazi „Hattyúk tava”. — A ló tejhaszna. — Milyen gyors az antilop? — Medve-

népi főzőmódszer. — A legdrágább mackó.

Az *Állatvilág az egyenlítőtől a sarkokig* három fő részre oszlik. Az első az ősember és az állatok kapcsolatáról beszél, a barlangi állatábrázolásokról, a háziasításról, a táplálkozási láncról, felhívja a figyelmet a tenger kincseire, és kis fejlődéstörténetet is ad. A második rész tárgya a szaporodás, ivadékgondozás, egymás mellett élés, a kultúrnövé-

nyek s az állatdomesztikációs központok összefüggése. Végül a könyv kissé rendezhető módon, nem a zoológusoktól megállapított rendszerben, hanem állatföldrajzi rendszerezésben tíz faunartomány jellemző állatait mutatja be, s ezt a bemutatást száznál több fénykép segíti elő. Mindhárom kötet beszerzését javasoljuk minden könyvtár típus részére.

Jenőfi M. Imre

AZ ISMERTETETT KÖNYVEK

Urania állatvilág. Rovarak. 1970. Gondolat. 583 l., 56 t. (ÚK 710 227)

Urania állatvilág. Alsóbbrendű állatok. 1971. Gondolat. 742 l., 60 t. (ÚK 720 042)

Anghl Csaba: Állatvilág az egyenlítőtől a sarkokig. 1971. Natura. 242 l. (ÚK 720 201)

kézikönyvtár

Halász Előd: A német irodalom története

A mű átfogó érvényű: felöleli az egész német nyelvterületet, mivel az irodalom „nyersanyaga” a nyelv, s az függetlenül az államhatároktól többé-kevésbé egységes kultúrát hoz létre, már csak azért is, mert az írók századokon át érdeklődésüknek megfelelően tanultak egyik vagy másik egyetemen — bármelyik államhoz tartozott is az egyetemi város — és így a kapcsolatok, az összekötő szálak érrendszere akkor is működött, ha egyéniségüket eltérően formálta a táj, a társadalmi környezet s a gazdasági fejlődés. Halász Előd elvitathatatlan érdeme, hogy az *összetartozás és a különállás dialektikus mozgását* érzékelteti, koronként, csoportonként és egyénenként.

Általában minden, az irodalomtörténetet, mint tudományt érdeklő szempont egyeztetésre törekszik. Fölvázolja az adott kor történelmi, társadalmi képét, a gazdasági alapokat, majd a felépítmény nézőpontjait; igen helyesen kitágítja az irodalom körét a filozófia felé, az írók közé sorolva a *filozófusokat is*, ami a németeknél elengedhetetlen; a gondolati áramlatokon belül vizsgálja a stílusok és formák változásait, és közben a nagy egyéniségek ábrázolására is törekszik, amennyire az adott keretek engedik.

Szándékai azonban inkább csak az első kötetben valósulnak meg s ez talán nemcsak rajta múlik. A *Hildebrand énekkel kezdődő és Schillerrel végződő* első kötet csakugyan az irodalom „életrajzát” nyújtja az időben haladva; s egy lezárult kor tájait vázolja mintegy tér-

ben láttatva, ahol élesen kiemelkednek a csúcsok, arányaikkal is érzékeltetve a völgyek és lankák tengerszint fölötti magasságát. Ez szükséges is, mert e korban kevesen járatosak, holott a *modern irodalom igazi értése alig képzelhető az előzmények ismerete nélkül*, kivált napjainkban, amikor az írók sokszor nyúlnak vissza jelképekért és nyelvi frissítésért a régmúlthoz; vagy amikor az irodalom közönségét jellemezve olyan régi gondolkodók megállapításai válnak időszerűvé, mint például a folklór gyűjtő Herderé, aki szerint „az izlés elsatnyul ott, ahol nincs teljes értékű nemzeti élet.” A modern, kozmopolita-kapitalista nyugat e tételt valóban igazolja.

De a hatalmas ismeretanyaggal rendelkező tudós szerző a második kötetben már nem tudja az ábrázolásnak ezt a módját folytatni. A bőség fojtogatja? A terjedelem szorítja? A régi irodalmat szereti jobban? Görcsösen ragaszkodik a „mindenkiről valamit” elvéhez és emiatt nem szelektál? Tény, hogy a munka túlzottan *lexikálissá válik*. Az irodalom életrajza helyett az írók adatait kapjuk, s úgy érezzük: lexikonnal van dolgunk, de annyi különbséggel, hogy a szerző a betűrend helyett időrendet használ. E lexikális közlésmód ábrázolás helyett regisztrál; az írók nagyságát már csak a rájuk szánt terjedelemmel méri (s nem is mindig igazságosan!), műveket sorol fel, s tartalmat mond el az íróról jellemző lényeges dolgok helyett; mindenkiről megtudjuk, hogy mikor született, s hol járt iskolába,

csak éppen — ha nem olvastuk — sejtelmünk sincs róla, *ki is volt valójában*. Pedáns pontossága néhol a hitelességet veszélyezteti (pl. Georg Trakl öngyilkosságát kétségbevonni ugyanolyan, mint ha József Attilát véletlen baleset áldozataként tüntetnék föl, ami ugyan lehetséges, de a személyiség ismeretében a „véletlen” is sorsszerű volna); a rövid szövegekből következő végső leegyszerűsítés a szerzői szándéktól függetlenül is torzít, primitivizál. Mindezt el kell mondanunk, bár kétség nem fér hozzá, hogy a második kötet ebben a formában is hasznos, ha lexikális adatok keresése végett vesszük kézbe.

A döntő különbség a két rész között, hogy míg az első, *maga is érdekes olvasmány* lévén, szinte csábít a művek olvasására; a második ezt az irodalompropagáló feladatot nem végzi el (nehezen is olvasható egyvégtében!), az értő befogadásra nem készíti elő. A szerző hangja itt már nem forrósodik át egy-egy írónál, aki magának is élményt adott: a kívülálló hideg és szűkszavú adatközlése marad. Különös ellentmondás, hogy az olvasó magyar fordításban *épp azoknak a műveknek jórészéhez nem férhet hozzá*, amelyeket a szerző megkívántat vele, míg a lexikonszerűen fölsoroltak egy részéhez igen. Könyvkiadásunk adósságai

akkor is kitűnnek, ha az irodalomtörténetet az 1971-ben megjelent bibliográfiával (Könyvtári törzsananyagjegyzék és olvasási tanácsadó a német irodalom köréből. KMK, 1971. — Könyvtáros, 1971. 10. sz. 629. 1.) vetjük egybe: a legmodernebb írókat leszámítva, igen sok a hiány, több elsőrangú alkotó munkáit oly rég fordították le nyelvünkre, hogy ma már élvezhetetlenek. A megjelent antológiák is inkább a lírát ölelik föl — egy több kötetes prózai antológia vagy sorozat sokat pótolna.

Ezt az első kötet által kíváncsivá tett olvasó mondja. A könyvtáros szempontja viszont megint elismerésre készítet: a második kötet végén közölt *Időrendi áttekintés*, mely a történelmi, irodalmi és kultúrhistoriai eseményeket hozza szinkronba, rendkívül hasznos kivétel nélkül minden érdeklődő számára, legyen az akár elmélyült ismerője a német irodalomnak, akár diák vagy ismerkedő olvasó. A lexikális használatot megkönnyíti a *névmutató* — kár, hogy hiány is található benne! —; a líráról szóló részeknél beiktatott *idézetek* pedig — többnyire kiváló fordításban — igen élvezetes és szemléletes példák. (Gondolat, 1—2. köt. 128 Ft)

Bozóky Éva

könyvtári szakirodalom

Szalay Sándor: A szétsugárzó szakirodalmi tájékoztatás helyzete a közgazdaságtudomány területén

A hazai könyvtári-dokumentációs intézmények gazdasági tájékoztató kiadványairól készített elemzést a szerző különféle könyvtáraktól és tájékoztatási intézményektől begyűjtött adatok és egyéni kiérdekezés segítségével.

Idézzük néhány érdekes megállapítását: A legtöbb gazdasági tájékoztató kiadványt az OMKDK adja ki, de egyébként semmiféle összefüggés nem állapítható meg a könyvtárak nagysága és tájékoztató munkája között. A gazdasági szakirodalmi tájékoztatás mennyiségileg elegendőnek látszik, valójában az információk sok esetben nem jutnak el az igénylőkhöz, illetve ezek nem a szükséges tájékoztatást kapják. A kiadványok több mint egyharmada (a vizsgált 80-ból 53-at készítenek a könyvtárak, 27-et egyéb intézmények) csak „jeladó”, zömük szerzeményi jegyzék. Többségük nem tiszta pro-

filú. Általános, átfogó tájékoztatást csak könyvtárak végeznek, az egyéb intézmények jobbra ágazati információkat nyújtanak. A legtöbb kiadvány a külföldi szakirodalmat ismerteti, s nem világos, hogy a lehetséges használók milyen körnek szánták őket, csupán a mezőgazdasági jellegűek „szólnak többé-kevésbé kiválasztott címzettekhez”. Vagyis: nem ismerik a keresletet, nem vizsgálják, mi a valóságos szükséglet. A feltárás esetleges: a kiadványok negyede még csak nem is csoportosítja a feltárt irodalmat, az annotációk általánosságokat közölnek, a „tájékoztatás” tehát nem a lényegre irányul. A szolgáltatás lassú: nem egyszer egy-két évvel, vagy még annál is régebben megjelent kiadványról, cikkről adnak hírt. A példányszámok többszörösen felülmúlják az igényeket. Újabbban a dokumentációs kiadványoknak mintegy fe-

lét előfizetési díj ellenében kapják a használók. („... egyre inkább üzleti szempontok kerülnek előtérbe... nem pedig a tájékoztatás minőségének megjavítása a cél...”) Alacsony a technikai színvonal is: a vizsgált kiadványokból mindössze 5

készül nyomdai eljárással. A szerző szerint mindezen hibák csak a tájékoztatás egységes rendszerének megteremtésével küszöbölhetők ki. (1972. OSZK KMK, 43 l.)

Simay Norbert

bibliográfiák

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955—1960.

Hat évvel az előző, tízéves kumuláció (A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945—1955. Bp., 1965.) után megjelent a következő hat esztendő termését tartalmazó kötet is. A hatalmas anyagot (7365 tétel) tartalmazó mű megjelenése nemcsak a néprajz- és a rokottudományok művelői számára örömdetes esemény, hanem haszonnal forgathatják a könyvtárosok, bibliográfusok, irodalomkutatással, tájékoztatással foglalkozók is számos társadalomtudományi, kulturális, gazdasági, szociográfiai, művészeti, tudománytörténeti kérdés kutatása során.

A korszakhatár megvonását a paraszti földtulajdonban végbement változások alapján — ha szakmai szempontból nem is feltétlenül indokolt (ennek eldöntése a néprajztudósokra tartozik) — az anyag mennyisége — minthogy mindenképpen ún. ciklus-bibliográfiáról van szó — elfogadhatóvá teszi.

Az anyaggyűjtés során átnézett periodikák jegyzékében mintegy 400 cím szerepel. Ez és a már említett tételek száma mutatja, milyen óriási munkát jelentett az anyag összegyűjtése és rendszerezése. A szerkesztő arra törekedett, hogy a rendkívül értékes anyagot viszonylag szűk, minél pontosabban körülhatárolt fejezetekre ossza. Ennek érdekében nem kevesebb, mint 60 fejezetre, a fejezeteken belül még számos alcsoportra bontotta a kiadvány anyagát. A bibliográfia sokoldalú felhasználhatóságának illusztrálására néhány fejezetcímet fel kell sorolnunk: bibliográfiák, népek, etnogenezis, etnikus kapcsolatok, tájak, népcsoportok, gyűjtögetés, halászat, vadászat, méhészet, állattartás, földművelés, táplálkozás (az utóbbi alcsoportjai közül is álljon itt néhány mutatóba: ételek, étkezés, dohányzás, szeszes italok, vendéglátás), település, építkezés, bútorok, viselet, mesterkedés (háziipar, kisipar), népművészet, közlekedés, kereskedelem, mértékek, hitvilág, szokások, jog, népköltészet, népdal, népmese, anekdota, népzene, tánc, játék, színjátszás stb.

„Minden témát a maga fejezetében kívántunk regisztrálni” mondja módszeréről a bevezetésben a szerkesztő. Ez azonban olyan célkitűzés, amelynek gyakorlati megvalósítása lehetetlen: a cikkek, tanulmányok, könyvek nagy részének nincs meg a „maga fejezete”, egyszerre több fejezetbe is beletartoznak. A leg gondosabb mérlegelés mellett sem kerülhető el bizonyos, tematikailag együvé tartozó, vagy egymással szoros kapcsolatban álló címek szétszóródása. Minél finomabb a bontás, minél kisebbek a szakcsoportok, annál nagyobb az egyszerre több csoportba is kívánckozó címek száma. Az ilyen szóródás elkerülése csak akkor lehetséges, ha egy-egy cím több csoportban is szerepel, vagy — ha a kiadvány terjedelmesebb és takarékoskodni kell a helylyel — részletes tárgymutató készül a bibliográfiához.

A tárgymutató hiánya erősen megnehezíti a bibliográfia használatát, csak nehezen található meg a földrajzi vagy közgazdasági egységekre (tájak, megyék, városok, községek, falvak stb.), az egyes népekre, népcsoportokra, vagy témákra, tárgyakra vonatkozó anyag. Számos alcsoportban „a földrajzilag körülhatárolt tájak viszonyait tárgyaló műveket” különválasztották a földrajzi vonatkozásra való tekintet nélkül ugyane témával foglalkozó címektől, ennek ellenére ha valaki topográfiailag kívánja megközelíteni a korszak irodalmát, többszáz alcsoportot kell átnéznie (a soproni kávéházak történetéről szóló cikk — 2202. sz. — a táplálkozás fejezetben a „földrajzilag körülhatárolt” tételek között nem kapott helyet, a tájak szerint csoportosított részben utalás sem történik rá). Ugyancsak hasztalan igyekeznek a kutató egy-egy nép szokásait összeszedni, azok szétszóródtak a különféle szokásokat felölelő alcsoportokban. Hasonlóképp a népi szólést és borászat néprajzi gyűjtésének módszertanával foglalkozó útmutató (855. sz.) vagy a grúz szőlő- és bortermeles történetéről szóló mű (5365. sz.) nem talál

ható meg sem a „Szőlészet, borászat”, sem a „Szüret” c. csoportban (előbbi a „Néprajzi gyűjtés” c. fejezetbe, utóbbi a mondák közé került). Megfelelő mutatóval meg lehetne könnyíteni az első hat fejezetbe sorolt, némelykor túlságosan heterogén anyagban való eligazodást is.

A bibliográfia címleírásai gondosak, precízek, talán éppen ezért szúr szemet néhány apróbb következetlenség, kisebb formai hiba. Ilyen a többkötetes művek kötet- ill. lapszámainak jelölésében megmutató önkényesség: más a megoldás magyarnyelvű (673. sz.), ismét más angolnyelvű kiadvány (671. sz.) esetében, egészen más az egyik latin (726. sz.) és újra csak más egy olasz mű (737. sz.) címleírásában.

Módosításra szorulna a többnyelvű címek közlése is. A bevezetés azt mondja, hogy a külföldi kutatók érdekében olyankor közlik a címet idegen nyelven, illet-

ve nyelveken is, ha a cikk a) ezen a nyelven is megjelent, b) idegennyelvű összefoglaló készült hozzá (46. old.). Ez a módszer nem teszi lehetővé, hogy különbséget tegyenek az idegen nyelven megjelent teljes cikk és a néhány soros kivonat között. A gyakorlat egyébként nem egységes, nagy ritkán eltér az általános alapelvtől (304. sz.: „Deutsche Zusammenfassung. Szoderzsanie.”, vagy 554. sz.: „Summary in english.” [!]).

Igen jól használható és értékes segítséget nyújt viszont a tömören megfogalmazott, célratoró annotációk, valamint az egyes kiadványokról megjelent ismertetések közlése. A kötetet névmutató, német, angol és orosz nyelvű előszó, valamint e három nyelven is közlő tartalomjegyzék egészíti ki. (Szerk. Sándor István. 1971. Akadémiai, 739 l. 130 Ft.)

Pálvölgyi Endre

A Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának katalógusa

A két nagy debreceni tudományos intézmény, a Református Kollégium Nagykönyvtára és a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára tiszteletreméltó kezdeményezésének első próbájának jelent meg a Nagykönyvtár XVI. (orvosi) szakcsoportjának betűrendes katalógusa. A kötetet — melyet a tervek szerint követni fog a többi szakágazat, még kb. 25—26 kötetben — néhai *Módis László* szerkesztette, s hozzá *Csúry István* írt előszót. A vállalkozás valóban elismerést érdemel, különösen ha azt a tudománytörténeti szempontból el nem hanyagolható — bár erősen vitatható — szempontot tartjuk szem előtt (mint ezt tette a szerkesztő és a közreadó), hogy az egyik legjelentékenyebb, de már nem fejlődő, zárt egységnek tekinthető magyar tudományos nagykönyvtár teljes anyagát óhajtja mintegy tájékoztató segédeszközként a kutatók asztalára tenni, hogy így mentesítse őket a Nagykönyvtár nehézkesen kezelhető katalógusának használatától. Kétségtelen, hogy ez a célkitűzés nem érdektelen, azonban realitásával kapcsolatban jogos kétségek, terjedelmi és könyvtárszaki megfontolások merülhetnek fel. Ezekről kell elsősorban szólnunk.

Függetlenül attól, hogy egy segédeszköznek csak különlegesen jó anyagi körülmények között lehet az a célja, hogy a kutatókat felmentse az alapforrások szinte kötelező használatától, kérdéses, hogy vajon a debreceni (vagy az országos) kutatásnak komoly hasznára lesz-e,

ha (ebben az esetben) a debreceni Nagykönyvtár régi és újabb — de nem teljes — magyar, valamint a két háború közti időszak kolozsvári megjelenésű, román nyelvű, disszertáció-jellegű orvosi művei felől egy nem szakosított kötet betűrendjében tájékozódhatnak. Úgy véljük, hogy ez az információnak csak nagyon kicsiny látószögét biztosítja, hiszen például a kötetben újabb nyugati anyag egyáltalán nem található. De nem tarthatjuk ezt összeegyeztethetőnek a sorozatcímmel sem: „rég” tisztántúli könyvtárakról szólva érdektelenné kell tartanunk minden magyarországi vagy külföldi, 1850 után megjelent művet (egy-két kivételtől, így például Semmelweis műveitől eltekintve).

A kötettel kapcsolatos elvi kérdéseket összefoglalva: helyesnek vélnénk, ha a sorozat folytatásaként majd megjelenő kötetek — már csak terjedelmi okokból is — csupán az 1850 előtt megjelent anyagot tartalmazzák és (mint ezt az előszó eredetileg ígéri is) kitérnének a könyvekben található possessori és egyéb, könyv- és könyvtártörténeti szempontból fontos bejegyzésekre is. Tájékoztatósi szempontból nem lenne céltalan, ha a tételek sorszámozást kapnának, s ha a szoros betűrendet valamilyen szakrend tenné áttekinthetőbbé, s végül ha a különleges értékekre, érdekességekre valamilyen jel (+) hívná fel a figyelmet. Ajánlatos lenne az is, ha a jövőben kiadásra kerülő szakcsoportok idősorrendjét azok tudomány- és könyvtártörténeti fontossága

szabná meg: tehát a már készülő földrajzi kötet után a kéziratok, a filozófia, matematika, fizika, természetrajz, gazdaságtan kerülésére sorra. (A régi könyvanyag közlésére országos vállalkozások során nyilván sor fog kerülni.)

Fel kell hívni a figyelmet egy-két technikai és könyvtárszaki problémára is, melyek elsősorban a rövidítések kapcsán merülnek fel. A nyelvek rövidítése elvtelen: a „belg.” további magyarázatra szorul, hiszen köztudomású, hogy „belga” nyelv nincs; a helyneveknél minden esetben megadandó lenne a mai helynév is; a „Trajecti ad Rhenum” és „Ultrajecti” egyként Utrechtet jelzi. — Az intézmények, folyóiratok rövidítésrendszerét nagyobb gondalal kell kidolgozni; a „könyvkiadó intézet” fogalom ismeretlen a könyvészetben; a „gyűjteményes kiadványok” szakszerű neve itt „sorozatok”; az emlékkönyvekre egységes rendszerű és évszámozást adó rövidítéseket kell kidolgozni; az emlékkönyvekből idézett tanulmányokat lapszámozással kell ellátni. Több figyelmet kívánnak a különböző „Pótlás”-ok is. Csak feltétlenül szükséges esetben s akkor is csak egy pótlás engedhető meg; ügyelni kell a „tárgyi rendsző” és a „címrendsző” fogalmak helyes alkalmazására; a testületi szerző fogalmát csak akkor szabad alkalmazni, ha az e fogalommal kapcsolatos bonyolult részletkérdéseket jól ismerjük. — A mutató készítése sem egyszerű feladat: ez hivatott előmozdítani, lehetővé tenni a kötet hasz-

nálhatóságát. Az „Index”-eknél jelezni kell, hogy milyen funkciót látnak el. Az első nyilván „index nominum”, de akkor meg kell adni, hogy milyen nevek szerepelnek benne, ha maga az anyag is betűrendes. A második pedig nyilván „index locorum” vagy „geographicus”. Itt elsősorban tisztázni kell, hogy az egyes földrajzi fogalmakat magyar, latin vagy német néven veszik-e fel az indexbe. (Csak egy nyelven kell, a többire elegendő visszautalni.) A második indexet súlyos félreértések teszik szinte hasznavehetetlenné: csupán az „A” betűhöz felvett tételekből válogatva „Aqua aerea Pragense” (a „de” hiánya miatt nyelvtanilag is helytelen és értelmileg is, mivel egy *prágai* ásványvízről szóló tétel nem kerülhet az index „A” betűjéhez; az „Augusta Budense Bibliotheca” egy *budai* könyvtárról szóló tétel a mutatóban való felvétel nyelvtanilag tehát helytelen; az „Accademia” nem földrajzi fogalom stb., stb.

Összefoglalóan: a kezdeményezés helyes és tiszteletreméltó, azonban a folytatás során elsősorban az évhatárra vonatkozó elvi és valamennyi gyakorlati tanácsot érdemes lenne megfogadni, mivel ezek mellőzése súlyos hibákat okozhat. (Catalogus Bibliothecae Collegii Debrece-niensis Helveticae Confessionis. XVI. Régi tiszántúli könyvtárak. 1. Debrecen, 1972. 237 l.)

Tóth András

SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYV ÉS NEVELÉS elmúlt évi 6. száma részletesen foglalkozik a hagyományos „Balatoni beszélgetések” 1972. évi tanácskozásának „A könyv és könyvtár szerepe a nevelő-oktató munkában” c. témájával, beszámol a budapesti IFLA-konferenciáról — bővebben ismertette a gyermekkönyvtári albizottság ülését —, szól a nyíregyházi Tanárképző Főiskola új könyvtárának megnyitásáról, és érdekes híreket közöl az angol és amerikai iskolai könyvtárügyről. Ismerteti az angol könyvtáros szövetség 1970. évi iskolai könyvtári norma-javaslatait is. Ezek között ilyeneket olvashatunk: az iskolai könyvtárnak, amely lassanként audiovizuális központá alakul át, szorosan együtt kell működnie a közművelődési könyvtárral. Ez utóbbiban iskolakönyvtár-ellátási részleget kell szervezni. A 800-as tanulói létszámú elemi iskolákban legalább egy szakképzett könyvtárost és egy adminisztrátort, 1500 tanulón felül

egy szakképzett könyvtárost, két segédkönyvtárost és két adminisztrátort kell alkalmazni. Az audiovizuális eszközökkel felszerelt iskolai könyvtárban egy technikusra is szükség van.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS igen gazdag tartalmú 1972. évi 8—9. számában — melyben egyebek között az informatika és a jövőkutatás kapcsolatáról, a könyvtári és a dokumentációs technika nemzetközi szabványairól, illetve szabványosításáról, valamint osztályozási kérdésekről olvashatunk — különös figyelmet érdemel egy új rovat, a „Terminológia”. Ez helyzetfeltáró és vitacikkekkel kíván rendet teremteni a szakma rendkívül gyors fejlődése következtében támadt szaknyelvi zűrzavarban, amely hovatovább állandó értelmezési és megértési nehézségeket okoz nemcsak a kívülállóknak, hanem a szakterületen dolgozóknak is. A szám

melléklete az 1971 óta indított tudományos, műszaki és gazdasági időszaki kiadványok jegyzékét közli, valamint a fontosabb periodikumok címváltozásait. — A 10. számban több az ismertetés, beszámoló, és folytatódik a korábban indított osztályozásméleti vita. A szám fő cikkei a fordítói munka nyelvtudományi vonatkozásaival, illetve a vállalati információ és informáltság viszonyával foglalkoznak.

Az ORVOSI KÖNYVTÁROS 1972. évi 3. száma megemlékezik a magyarországi első nyomda alapításának 500. évfordulójáról; ismerteti Kátai Gábor karcagi orvos múlt századi 2362 kötetes könyvtárát az 1879-ben készített hagyatéki jegyzék alapján, s javasolja, hogy a város új kórházát nagy orvosfiáról nevezzék el; értelmezéseket közöl az újabb immunológiai fogalmakról; elemzi az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ fordításmásolat-szolgálatának 1969. évi mutatószámait és értékeli a hálózat gyűjtőköri együttműködését az orvostudományi szakirodalom beszerzésében. Gyakorlati cikkei a fénylyukkártyákon alkalmazható kódokkal, valamint azazal a módszerrel foglalkoznak, hogyan lehet jegyzéket készíteni gyorsmásoló segítségével a megfelelő keretbe helyezett katalóguscédulákról.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, „a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye” 1972. szeptember—októberi száma érdekes adalékokat szolgáltat a budapesti IFLA-tanácskozáshoz: a könyvtárnak a magyar rendezőszervekben tevékenykedő munkatársai színesen, szinte „a kulisszák mögül” számolnak be az eseményekről, annak képet a külföldiek hangulatáról, a magyar könyvtárakban és intézményekben tett látogatásaik során elhangzott véleményekről. A beszámolóban (hazai és külföldi tanácskozások, tanulmányutak, viták) gazdag szám jól tükrözi a központi könyvtár és a hálózat sokszínű tevékenységét, eredményeit és nem kevés gondját, ezért elolvasása minden érdeklődő könyvtáros számára hasznos lehet.

A SOMOGYI-KÖNYVTÁRI HÍRADÓ 72/3 jelzésű számának gerincét helyismereti-helytörténeti írások és egy válogató bibliográfia közlése adja: Az Örkény István életrajzát is tartalmazó összeállítás abból az alkalomból készült, hogy az író 60 éves lett. E bibliográfiának referenzértéke van; messze meghaladja a könyvtárak által „termelt” szökványos alkalmi ajánló jegyzékek színvonalát. A híradó közli még az 1971. évi szegedi periodikumok jegyzékének második részét is, valamint Szabó Tibor szegedi oktatásügy-

történeti sorozatának folytatását, amely a 16. századi szegedi származású iskolázott embereket sorolja fel, s a reformáció, illetve az ellenreformáció korának iskolaügyét tárgyalja.

A könyvtári híradók szerkesztőinek 1972. június 16-i tanácskozásán három megye jelentette be, hogy híradót indít. Mindegyik gyorsan be is váltotta ígéretét:

A PÉCS-BARANYAI KÖNYVTÁROS első száma (1972/1.) beköszöntő cikkében a híradó elé azt a célt tűzi ki, hogy összekötő kapocs legyen egyrészt a megyei könyvtár, másrészt a fenntartók, illetve a hálózatba tartozó könyvtárak között. Ebből a feladatmegjelölésből úgy tűnhet, mintha a híradó érdeklődési körét a tanácsi könyvtárügyre szűkítené. Szerencsére nem így van. A lapot a megye közművelődési könyvtárainak módszertani bizottsága adja ki, ennek megfelelően a tárgyalat témák köre is változatos: az Olvasó népert mozgalomról, a megye tanácsi könyvtárhálózatának fejlesztési tervéről — különös tekintettel a körzeti könyvtárakra, amelyek közül az egyikről, a sellyeiről külön cikk is szól —, a nemzetiségek könyvtári ellátásáról, a pécsi peremkerületek könyvtáiról, a mohácsi új könyvtárról, a pécsi hírlapolvasóról, a megyei könyvtár helyismereti gyűjteményéről, a szocialista brigádok és a könyvtárak kapcsolatairól olvashatunk — egyebek között. A „Bemutatjuk”-rovat a megye tudományos és szakkönyvtárai közül a Pécsi Egyetemi Könyvtárral foglalkozik, s e rovat léte azt a reményt is sugallja, hogy az iskolai és más, nem közművelődési könyvtárak szintén teret kapnak a folyóiratban. Jó az „Évfordulóink”-rovat is, amely részletes bibliográfiát közöl a Petőfi-irodalomból; a „Pécsi téka” pedig helyi vonatkozású irodalmi alkotásokat ismertet. A „Fenntartóink nyilatkoznak” rovat megfelelő fóruma lehet a könyvtárügy és az „üzemeltetők” kapcsolatának.

A BORSODI KÖNYVTÁROS „Egy lap újjáéled” címmel ismerteti a megye könyvtári híradójának viszontagságos történetét az 1954. évi stencilezett felszabadulási versenyhíradóktól kezdve, az 1955. évi, már nyomtatásban kiadott híradókkal folytatva, egészen az 1967-ben megszűnt Borsodi Könyvtáros-ig, amely már a megyei könyvtárközi bizottság tájékoztatójának szerepét töltötte be. Az öt éves szünet után újból indított híradó a leányfalusi tanácskozáson elhangzott borsodi ígéret gyors valórváltásán kívül azt az újjárendeződést is megtestesíti, amely a közelmúltban a megyei könyvtár felépítésével Borsodban végbement. A

szép kiállítású és tartalmas folyóirat arányosan foglalkozik a megyei hálózat, a városi, az iskolai, valamint a szakszervezeti könyvtárügy különböző területeivel, az egyéb könyvtárak fórumaként való fellépésére azonban nem találtunk semmiféle utalást. A négytagú szerkesztőségben és a huszonkét (!) tagú szerkesztői bizottságban csak az említett hálózatok vannak képviselve. Új lapról lévén szó, talán nem akadékoskodás felhívni a figyelmet az egész terület közérdekű kérdéseinek gondozására, amire már több híradó is szolgáltatott jó példát.

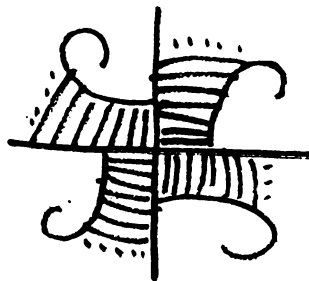
A KISALFÖLDI KÖNYVTÁROS újraindítására ugyancsak a leányfalusi tanácskozáson hangzott el ígéret, amelyet a Győri Megyei Könyvtár gyorsan teljesített is: a híradó sorszám nélküli, csupán „1972”-es évjelzést viselő, sokszorosításban kiadott száma jó áttekintést ad a megye könyvtári helyzetéről, problémáiról, s főleg a gondokról, amelyek nyomaszjták. Ezek mind a megyei könyvtár igazgatójának bevezető cikkéből, mind a tanács könyvtárügyi előadójának az 1971/75-ös tervidőszakról szóló írásából élesen kiviláglanak. Csúpan néhány ténnyt emlékeztetőül: a győri és a soproni központi könyvtár elhelyezési bajai, a mosonmagyaróvári könyvtár másfél éve történt bezárása — amelyen csak 1975 után fog segíteni a tervezett építkezés —, a városi fiókkönyvtárak rossz helyzete, a lakótelepi fehér foltok — minden Győr megyei falusi ember talál könyvtárt községében, viszont ha a városba költözik, a legtöbb lakótelepen elesik a könyvtárhasználat lehetőségétől —, az autós könyvkölcsönzés megszüntetése, a falusi könyvtárépítkezések „befagyása”, a szabadpolcos kölcsönzés általánossá válásának elhúzódása (42 falusi könyvtárban még nincs szabadpolc), a körzeti könyvtári rendszer kiépítésének megkésettége stb., stb. Mint az SZMT könyvtár vezetőjének cikkéből kiderül, az üzemi könyvtárak eredményei sokat javítanak a megye általános képén, de érthetően a városok ellátottságán erődik erősebben jótékony hatásuk (Győr olvasóinak 53%-a szakszervezeti olvasó).

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KÖNYVTÁRI TEKA 1972. évi 2. száma idejekorán ad szempontokat a tanácsi könyvtárak 1973. évi munkatervének összeállításához. Ilyen konkrét, tényekre és a hálózati tapasztalati mérőszámokra alapozott módszertani segédanyagot csak nagyritkán olvashatunk! A Teka egyéb írásai közül a megyei pedagógus továbbképzési központ könyvtárának munkáját bemutató, valamint a Hajdúböszörményi Városi Könyvtár kimaradt olvasóiról szóló cikkeket emeljük ki. Az előbbi érde-

kességét főként hálózati alközponti tevékenységének ismertetése adja, az utóbbiét adatgazdasága. Csak néhány az adatok közül: a könyvtár 1800—1900. felöltött olvasója közül évente 5—600 marad ki (30%). A 14—19 éves korosztály beiratkozási aránya (51—53%) majdnem pontosan megegyezik a kimaradók közötti arányával (55%), csakúgy, mint a 20—24 éves korosztályé (14, 14,3%). A cikk foglalkozik a kimaradások okaival és a „lemorzsolódás” csökkentéséért tett intézkedésekkel is.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS elmúlt évi 3. száma a helyi vonatkozású beszámolókon és ismertetéseken kívül két témában a megye határain túllépő érdekességű írásokat tartalmaz: a könyvtárakat igen élénken foglalkoztató közigazgatási átszervezés következményeivel, a járási irányítás átalakulásával két cikk is foglalkozik. A másik országos érdekű írás a könyvtári híradók problémáinak taglalása, amelyre abból az alkalomból került sor, hogy a megyei híradók szerkesztőinek tavaly júniusi leányfalusi tanácskozásán éppen Pest megye volt a vendéglátó gazda. A tanácskozással kapcsolatos reflexiók megismerésére a most indult — induló — híradók szerkesztőinek figyelmét külön is felhívjuk.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRKÖZI BIZOTTSÁG ÉRTESEJTŐJE elmúlt évi 3. számát teljes egészében a megyei könyvtárhálózat 20 éves jubileumának szentelte. Ettől a szám nem lett kevésbé érdekes: a visszaemlékezések személyes hangjukkal, derűs-komoly történeteikkel a szakma múltját idézik fel az egykori résztvevők, a régi könyvtárosok számára, és hivatásérzetet erősítők, hagyomány-értékűek azoknak az új könyvtárosoknak szemében, akik már jobb körülmények között kezdhették munkájukat, nem ismerik a „hősor” nehézségeit, az úttörők csetlés-botlásait, a könyvtáralapítások vidám és kevésbé vidám epizódjait.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A SZOLNOKI MEGYEI KÖNYVTÁR Könyvtári magazinjának 1972. évi 2. száma jól szolgálja a könyvtárosi-pedagógiai célokat, és kielégíti az olvasók érdekesség iránti igényét is. Az egymást követő szemelvények, kivonatok átlomások azon az úton, melynek végén a tudatos olvasás birodalmába ér el az, aki el is akar oda jutni. Az alapismeretek elsajátításához Benedek Marcelltól kapják a jó tanácsot az Olvasás művészetéből vett részlettel: hogyan válogassunk minden idők irodalmából. S ezt mindjárt nyomon követi az ügy „technikai” része, a magazin közli a legfontosabb tudnivalókat a divatossá vált, s valóban hasznos gyorsolvasásról. A kiadvány nagyobbik felét természetesen a figyelmet felkeltő címek (és pedagógiai szempontok) szerint válogatott könyvismertetések alkotják.

A SALGÓTARJÁNI MEGYEI KÖNYVTÁR Szemle c. kiadványának 1972. évi 3. száma az év harmadik negyedében megjelent napilapok és folyóiratok népműveléssel foglalkozó cikkeket sorolja fel rövid annotációkkal. Főbb témakörei: A nemzetközi könyvév eseménylei, Könyvtárügy, Az ifjúság művelődéséért, A munkások művelődése, Vita a látáskultúráról stb. Külön fejezetet kaptak a megyei vonatkozású cikkek.

SZOCIALISTA BRIGÁDOKNAK a műszaki könyvnapokra címmel a Csepel Autógyár dokumentációs szocialista brigádja válogatott annotált jegyzéket állított össze az elmúlt másfél év szakkönyveiből. A füzet a gépjárművek gyártásáról szóló legújabb munkák mellett a kapcsolódó szakterületek irodalmából is több könyvet sorol föl.

AZ OMKDK ALLOMÁNYÁBAN LEVŐ időszak kiadványok katalógusa (1969—1972. évi kiegészítés). Majdnem 3000 adattal tájékoztat mindazokról a változásokról, melyek a könyvtár időszak kiadványaival kapcsolatban az elmúlt időszakban bekövetkeztek. Hírt ad az alapkötetben szereplő időszak kiadványok cím-változásairól stb. A kiadvány előállítására IBM 870 típusú dokumentumfeldolgozó berendezés segítségével történt.

A MI MŰSZAKI KÖNYVEINK címmel a nemzetközi könyvévre utaló izléses köntösben megjelentetett kiadványt bocsátott olvasói elé a Ganz-MÁVAG szakszervezeti könyvtára. A szép illusztrációkkal díszített jegyzék a 65 ezer kötet könyvvel rendelkező könyvtárhálózat utolsó két évben beszerzett technikai és a ház körül előforduló munkákhoz tanácsot adó könyveit sorolja fel név- és tárgymutatóval, valamint a hálózat könyvárainak elhelyezését és nyitvatartását feltüntető útbaigazító táblázattal.

**DOROGI M
KÖNYVE**

Sólyom Sándor ex librise

KÖNYVEK A KÖNYVRŐL címmel igen szép kivitelű és tartalmas kiadvánnyal jelentkezett a nemzetközi könyvév alkalmából a Hajdúhadházi Községi Könyvtár. Iniciálékkal illusztrált, annotált ajánló bibliográfiája az írás- és könyvtörténet, valamint az olvasásszociológia, pszichológia témaköréből ad válogatást. Az összeállító, Nagy Lajos jó ízléssel válogatta ki a színvonalas, közhírhelyű könyveket, s a néhány folyóiratcikket; Gonda Zoltán könyvtáros-grafikus régi nyomdagépet ábrázoló borítója is igen tetszetős. A kiadvány, amelyet a Debreceni Megyei Könyvtár sokszorosító üze me állított elő, elsősorban könyvtárosok számára készült, de a művelődéstörténet iránt érdeklődő olvasóknak is ajánlható. Az előszó felhívja a figyelmet az ajánlott művekben található bibliográfiákra, feltételezve, hogy azok az elmélyült olvasóban további érdeklődést ébresztenek.

SZOCIOLÓGIA. 1965—1971 szerzeményeiből. A kiadványt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár jelentette meg, mint a Külföldi szerzemények szakjegyzékének 5. kötetét. Folytatása a témában 1965-ben kiadott jegyzéknek, terjedelme azonban több mint kétszerese annak.

A SZOVJET KÖNYVEK AJÁNLOJEGYZÉKE c. OMKDK sorozatban megjelent a Gyártástechnológia című füzet. Ez a jegyzék felöleli a téma minden területét, a forgácsoló megmunkálás szakmunkáitól, a szerszámgépekkel, készülékekkel foglalkozó könyveken át a mérést, minőségellenőrzést, technológiai folyamatok tevezését tárgyaló kiadványokig.

*A győri Magyar Vagon és Gépgyár hátsóhid egységében elhelyezett fiókkönyvtár
(Cikkünket l. a 26. oldalon)*

Ára 6,— forint